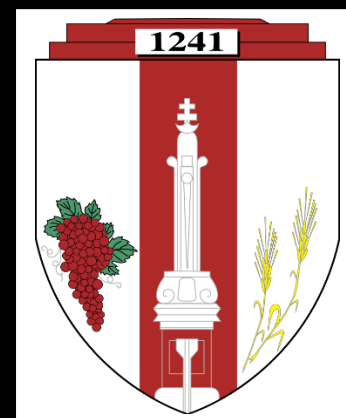

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

Rend-Eng-Terv Építész Iroda
2017. DECEMBER

Tartalomjegyzék

1. Polgármesteri köszöntő	2
2. Bevezetés	4
3. A település bemutatása, általános településkép, településkarakter	5
4. Tájkarakter	7
5. Tárnok története	9
6. Tájszerkezet változása	16
7. Tárnok épített öröksége	20
8. Táji, természeti öröksége	31
9. Településképi szempontból meghatározó területek – Eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával	32
9.1. Lakó- és üdülőterületek	35
9.2. Intézmények	49
9.3. Gazdasági területek	58
9.4. Major	62
9.5. Különleges terület	63
9.6. Különleges és nagy zöldfelületű intézmények	64
9.7. Nagyüzemi mezőgazdasági terület	68
9.8. Kertes mezőgazdasági terület	69
9.9. Természetközeli területek	73

10. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások – Építészeti útmutató eltérő karakterű területeként	75
10.1. Lakó- és üdülőterületek	76
10.2. Településközpont, intézményterületek	93
10.3. Gazdasági területek	100
10.4. Major	103
10.5. Különleges terület	104
10.6. Különleges és nagy zöldfelületű intézmények	104
10.7. Nagyüzemi mezőgazdasági terület	106
10.8. Kertes mezőgazdasági terület	107
10.9. Természetközeli területek	110
11. Közterületek településképi útmutatója	114
12. Jó példák	125
13. Sajátos építményfajták, egyedi építmények, gépészeti berendezések	130
14. Jó példák a sajátos építményfajták köréből	134
15. Aláírólap	136
16. Impresszum, felhasznált irodalom, köszönetnyilvánítás	137

1. Polgármesteri köszöntő

Szeretettel köszöntöm Tárnok Nagyközség Arculati Kézikönyvének Olvasójaként!

Településünk a budapesti agglomeráció egyik gyöngyszeme, ideális lakóhelye a természeti környezetet szerető, a városból elvagyódó embereknek, ahol jól ötvöződik a folyamatos beköltözési igény a helyi védettség alatt álló hatalmas zöldterületek fenntartásával és megóvásával.

Lakóink környezettudatossága országosan is példaértékű, kevés agglomerációs település büszkélkedhet olyan csodával, mint a településen keresztül haladó Benta-patak, és annak két oldalán található majd száz hektáros természetes környezet, amelynek egy halastó is a részét képezi.

Bár kevés a műemlékünk, nem sorakoznak impozáns épületek, azonban településünk helyi védettségű természeti értékei, Európában egyedülálló borospincéi, a településen átvezető Benta-patak keskeny szalagja fölé boruló dús lombú fák, a horgászto szépsége és lovas tanyái csodálatos természeti koszorúként ölelik körül a lakóterületet.

Az Öreg-hegyről vidáman lefutó kertek, a Zapánszky lankáin kucorgó szőlősorok, a védett Vímol és Fundoklia-völgy, a tavasszal virágba boruló mandulafák látványa, az ősi hagyományokat felelevenítő Krvatacska, Orbán-nap, a Szüreti bál és a 3 napos igazi falusi búcsú emléke az elutazóban is sokáig megmarad.

Az itt élő emberek-, illetve önkormányzatunk számára is egyaránt fontos mindezen értékek ápolása és megőrzése.

Bízom benne, hogy ezzel a hiánypótló kiadvánnyal sikerül felkeltenünk érdeklődését településünk iránt!

Szolnoki Gábor
polgármester

Az Ófalu látképe a Benta-patak felől

2. Bevezetés

Településeink már az ősidők óta lakottak. Az emberek mindig törekedtek arra, hogy védelmet keressenek az eső, a szél, a vadállatok, az ellenség elől. Ez a menedék eleinte csak egy-egy barlang, sziklamélyedés volt, de később megkezdődött az „építés”. Minden kornak megvan a jellegzetes építőanyaga, építési módja, sajátos jellegű építményei. A mai kor embere már a „tökéletességre” törekszik. Nem elég a menedék, a védett hely biztonságán túl törekszünk a szépre, a korszerűre, az olcsó megoldásokra, és ma már egyre tudatosabban a fenntarthatóságra is.

Az elmúlt korokban kialakultak falvaink és városaink, létrejött a minden településen egyedi sajátosságokat hordozó településszerkezet, épületállomány. Az épített környezet meghatározó, az emberek életterét alkotó rendszer. Minden korszak hozzátett valamit az előző korok hagyatékához, általában megőrizve, továbbfejlesztve annak értékeit, esetenként sajnos elpusztítva, lerombolva a történelmi múlt épített örökségét. Mivel épített környezetünk a természeti környezetbe ékelődik, ezért nagyon fontos e két összetett rendszer összhangjának megteremtése, megőrzése a megfelelő élettér biztosítása érdekében.

Tárnok épített környezete is kialakult, s a település fokozatos fejlődése során utcák, terek jöttek létre, amelyek mentén házak épültek. Mindezek összessége, és az ezt övező táj képezi a település arculatát, a településképet. Nagyon fontos, hogy e kép szép legyen. De felmerül a kérdés, hogy mi is a szép. Ezt mindenki másképp érzi, más szempontok alapján ítéli meg. Mégis talán vannak olyan elemei a településképnek, amelyek a legjelentősebb mértékben formálják az arculatot, és amelyek ezáltal meghatározóak.

És a Kézikönyv azt igyekszik bemutatni, mit is lehet épített és természeti környezetünkben arculat-formálónak tekinteni, és mire kell különösen odafigyelni mindazoknak, akiknek fontos településük megjelenése, az épületek és a közterületek, a természet összhangja. Szólni kíván mindenkinek, aki Tárnoknak érzi magát, vagy azzá szeretne válni. E kiadvány célja a szemlélet-formálás, a segítségnyújtás a Tárnokon élőknek, ideköltözőknek, az itt működő vállalkozásoknak, és nem utolsósorban az Önkormányzatnak az építési tevékenység kereteinek meghatározásához.

A Kézikönyv kidolgozása jogszabály által előírt feladata az Önkormányzatnak, de ezen túlmenően a Településképi Arculati Kézikönyv készítésének célja utat mutatni. A törvény azért tette ezt a feladatot kötelezővé minden magyarországi település számára, hogy a települési közösségek hatékonyan óvják meg környezeti kultúrájukat, és fejlesszék azt. Ennek érdekében a Kézikönyv széleskörű társadalmi bevonással készült, meghallgatva, figyelembe véve a helyi lakosok, a lokálpatrióták, az esztétikus településképért munkálkodó civil szervezetek véleményét, javaslatait.

A kiadvány feltárja és bemutatja a településen belül jól elkülönülő egyes településrészek arculati jellemzőit, értékeit és településszerkezeti egységeként javaslatot tesz a településképhez illeszkedő építészeti elemek alkalmazására.

A település arculatának megóvása, pozitív irányú fejlesztése érdekében a Kézikönyv egy önkormányzati rendelet elkészítését is megalapozza, amely a településkép-védelem hatékony eszköze lehet a napjainkban egyre kisebb társadalmi, önkormányzati, hatósági kontrollal végezhető építési tevékenységek során.

A Benta-patak völgye Tárnokon

3. A település bemutatása, általános településkép, településkarakter

Tárnok Magyarország középső részén, Pest megye területén, Budapesttől 20 kilométerre, délnyugatra fekszik. 2007 óta az Érdi kistérség települése.

A Dunába ömlő Benta- és a Zámori-patak partjain fekvő település a 7. számú főút és az M7-es autópálya közötti sávban terül el. A település nyugati határa Pest megye és Fejér megye határa is egyben. Tárnok a Budapesti Agglomeráció nyugati térségének a szélső települése.

Északról Pusztazámor és Sós-kút községek, keletről Érd Megyei Jogú Város hatalmas kiterjedésű lakóterületei, délről Érd külterületei, nyugatról pedig a már Fejér megyéhez tartozó Martonvásár és Tordas határolják.

Közigazgatási területének nagysága: 2360 ha.

Ebből:

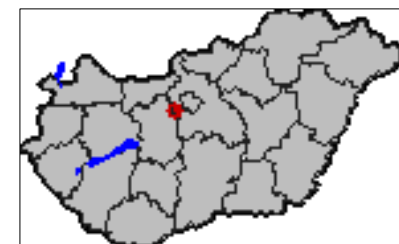
- külterületének nagysága: 1822 ha 3040 m²
- belterületének nagysága: 381 ha 2482 m²
- a volt zártkert területének nagysága: 156 ha 4478 m²

A nagyközség belterületének beépítettsége változó. Ősi központját a középkorban kialakult, sűrűn beépített településmag, az Ófalu képezi. Az Ófalutól északkeletre eső másik ősi településrész nyomát mára már csak Berki-pusztá nevé őrzi. E két területhez délkeletről kapcsolódnak a későbbi idők folyamán benépesült, más beépítési jellegű lakóterületek.

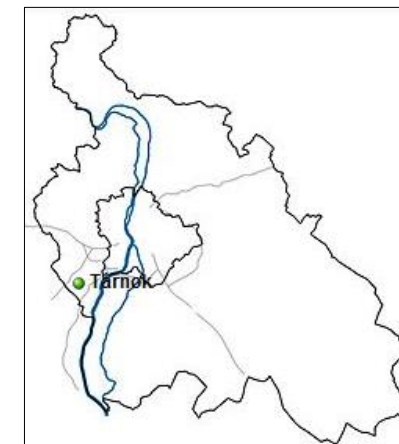
Az Újtelep elnevezésű településrész 1921-ben, Tárnok-liget pedig 1930-ban keletkezett. A település déli sávját alkotó két terület részben szigorú katonás rendben sorakoznak a szabályosan kiosztott és beépített lakótelkek a Budapest-Székesfehérvár-Nagykanizsa vasútvonalhoz kapcsolódva.

Ezt a sávot csupán a Benta-patak mentén húzódó, sokszor elöntéssel veszélyeztetett, természetes növényzettel fedett, és szinte a teljes közigazgatási területen északnyugat-délkeleti irányban végighúzódó zöldsáv szakítja meg. Ez a természetes formájában megőrzött széles patak menti sáv választja el egymástól a település északabbra fekvő területeit is.

A település jellegét, látványát a kettősség jellemzi. A közigazgatási terület egyik, ma még valamivel kisebb részét a kertés, családházias lakóterületek, és a köztük ékelődő intézmények, gazdasági területek, üdülők által meghatározott belterület, valamint a jelentős kiterjedésű Öreg-hegyi kiskertés mezőgazdasági terület foglalja el, míg a település nyugati részén nagyüzemi mezőgazdasági területek látványa dominál.

Tárnok elhelyezkedése Magyarországon és Pest megyében

Tárnok madártávlati képe Érd irányából, előtérben a település lakóterületei, háttérben a mezőgazdasági területek az Anasztázia majossal

A nagyközség igazgatási területének déli határa mentén fut a 7-es számú főút, amelyre Tárnok keleti csücskénél csatlakozik rá a 8104-es jelű településeket összekötő út. A Zámori, illetve Sós-kúti út néven elkeresztelt út Sós-kúton és Biatorbágyon keresztül az 1-es főút irányába tart. A 7-es főúttal párhuzamosan, attól nem messze épült ki a vasútvonal, ami a kiépített vasútállomással együtt – a régi országút település-fejlesztő hatása után – szintén hatalmas lendületet adott a történelmi idők során a község fejlődésnek. A település beépített területeitől északra húzódik az M7-es autópálya, amely a település közigazgatási határán kialakított csomóponttal Tárnok számára kiváló, újabb közlekedési kapcsolatot teremtett a főváros, és az autópályán keresztül az ország bármely más része felé. Tárnok szerkezetét ezek az útvonalak, a vasútvonal, valamint a települést átszelő Benta-patak völgye határozzák meg alapvetően.

A település ősi szerkezeti kialakulását már Kézikönyvünk előző fejezetei részletesen ismertetik. Ófalu, az ősi településközpont már a középkorban kialakult. Ettől északkeletre a Berki-puszta nevű településrész jött létre, de ennek eredeti szerkezete, jellege eltűnt a történelem folyamán. E két területhez délkeletre alakult ki a 1920-as – 1930-as években két újabb településrész, Újtelep és Tárnok-liget a vasútvonalhoz kapcsolódva. Tárnok újabb időkben beépült területei az Ófaluhoz, Berkihez, az Újtelephez és a Tárnok-liget elnevezésű településrészekhez kapcsolódnak. A 2000-es évek során a nagyközség – Sós-kúti úttal közel párhuzamosan futó – másik jelentős útja, a Dózsa György utca mentén jöttek létre új lakótelek-sorok, tömbök.

A nagyközség területén korábban két kisebb üdülőterület is kialakult, az Üdülőtelep az M7-es autópálya közelében, a Benta-patak kiszélesítésével kialakított horgásztó és a Sós-kúti út közötti részen, Margitliget szintén a Sós-kúti út mellett, de kissé délebbre, az út másik oldalán jött létre.

Szintén a Sós-kúti úttól északkeletre figyelhető meg az a nagy kiterjedésű volt zártkerti, kiskertes mezőgazdasági terület, amely az Öreg-hegy és a Szőlőhegy délnyugati lejtésű domboldalaira és platóira fut fel. E térség különlegességét gyönyörű fekvésén túl az aprótelkes pincesorok, présházak és a volt kőbánya hatalmas járatai jelentik.

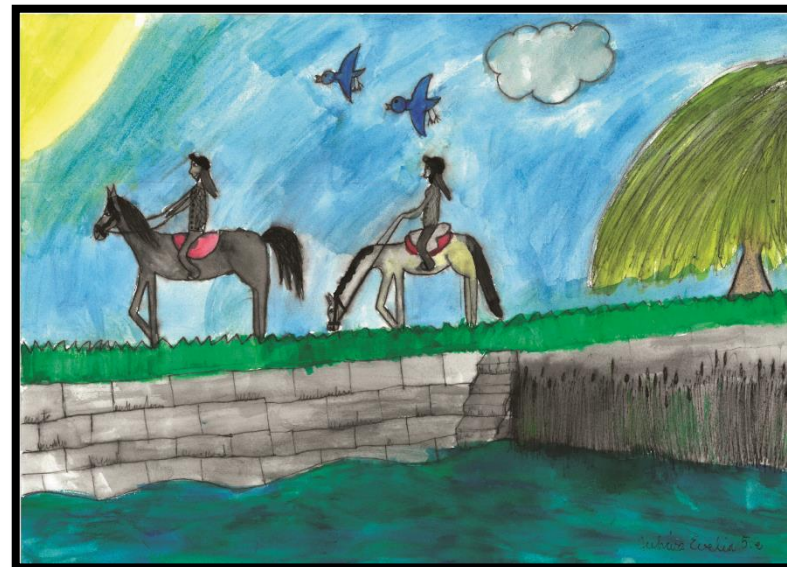
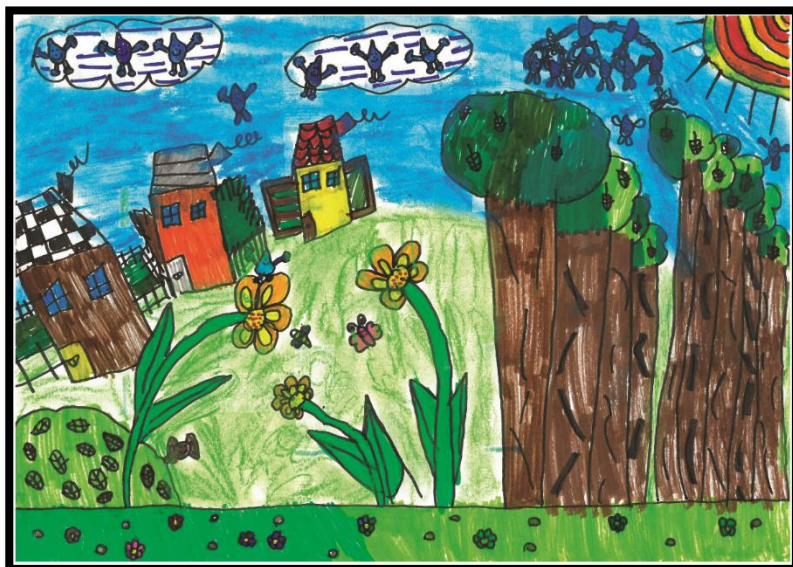
A település közigazgatási területének nyugati felén, a Zámori-patak völgyében és az annak sávjától délnyugatra megfigyelhető sík területeken jelentős kiterjedésű mezőgazdasági területek találhatók. Ez a művelt, jó minőségű földterület szerencsés módon még nagyobb kiterjedésű, mint Tárnok beépített területei, s ezeket a beépítetlen szántóföldeket csupán az Anasztázia-major állattenyésztő telepe szakítja meg a település délnyugati részén.

A nagyközségben csak alapfokú intézmények találhatók, ezek – községközpont hiányában – szinte kivétel nélkül a település jelentősebb útjai mentén helyezkednek el.

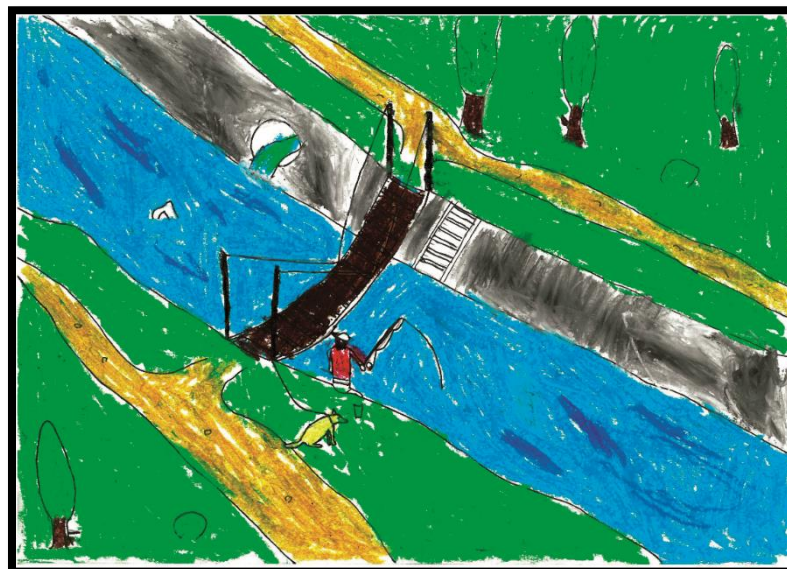
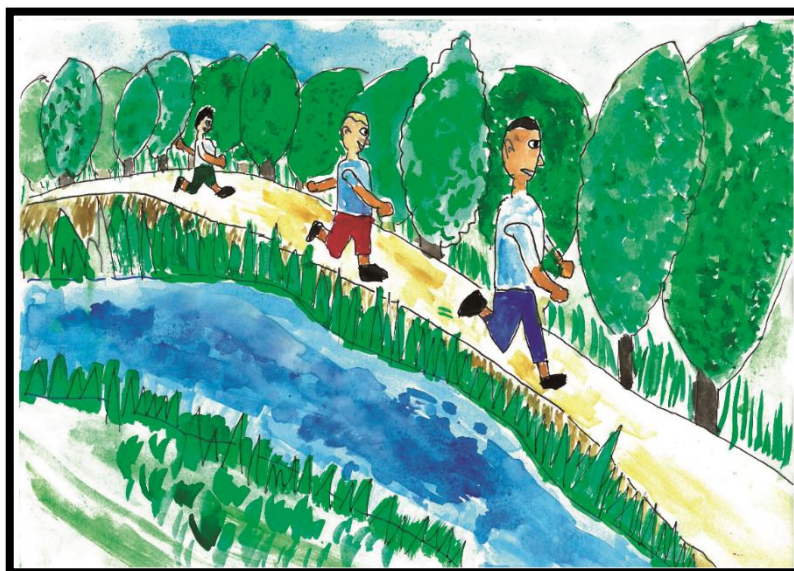
Tárnok belterületén csupán egy-két jelentősebb üzemi létesítmény található, a 7-es főút és a vasút közötti sávban, Érd határa közelében. A település egyéb területein kisebb üzemek, szolgáltató jellegű létesítmények figyelhetők meg, és néhány éve kezdődött meg a település északi részén, az M7-es autópálya-csomópont közelében kijelölt gazdasági terület beépítése. Külterületen még egy jelentősebb gazdasági terület alakult ki, az említett Anasztázia-major, ahol állattartó telep található.

A belterületi zöldfelületi rendszer általános jellemzéseként elmondhatjuk, hogy a település kevés kiépített zöldterülettel büszkélkedhet. Több sportpálya épült ugyan a településen, de közpark – az Ófaluban álló templom előtti kis téren kívül – szinte nem található, a lakóterületi zöldfelületi ellátás, a játszó-, és pihenőhelyek szintje a település telkes beépítési jellege miatt alacsony. A falu temetője a belterület északnyugati részén fekszik.

Szerencsés viszont Tárnok a környezetében található természeti értékek jelenléte miatt, hiszen a belterület közepén futó Benta-patak természetközeli partmenti sávjai enyhíteni tudják a kiépített zöldfelületek hiányát, és ennek köszönhető, hogy az itt lakók mégis egy „zöld” települést mondanak magukénak.

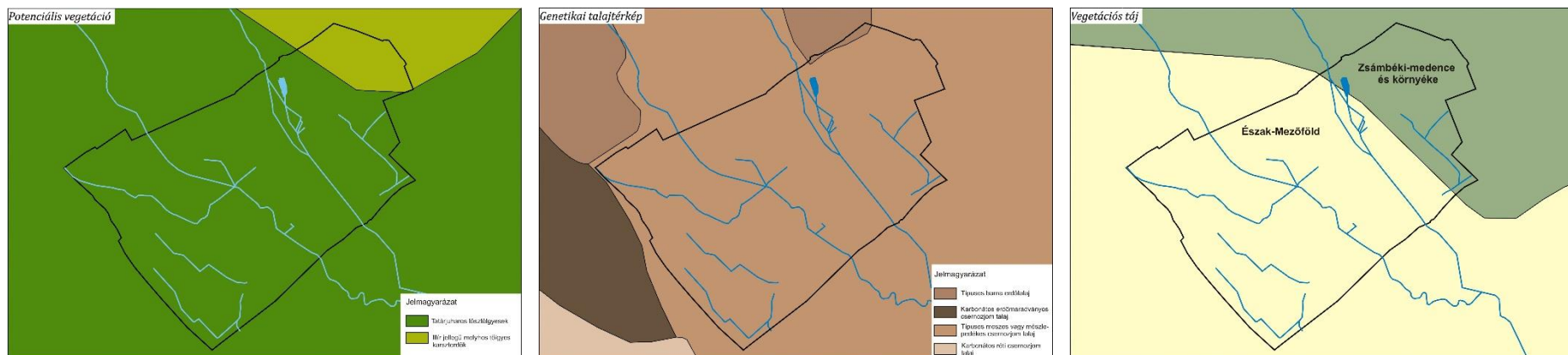
Tárnok természetközeli jellege legszembetűnőbben az iskolások rajzaiból látható

4. Tájkarakter

Tárnok a Mezőföld középtáj és az Érdi-Ercsi-hátság kistáj része. A település természeti adottságaira a „kétarcúság” jellemző, Tárnok háromötöd része a lösszel borított, sík Mezőföldön, kétötöd része pedig a szarmata mészkőből álló Tétényi-fennsík peremén helyezkedik el.

A sík területeket egykor tatárjuharos lösztölgyes borította, míg a meszes alapkőzeten a melegkedvelő molyhostölgyes karszterdők uralkodtak. Szintén a Sósikúti út nyomvonala határolja le a két vegetációs tájat is, melyhez Tárnok tartozik. Az ettől nyugatra lévő területek az Észak-Mezőföld, míg a keletre fekvők a Zsámbéki medence és környéke vegetációs tájhoz tartoznak. A település egészére a típusos meszes, mészlepedékes csernozjom talaj jellemző, mely mezőgazdasági művelésre kiválóan alkalmas. A sík területeken a domborzati, és talajtani adottságoknak köszönhetően évszázadok óta a mezőgazdasági művelés, a növénytermesztés és állattenyésztés, míg a fennsíkon a szőlő és gyümölcsstermesztés a meghatározó tájhasználat, melynek következtében a tárnoki táj vegetációja a XVIII. századra teljesen átalakult, erdőtlenné vált.

A potenciális vegetáció térképe, a genetikai talajtérkép és a vegetációs táj térképe

A Sósikúti úttól nyugatra elterülő löszös síkot három jelentősebb patak – a Benta-patak, a Zámori-patak és a Tordasi-patak – szeli át, felszabdalva, kisebb völgyeket vájva az összefüggő sík területbe. Közülük a Benta-völgye a legmarkánsabb és legmélyebb helyzetű. Az északi, beépítetlen szakaszán, a széles ártérny gyönyörű rétek és idős fűz ligetek kísérik a vízfolyást, mely elválasztja egymástól a különböző történeti központokból kifejlődött településrészeket is. A Benta jobb partján elhelyezkedő, délkeleti irányban enyhén lejtő síkot a patak mellékágai és árcai tagolják tovább. A Zámori-patak völgye változatos terepadottságokkal rendelkezik, az M7-es autópályától északra fekvő szakaszán a patak egy mozgalmasabb terepen, bevágásban halad, míg az attól délre eső szakaszán a mély patak völgy kiterül, partjai ellaposodnak. Ez a domborzati kettősség jellemző a tőle nyugatabbra elhelyezkedő mellékágára, a Tordasi-patakra is. E két utóbbi patakot sajnos nem kíséri olyan jelentős kiterjedésű, összefüggő zöldsáv, mint a Bentát, mely ökológiai és tájképi szempontból is kedvezőtlen.

A geológiai adottságokat kihasználva az Öreg-hegyen mélyművelésű bányát nyitottak a kiváló minőségű nyersanyag kitermelése érdekében, mely ma már ugyan nem üzemel, de az itt bányászott mészkő mind a mai napig meghatározza a település arculatát, ahogy visszaköszön az épületek, pincék, kerítések és egyéb építmények, illetve köztéri alkotások anyaghasználatában.

A bányaművelés mellett az Öreg-hegy hagyományos tájhasználat a szőlőtermelés volt, mely mára kiskertes területté alakult át, ahol még mindig felfedezhetők a szőlőültetvények nyomai, illetve a borospincék, de a kisebb egységekre felosztott telkeken ma már sokkal változatosabb művelés – gyümölcsösök, veteményesek – folyik, valamint az utóbbi időszakban megindult a területen az állandó tartózkodásra alkalmas épületek, az üdülési, rekreációs funkciók megjelenése is. A művelés alá nem vont területeken néhol még fennmaradtak a gyönyörű, meszes alapkőzetre jellemző száraz sziklagyepek foltjai, melyekre állandó fenyegetést jelentenek a fensíkra betelepített fenyves erdők, amikben sajnálatos módon egyéb idegenhonos, agresszíven terjedő egyedek is megjelentek, mint pl. a bálányfa. A sziklagyepek védelme, az erdős foltok, és legfőképp az invazív fajok visszaszorítása a táj eredeti karakterének helyreállításában is fontos szerepet játszana.

○ **Látványkapcsolatok, kilátási, rálátási viszonyok**

Tárnok két jól elkülöníthető domborzati egységből áll. Az egyik a Benta-pataktól délnyugatra elterülő síkság, a másik a település északkeleti határában található Öreg-hegy. A település tengerszint feletti magassága 106-187 méter között változik. Legmagasabb pontja a Tétényi-fensíkhöz tartozó Öreg-hegy északi részén, a Sóskút-Érd-Tárnok hármashatár környékén, legalacsonyabb pontja délkeleten, a Benta-patak kilépésénél található.

A település fölé emelkedő, délnyugat felé dőlő fensíkről kiváló rálátás kínálkozik, nemcsak Tárnokra, és a Benta-völgyére, hanem a környező településekre is. Maga település egy szinte teljesen sík vidéken fekszik, a Benta-völgyétől kissé magasabb térszínen, mely biztosítja a telkek ármentes elhelyezkedését. A jobb partján elterülő síkságot, ahogy azt korábban már említettük, domborzati értelemben az M7-estől északra fekvő területek patak völgyekkel, hátságokkal tagolt térszínei teszik változatossá, ahonnan a végeláthatatlan mezőgazdasági területek felé nyílik kilátás. A mészkőbánya a mélyműveléses technológiának köszönhetően a tájképet jelentős mértékben nem befolyásolja.

Kilátás az Öreg-hegyről (tu95 képe)

5. Tárnok története

Tárnok lterülete már az őskor óta folyamatosan lakott. A kitűnő természeti adottságok: a jó talaj, a bővizű források és patakok letelepedésre csábították az embereket. A legkorábbi emberi jelenlétre utalnak az Ötház-pusztán, a Kis-Berki-dűlőben és Berki-pusztán feltárt újkőkori leletek.

A rézkorban és a bronzkorban már elég sűrűn lakott volt a környék. Ebből az időből nyolc település nyomát találták meg Tárnok területén, amelyek közül a legjelentősebb a Kis-Berki-dűlőben állt, ahol valószínűleg cölöpszerkezetes házakban élt a vadászó, de már földművelést és állattenyésztést is folytató lakosság.

Az I-III. században a település területét a rómaiak népesítették be. Állítólag itt zajlott le 381-ben a hunok és a rómaiak között a véres tárnokvölgyi csata Pannónia birtoklásáért, amelyről a krónikaírók közül Kézai és Thúróczy is írt.

A Zámori-patak völgyében több avar kori falu nyoma ismert, közülük a legnagyobbra a Jobbágyi felső-vető-dűlőben bukkantak. Temetőjüket 1999-2000-ben találták meg a Pusztazámori Regionális Hulladékkezelő Központhoz vezető út építése során, ahol 15 ezer m² területen 1233 sírt tártak fel. A sírok nagy része későavar (VII-IX. századi), néhányuk koraavar (VI-VII. századi). A leleteket a szentendrei Ferenczi Múzeumban őrzik.

A közigazgatási terület egy része az Árpád-korban is lakott hely volt a régészeti leletek tanúsága szerint. Az oklevelek 1259-ben említik először a szomszédos Deszka faluval együtt egy határelszántási per kapcsán Tavarnok néven, de a település már ez előtt is létezhetett. (Deszka a Szőlőhegy délnyugati lejtőjén állt, neve többet nem fordult elő a forrásokban.)

Tárnok egyike volt a Buda környéki szolgálonépi falvaknak. Nevében őrzi a fejedelmi (királyi) udvarnak beszolgáltatott és raktározott termékekre (élelmiszerek, bőrök, textilek) felügyelő emberek lakóhelyének emlékét. Valószínűleg a kőbányát használták tárolásra.

Birtokosai többször változtak. A Somi, Pelsőczy, Bebek, Serkei, Szécsi, Héderváry, Vasdinyei Vas családok és 1518-tól a Sárkány nemzetség tudhatták magukénak.

Tárnok a török uralom legelején elpusztult, lakói elhagyták. A későbbi adóírásokból hiányzik, és csak a XVII. század végéről maradtak fenn feljegyzések az itt élőkről. A falu akkori földesura, Sárkány János 1671-ben telepeseket hozott a birtokára, 3 évi adómentességet és védelmet ígérve nekik. Az új lakók nemzetiségi hovatartozása ismeretlen.

A törökdúlás után az elnéptelenedett faluba 1696-ban délszláv családok érkeztek Csernovics Arzén, a görög rítusú egyház pátriárkájának vezetésével. Összefoglalóan rácoknak nevezték őket, akik között többségben szerbek, kisebb számban bosnyákok és dalmátok (illírek) voltak.

Feltárt urnasír a hajdani bronzkori falu helyén, Berkiben

Díszes oldalú és füles bögre töredéke a Berkiben feltárt bronzkori településről

Nagyszíjvég előlapja állatküzdelmi jelenettel Kr. után a VIII. sz. elejéről az avar kori temetőből és a szíjvég hátlapja növényi ornamentikával

A Habsburgok a török teljes és végleges kiűzését csak úgy látták biztosítva, ha a Balkánról is kiszorítják őket. Ebben a balkáni népek is segítségükre siettek. Mivel azonban a hadjárat vereséggel végződött, az udvarral szövetségű szerbek a megtorlástól való félelmükben a visszavonuló császári csapatokkal együtt Magyarországra menekültek." A budai kamarai adminisztráció iratai alapján 2000-2500 család menekült ide a pátriárka vezetésével. Mintegy 1000 családot Szentendrén, egy kb. 600 családból álló csoportot Budán, a Tabánban telepítettek le. Kisebb csoportok Pomázon, Ráckevén, Csobánkán és Érden leltek új hazára. Lipót császár 1691-ben adta ki számukra a már korábban megígért kiváltságlevelet. A török veszély elmúltával egy részük itt maradt, és vallását megtartva még a XIX. század közepén is fontos elemét képezte a lakosságnak.

Így került Tárnokra is 14 görögkeleti vallású rác jobbágycsalád 1696-ban, Szent György-napkor, április 24-én, Szapáry Péter birtokára, aki zálogba vette Tárnokot és környékét gr. Illésházy Miklóstól. Ennek előzményeként 1695-ben Csernovics Arzén a következő levelet intézte Fejér vármegye alispánjához:

"Egyes rác híveim a Fejér megyei Tárnokon kívánnak letelepedni. A helység földesurától Szapáry Pétertől már két ízben kaptam levelet, de a budai kamarai adminisztráció is megengedte a rácoknak, hogy elhagyott helyeken és pusztákon szabadon lakjanak, a földeket műveljék, és házacskákat építsenek." Kérte az alispánt, hogy a megyében letelepedni akaró rácokat védelmezze, nehogy bántódás érje őket. Ameddig lehet, mentesítse őket a porció és egyéb terhek alól, mivel a török alatt minden javaikat, ingóságait elvesztették. (Szentendre, 1695. május 17. Fejér megyei Levéltár, Acta Politica fasc. I. No. 151.)

Az ideköltözött rácok házakat építettek és kápolnát emeltek. Az idős tárnokiak megőrizték emlékezetükben az őseiktől hallottakat, amelyek szerint a kápolna helye a jelenlegi Szt. György-emlékmű környékén volt, de írásbeli bizonyíték erre vonatkozólag nincs. Valószínűleg fából épült, mert nyoma nem maradt.

Ekkor a település Kolozsvári Mihály szolgabíró járásához tartozott és a következőket állapították meg róla: 'Tárnok földalatti kunyhókkal bíró falu, lakosok száma 14 és a bíró.' (Országos Levéltár, Dica Albensis 1696.) Természetesen ennél többen lakták, mivel csak a családfőket vették számba. Földbe vájt kunyhóikat vándorló életmódjuk miatt könnyen otthagyták, csak néhány dalmát és bosnyák (összefoglaló néven illírek) család maradt itt.

A török veszély elmúltával egy részük visszatért hazájába, ezért 1720-ban megkezdődött a gyéren lakott falu újratelepítése. A Felvidékről nagy számban letelepült szlovákok (régebbi nevükön tótok) mellett magyarok és németek is új otthonra találtak a termékeny földekkel körülvett Tárnokon.

A falu középkori római katolikus temploma romokban hevert, a törökök uralma alatt csaknem teljesen elpusztult, csupán a szentélye maradt fenn. Az új honfoglalók elfogadták a rácok kápolnáját, és 1723-ban már létrejött a plébániájuk is. A romos templom újjáépülése (1731-1737) után a rác kápolna helyén egy kis emlékművet állítottak fel, amit Szent Györgyről neveztek el.

Régi képek a templomról és a falu egyik régi utcájáról

Ez az elnevezés nem lehetett véletlen, hiszen a rácok Szent György napján érkeztek Tárnokra. Az 1720 után betelepült lakosok nemcsak az első templomuk helyét jelölték az emlékművel, hanem a rácok emlékét is megőrizték vele. Milyen nemes gesztus volt ez elődeinktől! Más nemzetiség megbecsülése és tisztelete árad belőle.

(Részletek Dr. Gergely Istvánné 2003. szeptember – októberben a Tárnokhírben megjelent Szent György emlékmű című írásából – dőlt betűs részek)

Az újratelepülő Tárnok falu első utcái a XVIII. századi sajátosságait máig megőrző Fő utca és Tabán utca. Mái megmaradtak a Fő utca teresedései, a mai napig működnek intézményei.

A Falu többi utcáit, a Marton, a Kossuth L. és a Halász utcákat a XIX. század elején alakították ki. Ezeknek az utcáknak a telkei szélesebbek, szabályosabb alakúak, az utcák szabályos vezetésűek. A lakott terület körül a szántók, a vizes rétek, a Szőlőhegyi, Izvori és Odlúki gyümölcsösök és szőlőültetvények váltották egymást. A határt a tavak, patakok és források világa gazdagította: a Benta- és a Lavicska patakok, a Lukács-tó és a Ribnyik, a Berki-major melletti vízimalom, a Benta menti strand és számtalan tiszta vizű forrás.

A Tárnok falu birtok urai a Sárkány dinasztia után az Illésházyak voltak, akik többször elzálogosították. Szapáry Péter, Szentmiklósi és Óvári Pongrácz András és utódai is szerepeltek a tulajdonosok között. 1828-ban Batthyány Fülöp herceg kezébe került az érdi uradalom tartozékaként, az utolsó Illésházytól, Istvántól. 1848-ban a Sina családé lett, majd az örökös Sina Anasztázia házassága révén a Wimpffen családé.

*A rác kápolna helyén emelt emlékmű
(Fotó: Dr. Gergely Istvánné)*

A vasútvonalat egy 1858. évi térképen már feltüntették. Ekkor kezd kiépülni a nagybirtok közepén az Anasztázia major, ahol cselédházak, a háború utánig álló kastély, arborétum és a hatvanas évekig működő iskola is létesült. Az Anasztázia birtokosa kezdi el a vasút menti területeket parcellázni.

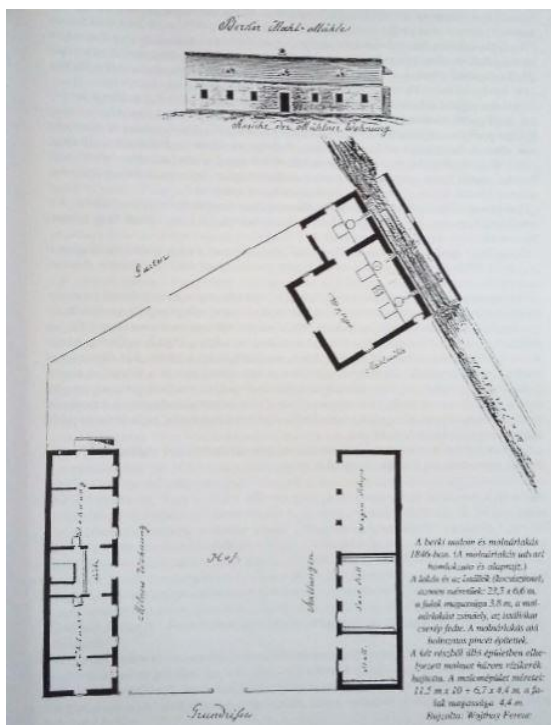
Az egykori kastély részlete Anasztázia-pusztán és a kastélypark korabeli látványa

1911-től a Károlyiak birtokolták Tárnokot. Károlyi Imre gróftól 1913-ban Üszögi Nagy Sándor vette meg, aki modern gépekkel felszerelt gazdaságot teremtett, szeszgyárat és egy fényűzően berendezett kastélyt építtetett Anasztázia-pusztán, és elkezdte a község jelenlegi arculatának kialakítását az újtelepi és a ligeti terület parcellázásával.

1921-től az Újtelep, 1930-tól a Liget lakóterület alakul ki, szabályos tömbjeivel. A lakóterületek beépülésével létrejöttek a lakónépeiséget szolgáló, korszerű intézmények is. A számos kereskedés és vendéglő mellett posta, mozi és strand is létesült a Rákóczi út mentén.

Üszögi Nagy Sándor nehéz anyagi helyzete miatt birtokát és kastélyát 1941-ben eladta Juhász István Zoltán mérnöknek, aki 1944-ben nyugatra távozott. A kastélyt a II. világháború után lebontották.

A Benta-patak északi partján jött létre, körülbelül az Anasztázia pusztával egy időben a Berki puszta, mely szintén egy állattartó telep körül kialakult lakótelekekből állt. A Berki malom a Benta-patakából elágazó Lavicska-patakra épült.

A Berki malom fennmaradt alaprajza 1846-ból

Az eddig elmesélt történet szerint létrejött négy településrész őrzi jellegét, ma is élő településrészek: a Falu, a Liget, az Újtelep és a Berki. A vasúttól délre, már a vasút és a 70. számú főút nyomvonalának kialakulása után alakult ki egy kis tömbökből álló lakóterület, mely a Benta-patakig húzódik. Ez a sáv szerkezeti szempontból ugyan kieső, a vasút és a közút által terhelt, mégis kedvelt lakóterület a jó megközelítése miatt.

A vasút alatti sáv Bentától északra eső részén található a település hagyományos iparterülete. Az üzemi jellegű területek közé lakótömbök ékelődnek.

Az üdülőterületek a Halas-tó mellett és az Öreg-hegy tövében alakultak ki. Az Öreg-hegy alatti, a Margit-liget a régebben kialakult üdülőterület, rendezett szabályos tömbök, utcák alkotják. A tóparton kialakult üdültömbök a hetvenes évek országos előírásai szerint jöttek létre. Az üdülőterületeken több ingatlant egész évben laknak.

A település különböző zöldterületei főként a Benta-patak mentén őrződtek meg, illetve alakították ki azokat. A térség domborzati és vízrajzi viszonyait kedvezőtlenül befolyásolta az autópálya megépülése.

A Benta-patak természeti környezete

○ Rádióállomás

Tárnok nagyközség közigazgatási határán belül, a Sós-kúti út mellett helyezkedik el a Magyar Királyi Posta által 1923-ban megvásárolt 8 hektárnyi területen, a magyar rádiózás történetének egyik legrégebbi állomása. *(Tárnoki Rádióállomásról Kis-Szölgvényi Ferenc állomásvezető nyomán.)*

A Tárnoki Rádióállomást (mai nevén Mérőállomást) a környéken még sokan Szikrának nevezik. A köznyelvben elterjedt név az 1914-ben Csepelen üzembe helyezett szikratávíró-állomás nevéből származik. A csepeli szikratávíró-állomás vevőállomása Budapesten, a Gyáli úton működött. A rádiótávíró forgalom gyors növekedése, a növekvő igény arra készítette a Postát, hogy új, korszerű rádióállomásokat hozzon létre. Alapos vizsgálatok után a Posta vezetése úgy döntött, hogy új rádiótávíró-állomást épít Székesfehérvárról és új vevőállomást Tárnokon. Az új vevőállomást településektől távol, minden elektromos zavartól védetten kellett telepíteni, hogy a távolról érkező, gyenge távírójeleket minél tökéletesebben lehessen feldolgozni. A csepeli szikraadó alig egy évtizedes működése után átadta helyét a székesfehérvári állomásnak, a Gyáli úti vevőállomás pedig Tárnok rádióállomásnak. Így örökölhette a Tárnoki Rádió a Szikra nevet.

Tárnoki Rádióállomás új vevőépülete (1933)

Az állomás története változatos. A háború vége felé Tárnok vevőállomást is súlyos károk érték. 1944. december 14.-én az antennatornyot a németek felrobbantották, majd a magára maradt állomást nagyrészt kifosztották. A háború után 1947-ben kezdett újra üzemelni az állomás. 1949 óta Tárnok rádiókommunikációs szolgálata mérő-ellenőrző funkcióval bővült. Frekvencia- és térerősség-méréseket kezd végezni az állomás hazai és nemzetközi igények kielégítésére. 1978 és 1992 között az állomás bonyolította a MAHART rádióforgalmát Tárnokról. Az utóbbi években a Posta három részre válása után, a Műsorszóró Vállalat, illetve jelenleg az Antenna Hungária Rt. keretein belül működő Tárnok Mérőállomás fő feladata az ország műsorszóró adóhálózatának mérése, ellenőrzése. A berendezések fokozatos fejlesztésével ma korszerű számítógép-vezérelt mérőberendezések biztosítják, hogy az Antenna Hungária Rt. rádió és tévé adói a nemzetközi elvárásoknak megfelelő jelekkel lássák el a rádióhallgatók és tévé nézők millióit.

○ A Szőlőhegy

A tárnokiak élete szoros szálakkal kötődött a Szőlőhegyhez és a pincékhez. Itt dolgoztak a hétköznapiakon, itt gyűltek össze hétvégeken és jeles ünnepeken. A családok legkedveltebb találkozóhelye volt, ahol minden korosztály megtalálta a maga szórakozását. A gyerekek virágot szedtek, pillangókat kergettek, sárkányt eregettek, a fiatalok harmonikaszóra ropták a táncot, az idősebbek borozgatás és falatozás közben megtárgyalták a falu eseményeit, és gyakran dalra is gyűjtöttek. Egyszóval, itt zajlott a társas élet tavasztól őszig. A II. világháború idején, 1944. december elejétől 1945 februárjáig a bombabiztos pincék a lakosság kényszerű otthonai voltak.

A kitermelt kövek helyén pincék tucatjai keletkeztek, számuk meghaladja a 350-et. Az első pincék az eredeti feliratok szerint a XIX. század utolsó harmadában születtek. A legszebb fekvésűekkel az Öreg-hegyen találkozunk, amelynek délnyugati oldalán 3 szintben sorakoznak a múlt több mint százéves emlékei. Télen nyáron állandó hőmérséklet (10-12 Celsius fok) és páratartalom biztosítja a bennük tárolt borok jó eltarthatóságát. (Részletek Dr. Gergely Istvánné 2004. november – decemberben a Tárnokhírben megjelent Tárnoki kövek című írásából)

Pincesorok az Öreg-hegyen és a Kránitz pince Zapánszkyban

○ **A kőfejtő**

Tárnokon több családnak adott munkát a kőbányászat. Szántó András és fia, Stribik Tamás és az ő fia, János, Stribik Pál, Mráz István, valamint a sváb nemzetiségű Schmol bácsi foglalkoztak kőfejtéssel.

A kőfejtést mindig a függőleges sziklafal felső részén kezdték, ezért létrára is szükségük volt. Elsőként a kitermelendő, kb. 1 m széles és 1,5 m magas téglalap alakú területet kb. 40 cm szélességben sekélyen körülvésték, majd az így keletkezett vájatban egy hosszú nyelű szerszámmal, a ricókával megközelítőleg 1,3 m mélységig hatoltak. Ez által a kőtömb már csak a belső oldalával kötődött a sziklafalhoz, ahonnan ki kellett szakítani. Ehhez a vájat alsó részébe, jó mélyen, gömbölyű, kemény köveket helyeztek.

Az egyik oldalon lévő vájatba pedig hosszában gerendát vagy talpfát és vaslemezeket ütöttek, közéjük 3-4 db vaséket vertek. Az ékeket oldalról kalapáccsal ütögették, amelynek eredményeképpen a kőtömb kiszakadt a sziklafalból, s végül magától kibukott a nyílásból. Egy kb. 4-5 mázsás kőtömbből fűrészeléssel 50 db 45 x 30 x 20 cm-es darab építőkövet fűrészelték ki, a hulladékot (prokni) pedig a házak alapozásához és útépitéshez használták fel. A köveket a kerekés kúthoz hasonló csörlős szerkezettel hozták fel a felszínre, a pince, illetve a bánya üregébe lefűrt nyíláson keresztül, amely később a szellőzést szolgálta.

(Részletek Dr. Gergely Istvánné 2004. november – decemberben a Tárnokhírben megjelent Tárnoki kövek című írásából)

A kőfejtő hatalmas járatai az Öreg-hegyen

○ A pálinkafőzés

A pálinka egykor a bor mellett a parasztháztartások népszerű szeszes itala volt. Egy-két stampedli (kupica) pálinkával ünnepeltek és köszöntötték egymást, de hozzátartozott a napi étkezéshez is. Általános szokás volt felkelés után néhány korty pálinkát felhajtani egy falat kenyér kíséretében nehéz munkák, főleg az aratás idején, s így nem csoda, ha sokkal több fogyott belőle, mint manapság. *(A pálinkafőzésről Pillár Győzőné, Mészáros Eliz, Dr. Gergely Istvánné nyomán)*

A pálinka a XVII. században felbukkanó szlovák jövevényszó, a szlovák "pálit" égetni igéből származik, amely az ital előállításának módjára utal.

A tárnoki pálinkafőzdet a hegyközség néhány tagja alapította nagyon régen - pontos dátuma ismeretlen. A faluban, a Marton utcai régi Mészáros-ház udvarában álló melléképületben pénzügyőri felügyelet mellett működött, s komoly berendezéssel rendelkezett.

A pálinkafőzést Mészáros János és Eskulics Lukács végezték. Mészáros János sorban megvette az alapító tagok részét. Közben gyönyörű házat építtetett a Szőlőhegy lábánál, a már meglévő pincéje elé és fölé.

Mészáros János nagy múltú pálinkafőzdeje a Szőlőhegy lábánál

Ebben a Marton utcai épületben kezdődött a pálinkafőzés

A hozzávaló követ mellé bányászták ki, ahol egy újabb pince keletkezett, amit kamraként használtak. A Marton utcából 1928-ban ebbe az új, tágas házba költöztették a pálinkafőzdet.

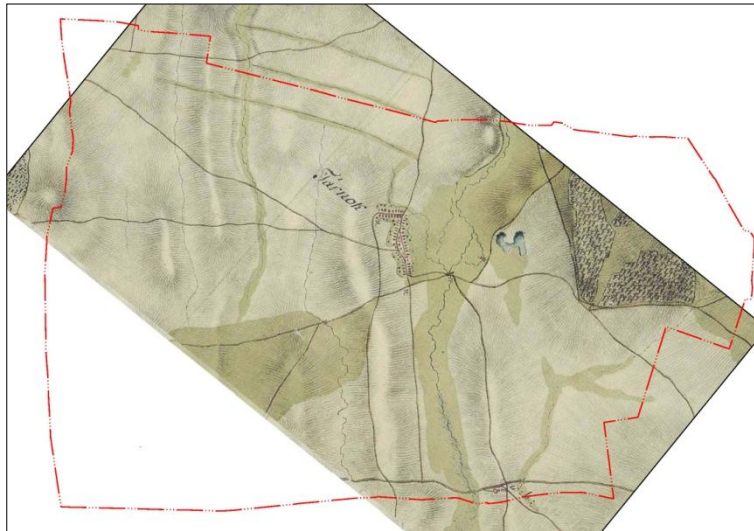
A pálinkafőzde amolyan találkozóhely is volt, ahol sokszor többen összejöttek. Ott volt a főzető, aki legtöbbször segítséget is hozott magával, de ott volt az is, akinek még finomították a pálinkáját. Gyakran betértek meleg vízért hordómosáshoz (a lepárlás során a hűtővíz felmelegedett), vagy csak egyszerűen egy kis jóízű beszélgetésre.

1950-ben a pálinkafőzdet államosították, az ÁFÉSZ vette át. 1970-ben a házat a termelőszövetkezet vette meg. Az ÁFÉSZ kiköltöztette a berendezést, s ezzel megszűnt a nagy múltú pálinkafőzde. Több mint 50 évig működött a tárnokiak és a környékbeliek meglégedésére. Az akkori TSZ-elnök „Napsugár”-nak nevezte el, és a fiatalok rendelkezésére bocsátotta. Találkozóhely lett, rendezvényeket tartottak benne, és vendéglátóhelyként is működött. Nemsokára azonban a téész a házat eladta. Jelenlegi tulajdonosa nem lakja, nem törődik vele, a szép kovácsoltvas kerítés helyére, amit még Battai Nándi bácsi készített, tömör falat húzott. Régi igazság, hogy amelyik házat nem lakják, az előbb-utóbb az enyészeté lesz.

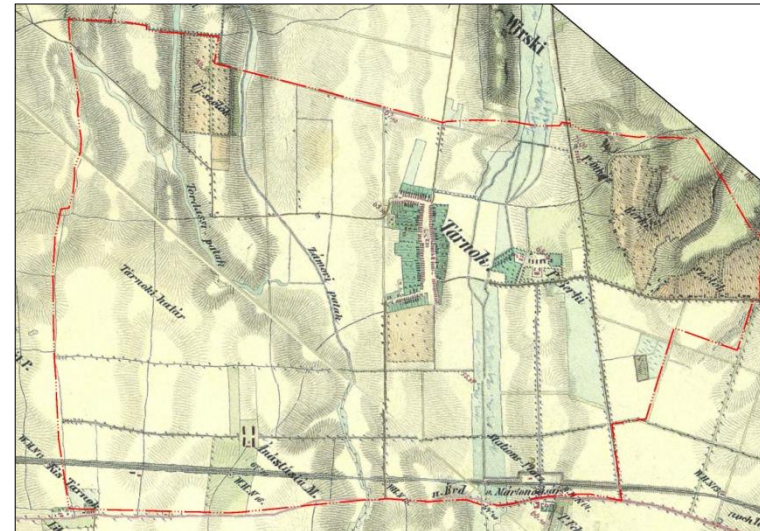
6. Tájszerkezet változása

Tárnok története egészen az őskorig nyúlik vissza. A Kisberki-dűlőben őskori település, a Szőlőhegyen és Tárnok-ligeten a rézkori, bádeni kultúra, míg a Nagyberki-dűlőben bronzkori temetkezési hely nyomait tárták fel a régészek. Ez elsősorban a terület kedvező táji adottságainak köszönhető. A Benta-patak melletti széles, sík, nedves rétek, valamint a védelmet nyújtó száraz, déli domboldalak találkozási kedvező feltételeket kínált az akkori emberek számára is. A fennsíkot alkotó mészkő bányászatát és alkalmazását a közelben letelepedett rómaiak kezdték el az I-IV. század között. Később, az Árpád-korban több falu osztozott a mai tárnok közigazgatási területén (Tárnok, Berki, és Deszka), de a török hódoltság idején a vidék szinte teljesen elnéptelenedett. Tárnokot a XVIII. század elején lengyel, szlovák és magyar családok népesítették be újra.

Az I. katonai felmérésen látható, hogy Tárnok központja a Benta jobb partján, a patakon átívelő híd közelében, a környező településekről érkező utak csomópontjában fekszik. A település körül a lakóházakhoz csatlakozó kerteket alakítottak ki. A felmérés tanúsága szerint 1783-ra már a település teljes területe fátlan, a sík területeket szántók foglalják el, míg a patak völgyeket, alacsonyabb fekvésű vizenyős területeket nedves rétek kísérik. A Tétényi-fennsík déli kitértségű, meleg domboldalain ekkor már javában folyt a szőlőtermesztés, míg a művelés alá még nem vett területeken a száraz sziklagyepek uralkodtak.

I. katonai felmérés

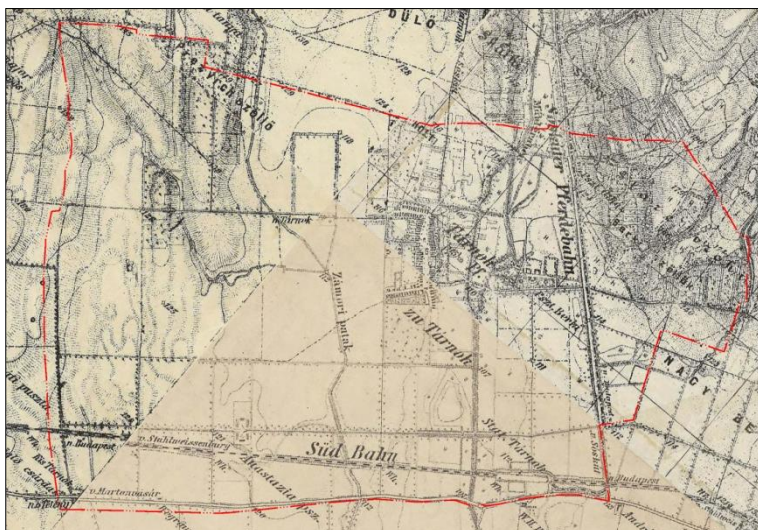

II. katonai felmérés

Az 1859-ben befejezett II. katonai felmérésen a legszembetűnőbb változás a települést délkeleti határával szinte párhuzamosan átszelő vasútvonal, és a vasútállomás megjelenése. A település központja kismértékben ugyan, de növekedésnek indult, ám sokkal jelentősebb a Berki és az Anasztázia major megjelenése a mezőgazdasági tájban. A zöldfelületi rendszer szempontjából említésre méltó a majorok körüli útfásítások megjelenése.

Ekkorra a Zámori-patak menti gyepek területének nagy részét már mezőgazdasági művelés alá vonták, és a Benta menti nedves rétek kiterjedése is csökkent a szántók javára. Az öreg-hegyi Berki-szőlők kiterjedése jelentős mértékben nem változott, ugyanakkor két síkvidéki területen is szőlőültetvényeket alakítottak ki. A Jobbágy-dűlőben az Új-szőlőket, míg a településtől délkeletre, a mai Odlúk területét vonták művelés alá.

A XIX. század végén megérkező filoxéra vész még nem jelenik meg az 1882-ben elkészített III. katonai felmérésen, ugyanis tovább nőtték a szőlőterületek, a Tordasi-patak mentén újabb síkvidéki ültetvényt telepítettek. A legfontosabb változás a lakott területek növekedése, így a falu alaprajza fordított E alakúvá vált. Az eddig többnyire osztatlan szántóföldeket a majorok környékén fásított dűlőutakkal szabályos, kisebb egységekre osztották.

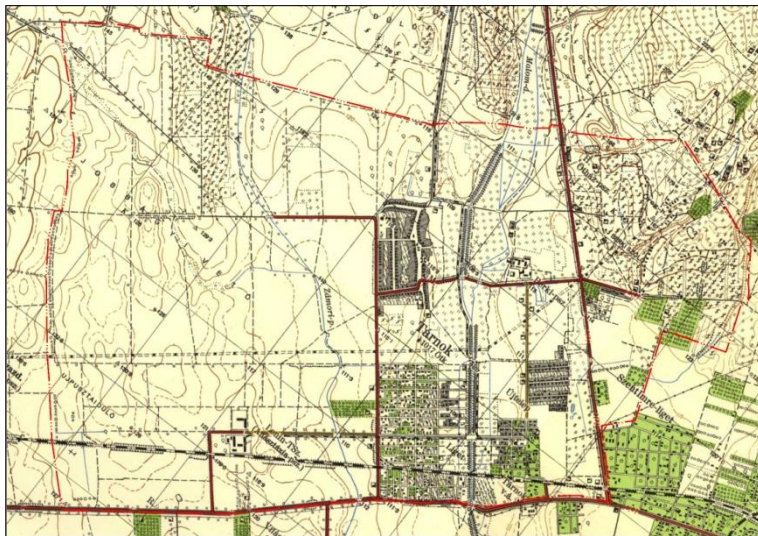
III. katonai felmérés

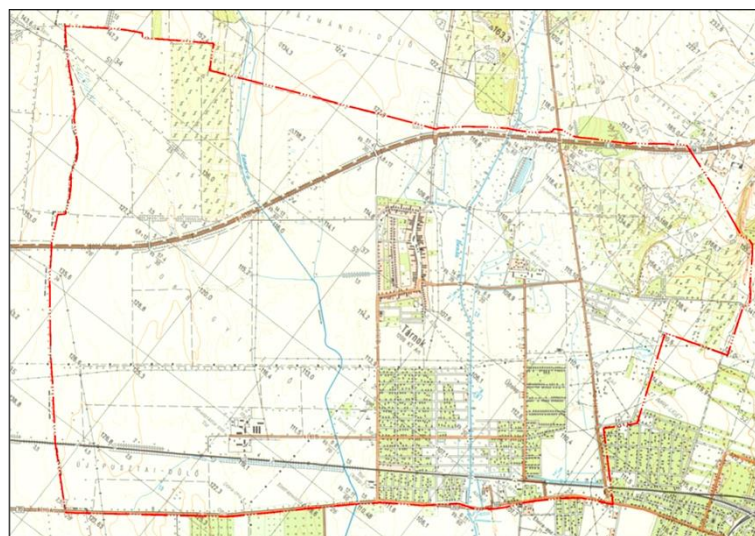
1927-es felmérés

Az 1927-es térképen látható, hogy a két világháború között jelentős mértékben nőtt a beépített területek nagysága. A szőlő és gyümölcsösök területe tovább nőtt, valamint megjelent egy új major is a vasútállomás közelében, a Siegfried major. A falu és a patak között, valamint a Berki-major körül az eddig tájszerkezettől idegen erdőfoltok jelentek meg, illetve szabályozták a patakokat is.

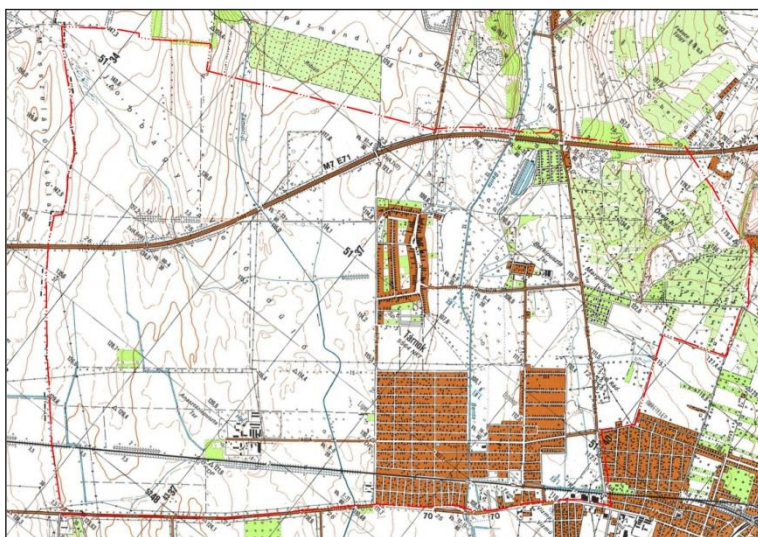
A főváros jó vasúti elérhetősége következtében már a II. világháború előtt elinduló agglomerációs folyamatok tovább folytatódtak a II. világháborút követően is, melynek hatására 1950-re Tárnok lakott területeinek mérete 2-2,5-szeresére nőtt. A Falu mellett nagyobb telkekkel tisztí (Szent-Imre Liget) és apró telkekkel munkástelepek (Liget, Újtelep) alakultak ki a vasútállomás közelében. Az 50-es évekre az egykori majorságok TSZ központokká alakultak. Így Tárnok egy központ nélküli, több, különálló egységből álló településsé vált. A térképen látható a Benta-patak mellett megépített ipari vasúti szárnyvonal is. A „Muki” mozdony vezette csillás kisvasút a sóskúti homokbányából szállította a homokot és a sódert is a tárnokai vasútállomásra.

1950-es felmérés

1970-es felmérés

1990-es felmérés

Google Earth felvétel napjainkból

Követ a Sós-kút-Tárnoki lóvasút szállított a sós-kúti kőbányából a tárnoki vasútállomásra, amelynek nyomvonala a Sós-kúti út mellett húzódott. 1873-tól az 1920-as évek elejéig működött. (Dr. Gergely Istvánné nyomán)

Az 1970-es években készült térképen a legszembetűnőbb változás az M7-es autópálya kiépítése, mely szinte elvágta a kapcsolatot a település északnyugati részén lévő szántó- és szőlőterületekkel. Az autópálya kiépítése megkönnyítette a bányászott nyersanyagok elszállítását, így megszűntek az ipari célú vasúti vágányok. Az építési munkák vélhetően sok termőföldet és talajjavító anyagot igényeltek, ami a tőzeg kitermelés megindítását ösztönözte. A vasút menti lakóterületek tovább növekedtek, az eddig különálló Újtelep összenőtt a többi lakóterülettel. A Benta bal partján létesített tőzeglánya helyén kialakításra került a mai napig meglévő horgásztó is.

A rendszerváltásig tartó kb. 20 évben a beépített területek sűrűsödése emelhető ki, illetve újabb, elsősorban üdülőterületek alakultak ki a horgásztó mellett, valamint az Öreg-hegytől délkeletre (Margitliget). A tájhasználatokban legszembetűnőbb változás a síkvidéki szőlőterületek megszűnése, melyek helyét ismét szántók vették át. Ezekben az évtizedekben kezdődik el a terület újbóli beerdősödése, amely sajnálatos módon elsősorban az értékes száraz gyepek területét foglalja el, valamint zömében idegenhonos és agresszívan terjedő gyomfák állományából áll.

Tárnok jelenlegi tájszerkezetében részben a természeti adottságok, részben a fővárosi agglomeráció rendszerváltástól tartó peremterületi folyamatai tükröződnek. Azaz a volt zártkerti területek lakó-ingatlanként történő használata, a belterület közlekedési pályák felé történő terjeszkedése és tömbszerű erdőterületek megjelenése, ezzel párhuzamosan az értékes sziklagyepek visszaszorulása figyelhető meg.

Szomszédsági viszonyai alapján Tárnok az agglomerációs gyűrű első „vidéki” települése, hiszen a szinte egybefüggően beépített terület a település nyugati határán, a Dózsa György út mentén szakad meg.

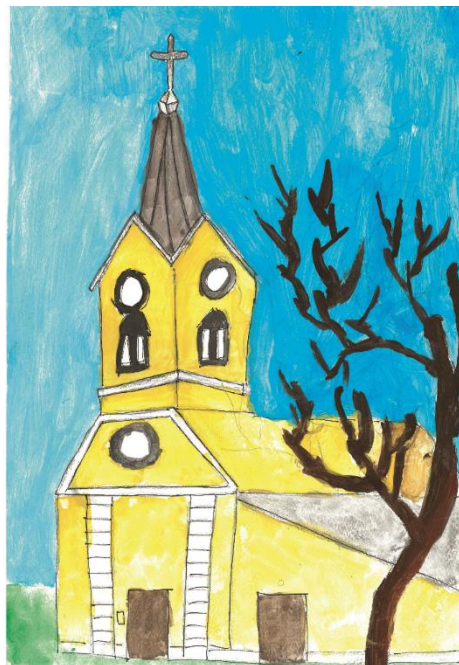
7. Tárnok épített öröksége

Műemlékek: Tárnok területén a temetőben található Szent Rókus Kápolnát, a Fő u. 59. szám alatt álló római katolikus templomot és a Fő u. 55. számú épület előtt álló Nepomuki Szent János szobrot tartják nyilván országos jelentőségű építészeti emlékként. A templom környezete is országos védelem alatt áll, mint ex lege védett műemléki környezet.

A Fő utcán található legrégebbi tárnoki templom szentélye középkori eredetű. A törökök uralma alatt részben elpusztult. A Fejér megyei plébániák 1753. és a 1754. évi összeírása szerint "hajdan kőből volt építve, de az idő viszontagságai miatt rommá vált, 1731-ben újra helyreállított." Az újjáépítés 1737-ig tartott részben a hívek adományiból, részben Illésházy József segítségével teremtették elő az építés költségeit. 1762-ben egy tűzvész során leégett, ezután, majd 1844-ban és 1867-ben renoválták. Mai állapota az 1948-as helyreállítást tükrözi. A templom tornyát 2011-ben, tetőszerkezetét 2012-ben önkormányzati segítséggel újították fel.

A középkori falmaradványok felhasználásával épült fel a **Rózsafüzér királynéja templom** provinciális barokk stílusban. Plébániáját 1723-ban alapították. A templom látványát ma az elé ültetett fák alig engedik láttatni.

*A katolikus templom régen és ma,
gyermekrajzon és a valóságban*

A római katolikus Szent Rókus-kápolna barokk stílusban épült fel Tárnok temetőjében 1739-ben. A szabadon álló, egyhajós, poligonális szentélyzáródású épület főhomlokzata oromzatos, amelynek közepén kosárféves, kőkeretes, záróköves kapu nyílik. Az egyszerű, hátul kontyolt nyeregteretűvel épült kápolna megjelenése egyszerű, nyílás nélküli fehér falakkal, természetes színű cserépfedéssel. Díszét a négyzetes alaprajzú kis fatorony képezi, mely fémlemez fedést kapott.

A ma szinte alig látható katolikus templom látképe egy régi képeslapon

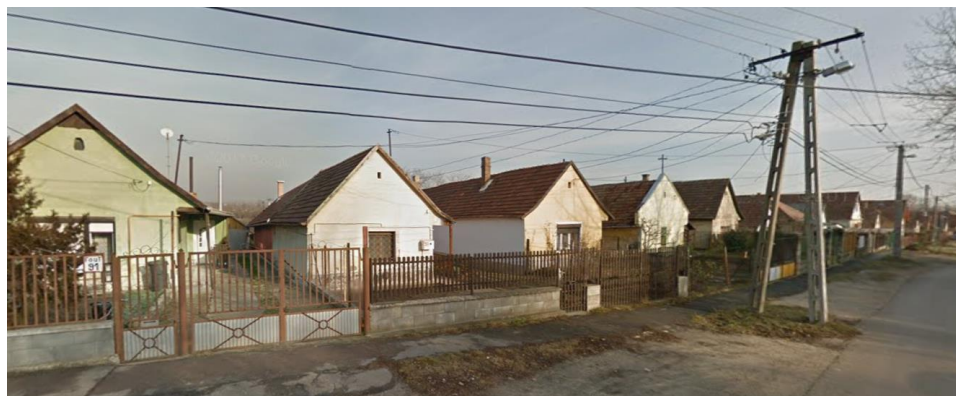
A temetőben álló római katolikus Szent Rókus-kápolna

Nepomuki Szent János, a halászok és vízi molnárok pártfogójának **szobrát** Gróf Illésházy József állította 1760 körül. A faragott kőszobor a templom melletti millenniumi emlékparkban található vasráccsal elkerítve. A jó színvonalú barokk munka budai mester alkotása.

A Fő utcában, a templom közelében található Nepomuki Szent János szobor és környezete

A település önkormányzati rendelettel helyi védelem alá helyezte a Falu szerkezetét, közterületeit, telekstruktúráját, beépítését és az egyes épületek építészeti elemeit. Településképi és szerkezeti védelem alá helyezték a Fő utcát, a Kossuth utcát és a Halász utca Marton utca és Pásztor köz közötti szakaszát.

A Fő utcai utcaképek

Helyi egyedi védelem alatt az Önkormányzat 28/2003. (XII. 23.) számú önkormányzati rendeletében felsorolt építészeti értékek állnak. A védelmet megalapozó javaslatokat az alábbi fényképekkel Dr. Gergely Istvánné, a Tárnoki Faluvédő és Szépítő Egyesület tagjaként tette a Javaslat Tárnok helyi védettségű épületeire és azok részeire vázlatosan című írásában, 2003-ban.

A Fő u. 16. számú ház tornáca és kerítése

2003 óta helyi egyedi védelmet élvez

- a Fő utca 9. lakóház homlokzata,
- a Fő utca 16., 38., 59. és 74. szám alatti épületek,
- a Kossuth utca 2. lakóház homlokzata és kapuja,
- a Kossuth utca 8., 13., 24., 32., és 44. számú épületek,
- a Kossuth utca 29. számú ingatlan kerítése és pincéje,
- a Halász utca 3. számú épület homlokzata, a 25. számú épület,
- valamint a Marton utca 13. szám alatti épület és pincéje.

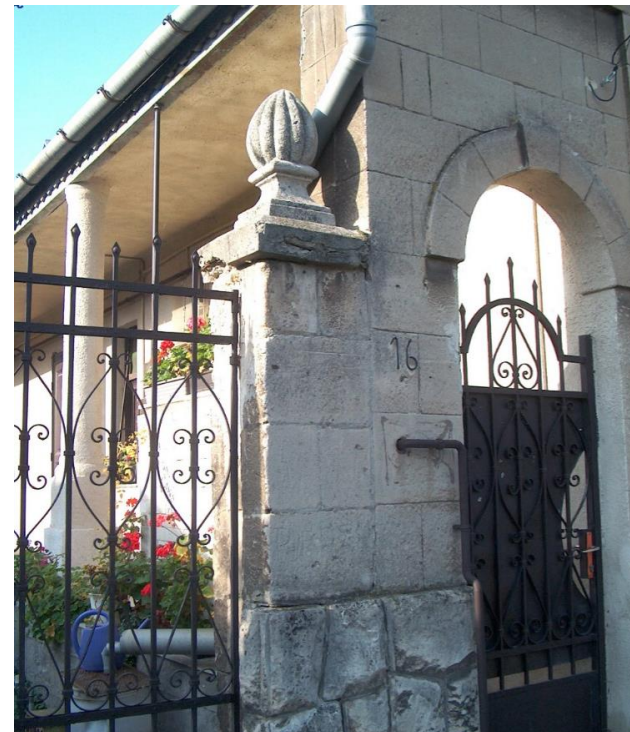
A helyi védelem alatt álló épített értékek felülvizsgálata alapján kerül 2018. elején elfogadásra Tárnok Településképi rendelete. (Pl. a Kossuth utca 8. szám alatti épület már nem a védelemre érdemes lakóház.)

A 1928-ban épített **Fő u. 9. sz. alatti épület** utcai homlokzata sóskúti kőből készült, melyen korábban különleges, fából faragott díszítés volt látható, amely sajnos elbontásra került.

A Fő u. 9. számú, helyi védelem alatt álló lakóépület

A Fő u. 16. számú lakóház kapui és a kerítésoszlop különleges záróköve

Jellegzetes oszlopos tornác

A **Fő utca 16. sz. alatti épület** kerítésével együtt helyi védelem alatt áll. Az 1935-ben épült kőház a falu egyik legmódosabb családjáé volt (Viczing Ferenc), amely a felhasznált anyagokban, a ház nagyságában és díszítésében is megnyilvánul. Nyitott gangján kör keresztmetszetű oszlopok sorakoznak, csipkésen faragott ereszeszkával, az utca felé kosárirés bejárattal, melynek ívét kőkeret hangsúlyozza ki. Nyílászárói eredetiek. Különösen szép a kovácsoltvas kerítés és a kerítésoszlopok faragott záróköve.

Fő utca 38. sz. alatti épület utcai homlokzata sóskúti kőből készült, nyitott tornácán négyzet keresztmetszetű oszlopsor húzódik. Az ereszeszka csipkésen faragott, a nyílászárók eredetiek.

A Fő u. 38. számú lakóház és gyönyörű kerítése

A Fő u. 59. számú Plébánia-épület

A Fő utca 59. sz. alatti álló Plébánia épülete a templommal csaknem egyidős „L” alakú, udvarral és mellvédes tornáccal épült.

A Fő utca 74. sz. alatti ház egésze védelem alatt áll. Kőépület, eredeti nyílászárókkal, nyitott, oszlopos tornáccal. Ereszdeszkájának faragott motívuma egyedi, Tárnokon csak itt fordul elő.

A Fő u. 74. számú lakóépület és tornácának faragott ereszdeszkája

Az 1853-ban alapított Marton utca pilaszteres háza és a Kossuth utca 2. sz. alatti épület tornácának boltíves nyílása, pilasztere és faragott kiskapuja

Kossuth utca 2. sz. alatti épület utcai homlokzata és kiskapuja védett. A kőház egykori gazdája Kiss Vince volt. Az épület utcai homlokzatának egyhangúságát falba épített pillérek, ún. pilaszterek oldják fel. Egyedi a lakóház csipkésen faragott kiskapu a kosáríves bejáratban.

A Kossuth utca 13. sz. alatti lakóház utcai homlokzata és tornáca

A védelem alatt álló **Kossuth utca 13. sz. alatti épületen** Különösen szép a csipkésen faragott kiskapu és a kör keresztmetszetű oszlopokkal szegélyezett mellvédes tornác.

Az 1895-ben épült **Kossuth u. 29. sz. alatt álló lakóház** udvarán – mely hajdanában a Pátrovics és Zámecsnik család tulajdona volt – jellegzetesen tárnoki, udvari pince található. A kerítés különleges díszítőelemei miatt érdemes a védelemre. A kerítés mintázata rózsabimbó és szív találkozását adja.

A Kossuth utca 29. sz. alatti lakóház és a kertjében található jellegzetes pince

A Kossuth utca 32. sz. alatti lakóépület

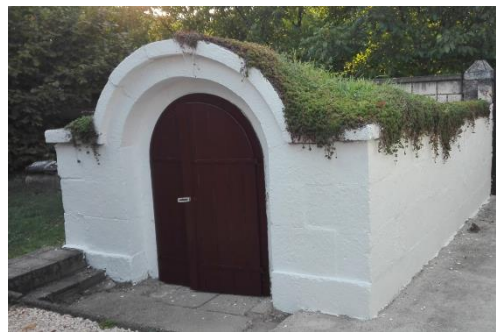

A Kossuth utca 44. sz. alatti lakóház tornáca

A **Kossuth u. 32. sz. alatti épület** az utca egyik legrégebbi épülete, mely teljességgel megőrizte eredeti jellegét. A homlokzatán lévő felírás: „P.J. 1876”

A **Kossuth utca 44. sz. alatti lakóház** egykori gazdája Pátrovics Vince volt. Tornácának díszje a testes, hófehérre meszelt, kör keresztmetszetű oszlopsor. Az oszlopokat erre a célra készült, jellegzetes formájú téglából rakták.

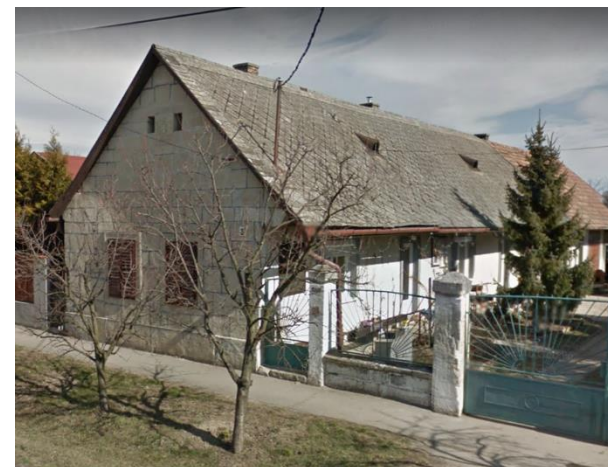
A Marton utca 13. sz. alatt álló lakóépület udvarában található pince lejárata és az épületsor udvari képe

Valamikor négy család lakott **Marton utca 13. sz. alatti épület** udvarában, egymáshoz ragasztott, hasonló stílusú házakban. Egyedülálló az első udvarhoz tartozó udvari pince, mely sóskúti kőből épült, földdel fedett, ajtaja pedig kosáriréses. Az udvart szépíti a harmadik épület mellvédes, oszlopos gangja, és csipkés ereszeszkái. Az ingatlan felújított pincéje helyi védelem alatt áll.

A Halász utca 3. sz. alatti épület

A **Halász utca 3. sz. alatti épület** homlokzata áll védelem alatt. A lakóépület 1876-ban épült, egykori tulajdonosa Pillár András volt. Homlokzatán kőtábla látható a magyar címerrel, szőlőfürttel és búzakévével.

A Halász utca 3. számú épület kőtáblája és a Halász utca 25. sz. alatti épület és említésre méltó részletei

A **Halász utca 25. sz. alatti épületre** gyönyörű homlokzata miatt kell figyelmet fordítani. Az utcai homlokzaton megtalálható a tárnoki hagyományoknak megfelelő két kis szellőzőnyílás, amit az alattuk lévő két apró gyöngy díszít. Faoszlopos nyitott tornáca van, az oszlopok végén lófejet mintázó faragott díszítés, csipkés ereszdeszka. A ház csúcsfalán álló fekete márványtáblán jól olvasható az egykori tulajdonosok neve és az építés éve: „Mülhauser József és neje, Pintér Róza 1913.”

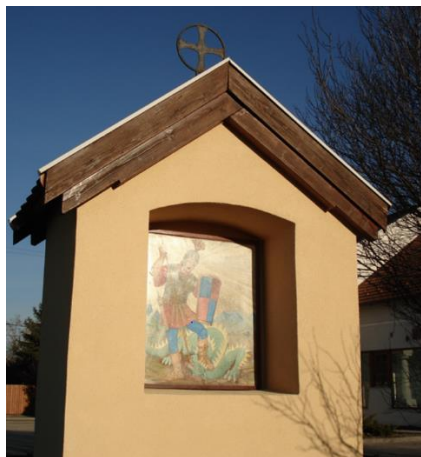
Helyi védelem alatt állnak Tárnok alábbi épített értékei is:

- az **Öreg-hegyi kőkereszt,**
- a **Fő utcai Szent György-emlékmű és**
- a **Kegyeleti parkban található, a két világháború áldozatainak emlékműve.**

Öreg-hegy és a Zapánszky pincesorait az épített értékek védelméről szóló önkormányzati rendelet szintén védelem alá helyezte. E pincesorok különleges vonzerővel bírnak. Az ősi szőlőkultúrára települt pincék és présházak számtalan különböző homlokzatú és méretű építményei helyenként egész utcasorokat képeznek, amelyek kedvező irányú átalakítása már helyenként megfigyelhető.

A Lepsényi pince az Öreg-hegyen

A Fő utcai Szent György-kép a rác kápolna emlékhelyén emelt emlékművön

Az I. és II. világháború áldozatainak emlékműve a Marton utcai óvodával szemben

A Fő utcában álló '48-as emlékmű

Otelló utcai présházak

Közterületeken találhatóak még szintén védelemre érdemes emlékművek, többek között

- az '56-os kopjafa,
- a Trianoni emlékmű,
- 1848. március 15. emlékmű,
- a Díszpolgárok emlékköve,
- Az újraterelítés 280 éves évfordulóját megörökítő emlékkő.

Trianoni emlékmű

A Díszpolgárok emlékköve az Egészségház előtt (Ábel András képe)

Az '56-os kopjafa és az 1989-ben létesített emlékkő a II. világháború áldozatainak névsorával

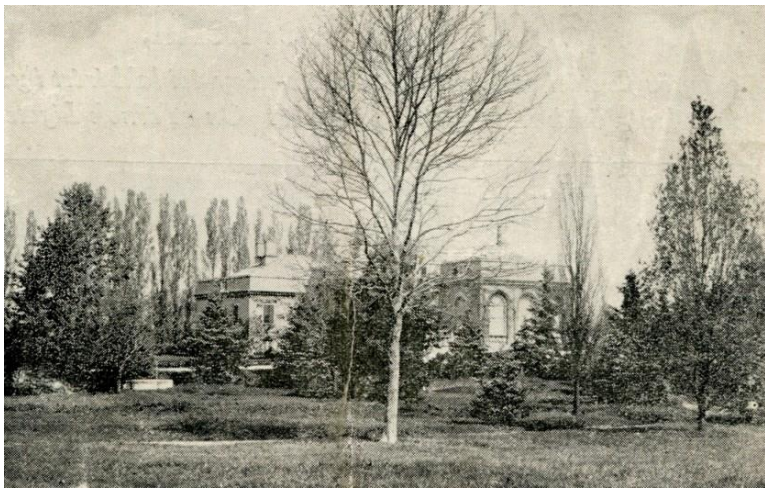

A katolikus templom mellett álló kereszt, a község újratelepítésének 280. éves évfordulójára emelt emlékmű a Fő utcában a „Tárnok jelenét megteremtő betelepített régi családok nevei”-vel, valamint a Millenniumi emlékoszlop a római katolikus templom előtti parkban

Helyi egyedi védelem alatt álló építészeti értékek közül különleges a Tárnok igazgatási területének nyugati részén, a mezőgazdasági területek ölelésében található **Anasztázia major**.

Az Anasztázia-pusztai birtokot báró Sina György alapította az 1853. évi tagosításkor.

A puszta a báró Anasztázia nevű feleségéről és lányáról kapta a nevét. A birtokra gazdasági épületeket és cselédlakást épített. A terület nagy részén földművelést folytattak, valamint tehenészettel foglalkoztak, illetve lovakat tartottak. A pusztán Üszögi Nagy Sándor egy fényűzően berendezett kastélyt építtetett, amely azonban 1945 után gazdátlan maradt, mivel a háború alatt megromlásra került. 1954-ben lebontották, az anyagokat részben a megalakult TSZ, részben a TSZ tagok kapták meg ház építésre.

A kastély mellett egy arborétum szerű parkot létesítettek, melybe különleges növényeket ültettek. A kastélyhoz vezető út mindkét oldalán hársfasor állt, mely részben még ma is megtalálható. A park közepén állt a kétszintes kastély épület, melynek földszintjét a szolgálok részére alakították ki, felső szintjén az uraság és családja illetve a vendégek laktak. A kastély központi fűtéssel rendelkezett.

Az Anasztázia majorban épült kastély és az arborétumszerűen kialakított parkja

8. Táj, természeti örökség

Az Országos Ökológiai Hálózat magterületébe, az ökológiai folyosó övezetébe és a puffer terület övezetébe sorolt területek

Tárnokon több, országos és nemzetközi szinten is nyilvántartott, értékes természeti terület található.

A Benta-patak völgye és a Zámori-patak közvetlen környezete a völgyrendszerben kijelölt ökológiai folyosó (Nemzeti Ökológiai Hálózat) része, míg az Öreg-hegyen lévő gyepek, erdők értékeesebb foltjai magterület szigetek. A településhatár érdei oldalán elhelyezkedő, Natura 2000 területként kijelölt Fundoklia-völgyhöz csatlakozó erdő, e nemzetközi védelem alatt álló terület puffer területének minősül.

A településen több forrás is található, melyek ex lege védelem alatt állnak.

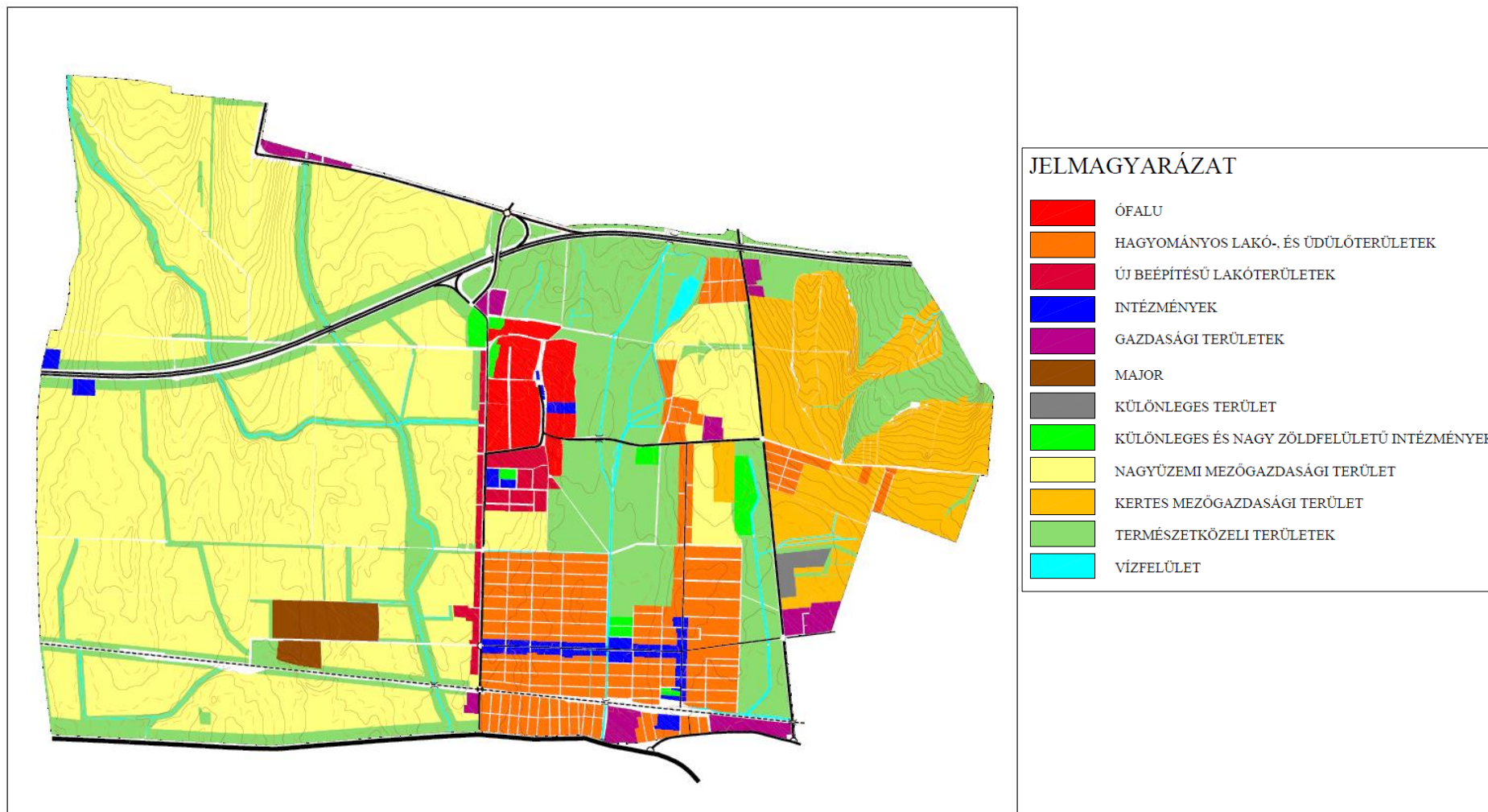
A természeti értékeket a település is védi, Tárnokon mintegy 42 hektárnyi természeti terület áll helyi jelentőségű védelem alatt. A Benta-patak melletti rétek, a horgásztó környezete és az Öreg-hegy 1992 óta védett. A fent említett helyi jelentőségű természetvédelmi területeken fokozottan védett terület nem található.

A Benta-patak településtől északra fekvő, széles völgyének nedves rétjei, valamint az öreg-hegyi puffer és magterületek száraz gyepei a tájképvédelmi övezet részét képezik.

A Benta-patak és az árterében elterülő fűzesek, nedves rétek (Molnár Ildikó és Dr. Geraely Istvánné képe)

9. Településképi szempontból meghatározó területek – eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

18.1. Lakó- és üdülőterületek

A lakóterület a nagyközségben szinte kizárólag lakótelkes, családiházak beépítésű, melyek területi kialakulását az úthálózat, a vízrajzi adottságok és a terepviszonyok befolyásolták. Az egymást követő korokban beépített területek telkeinek alakja és mérete különböző, épületeinek állaga is eltérő képet mutat.

- A település régi magjában, a történelmi idők során elsőként kialakult **Ófaluban** is egymástól eltérő telekállapotok figyelhetők meg. A Falu telkei a mezőgazdasági tevékenységhez igazodóan alakultak ki. Az ősi falu egyutcás, szalagtelkes kialakítású volt. A Fő utca a templom körül orsószerűen kiszélesedett, hogy helyet adjon a templomnak, közösségi tereknek, majd az utca végén kapcsolódott a Tabán utcához, mely feltehetően a falu legrégebbi része. Mindkét utca máig megőrizte eredeti formáját. Később kiépült a Marton utca és a Kissor. Ezután alakították ki a Kossuth utcát és a Halász utcát.

A Fő utca legrégebben beépült, északi szakasza mentén nagyméretű, az utcától két irányban hosszan elnyúló telkek figyelhetők meg, míg a Fő utcára közel merőlegesen futó Tabán utca mentén kialakult, szintén ősi településrészen jóval kisebb földrészletek láthatók. Ehhez hasonlóan keskeny és kisebb méretű telkek jöttek létre a Fő utca későbbi idők során kialakult déli folytatása mentén. A falu ősi magjában az oldalhatáron álló családi házak a jellemzőek.

A szalagtelkekre sokszor több ház is épült, mely a lakók szegénységéről tanúskodik. Ez a beépítési forma a mai napig megmaradt.

Az ősi településrész egyutcás szerkezete és jellegzetes fésűs beépítése

Ófalu jellegzetes beépítésű utcaszakaszai régi képeslapokon

Megfigyelhető, hogy az említett utcák mentén húzódó telkek első, utca felőli része adott helyet a lakóépületnek és a sokszor mellette álló melléképületnek, a telkek hátsó, beépítetlen fele szolgált a háztáji gazdálkodásra, állattartásra, növénytermesztésre.

A lakóépületek legnagyobb része a régi hagyományokat őrző parasztház, fésűs beépítéssel. Ezen a területen sok a védett, hagyományos jellegű lakóház, amelyeket a 7. fejezetben ismertettünk. A folyamatos fejlődés során a Fő utca és a Tabán utca mellett fekvő teleksorok tágabb környezete is benépesült. Az Ófalu későbbi idők során beépült utcásoraiban nagyobb alapterületű, 1200-2000 m²-es telkek alakultak ki, de az épületek telken belüli elhelyezkedése itt is a hagyományos, fésűs beépítési jelleget tükrözi.

Az egész falura jellemző oldalhatáros beépítési mód hagyományát *íratlan szabályok* biztosították. *Óriási előnye, hogy kitágítja az udvart, nem marad kihasználatlan terület, és intímabb, barátságosabb környezetet teremt.*

A házak építőanyaga a hagyományos vályog, de mellette már megjelenik a tárnoki Szőlőhegyen kitermelt mészkő is, gyakran teljesen kiszorítva az előbbit. Az utcai homlokzat rendszerint kőből készült, a tornác felőli és a szomszéd udvarára néző fal pedig vegyesen, kőből és vályogból. A házat az utcai kőhomlokzat kivételével hófehérre meszelték. Egyre jobban elterjed az utcai kőhomlokzat bemeszelése is.

A nyeregtetőt náddal, ritkán zindellyel és cseréppel fedték be. Az 1950-es évektől kezdve a nádfedést folyamatosan felváltotta a hornyolt cserép, illetve a pala. A házak gerince az utcára merőleges. Csak később jelentek meg az utcával párhuzamos gerincű, kisvárosi hangulatot árasztó és sátortetős épületek a parasztházak elejének átalakításával. Az udvar hátsó részében még sok helyen láthatók az eredeti tornácos házak maradványai.

A főhomlokzaton általában két hatszemes, zsalus ablak nyílik az utcára. A felső két ablakszárny és az ezeket borító zsaluk, az alsó négyzemes szárnyaktól függetlenül külön nyithatók és csukhatók.

Az udvari hosszú homlokzatot tornácosan alakították ki. Alatta esőben, szélben is dolgozhattak, kiteríthették a frissen mosott ruhát. Délkeleti fekvésüknek köszönhetően, nyáron csak a reggeli órákban éri őket erős napsugárzás, az uralkodó, hideg északnyugati szélről védettek, ezért ma is a ház legkellemesebb és jól kihasználható részei minden évszakban. (Részletek Dr. Gergely Istvánné: Kossuth utca. de szép utca című cikkéből)

A Fő utca, háttérben a katolikus templommal régi fényképen

A Fő utca Tabán utca felőli vége
(Fotók: Dr. Gergely Istvánné)

*Szépén megőrzött oromfalas, tornácos lakóház
1901-es évszámmal a Fő utcában*

Palafedésű, keretelt ablakos lakóház a Halász utcában

*Szép homlokzatú Halász utcai ház csipkésen
faragott ereszeszkákkal*

*Helyi védelem alatt álló lakóház a Fő
utca 16. szám alatt eredeti nyílászárókkal*

*Felújítandó állapotú hagyományos
ház a Tavasz utcában*

A Kossuth utca 46. számú ház tornáca, négyzet keresztmetszetű oszlopokkal

Kör keresztmetszetű oszlopsor egy Kossuth utca 44. számú ház tornácán

Lófejet mintázó oszlopfő Pillár Pál 1913-ban épített házának tornácán, a Kossuth utca 24. szám alatt

A még eredeti formájában megőrzött, általában helyi védelem alatt álló lakóépületek egy részén megfigyelhető az utcára nyíló tornác, amely főleg boltíves bejárattal nézett az arra járóra. A házak szépségét a tornácoszlopok emelik ki. Téglából és fából készítették őket. Gyönyörű látványt nyújt a testes, fehérre meszelt, téglából készült, kör vagy négyzet keresztmetszetű oszlopsor. A kör keresztmetszetű oszlopokat erre a célra készült jellegzetes formájú téglából rakták. A tornácoszlopok megjelenése nemcsak a hagyományokat tükrözi, hanem az építetők ízlését is. Alig találkozunk két olyan házzal, ahol teljesen egyformák lennének, valami kis eltérés mindig van közöttük: más a talapzatuk, vagy más az oszlopfő díszítése. Néhány ház tornácán faoszlopok sorakoznak, amelyeknek végét az építető ötlete alapján faragtak ki.

Jellegzetes oromfalon kialakított padlásszellőző nyílások A Falu régi szép épületeinek jellegzetessége az oromfal felső részében kialakított két kis szellőzőnyílás, amely sok esetben keretelt, de megfigyelhető egy nyílású oromfal is, téglalap vagy kör, helyenként félkör formájú nyílásokkal.

Az udvart fából vagy kovácsoltvasból készült kerítéssel és kapukkal választottak el az utcától. A gyalogkapu vagy kiskapu a tornácot zárta le, amelyhez az utca felől egy-két lépcsőfok vezetett. A nagykapu a lovas kocsis közlekedést szolgálta, és rajta keresztül hajtották ki és be az állatokat is.

A lakóház végében – olykor egy tető alatt vele – foglalt helyet az istálló és a kocsisín.

Még ma is láthatjuk az udvarokban a konyhával szemben álló, kővel bélelt boltíves pincét, amelyben zöldségeket, ételeket, forrásvizet és a Szőlőhegyről

hozott bort tárolták.

Pince egy Fő utcai ház udvarában

Kerekes kút és nyári konyha csaknem minden udvarban volt. *Egyszerű és mégis mutatós megoldásokkal tették az emberek egyénivé hajlékuk külsejét. Az utcai kőhomlokzat egyhangúságát falba épített, abból kiugró pillérekkel, ún. pilaszterekkel oldották fel.*

Egyedi díszítés látható a Kossuth utca 17. számú ház oromfalán

Csipkemintás ereszeszeka a Kossuth utca 63. számú házon

Egészen egyedi a Kossuth utca 17. számú ház oromfalán látható faragott motívumsor. Az oromfal szépségét tovább fokozza a szokványos, két téglalap alakú padlásszellőző helyett kialakított, kővel keretezett kör alakú nyílás. Még ma is gyönyörködhetünk a csipkemintás, faragott deszkával díszített ereszekben, amelyek között egy kis eltérés mindig felfedezhető.

Az ablakokat kő- vagy vakolatkerettel emelték ki. Különösen szép és egyéni díszítés, mégpedig egy tulipán látható Pillár Pál 1913-ban épült házának két utcai ablaka fölött.

A házak egyszerűsége mellett kiemelkedtek a kapuk és kerítések változatos megjelenési formái. Gyakran találkozunk kosáríves kiskapuvall. Lány ívét kőkerettel hangsúlyozták ki. A kőből rakott kerítés- és kapuoszlopok tetején lévő díszítések a lakók ötletességéről tanúskodnak. Már messziről szembetűnnek a kerítésoszlopokon álló, virágokkal telt kővázák. Ezt a díszítő elemet gyakran láthatjuk az udvari pincéken is. (A 36. 38. 39. oldal dőlt betűs részei és a régi képek dr. Gergely Istvánné Kossuth utca, de szép utca című cikkéből valók - Tárnokhír 2002. máj-jún.)

Utcai homlokzaton látható tulipános keretes ablak a Kossuth utca 24. sz. alatt

Kerítésoszlop Pillár Pál egykori ingatlanán a Kossuth utca 24. szám alatt

A Kossuth utca 53. számú ház kerítésoszlopát kőváza díszítette, ami azóta sajnos elbontásra került

Szintén ősi településrész a **Berki-pusztá**, ám ezen a területen a hagyományos jellegű telekstruktúra, beépítési jelleg már nem fedezhető fel.

○ **Hagyományos beépítésű lakóterületek**

Az 1921-re datált kiosztású **Újtelep** hadmérnöki telekstruktúrát tükröz. A vasút és az állomás területfejlesztő hatásainak következtében kialakult lakóterület szigorúan tervezett, szabályos kiosztású utcái és telkei a katonás rendet követik. Telkei 600-700 m²-esek, de a lakóépületek ezen a településrészen is többségében oldalhatáron álló beépítésűek.

A körülbelül egy évtizeddel később kiosztott, **Tárnokliget** elnevezésű településrész szintén a hadmérnöki gondolkodásmódnak „köszönhető” szabályos telektömbökkel, de az újtelepi telkeknél kisebb nagyságú ingatlanokkal került megtervezésre és kialakításra. A telkek nagysága 500-700 m², a régebbi épületek e területen is oldalhatáros beépítésűek, az újabban megvalósult épületek azonban már szabadon állóak. Mindkét délkeleti településrészen a sűrű beépítés, a merev utcahálózat, a szigorú rend és a közterületek hiánya a szembeötlő.

Hasonló a helyzet a település beépített területeiről a **vasútvonal által leszakított déli sávban**, ahol általában kisméretű, 500-600 m² nagyságú telkek jöttek létre. Ebben a lakóterület-sávban a beépítés jellege változó, az oldalhatáron álló és a szabadonálló beépítési jellegű lakóépületek váltják egymást. Ezen a területrészen azonban még üzemi jellegű létesítmények is beékelődtek a kialakult lakótelek-tömbök közé.

Az eddig említett négy különálló településrész a XX. század közepe táján, területi fejlődése során elkezdett egymás felé közelíteni, és megindult pl. a **Hazatérők útja mentén fekvő területsávok** beépítése, ezért a déli résznél később indult meg a Hazatérők útja északi szakasza mentén a telekosztás.

Ezen a részen az 1000-1100 m² a jellemző telekméret, de a Tavasz utca két oldalán még ennél is nagyobb lakótelkek alakultak ki. Itt az átlagos teleknagyság 1700 m². A mai telekhasználathoz már túlságosan nagy alapterület miatt azonban ebben a sávban már a telekosztások is megindultak. Az Újtelep északi részén a beépítés kivétel nélkül oldalhatáron álló, és többségében új lakóépületek figyelhetők meg a területen.

A Hazatérők útja mentén északi irányban továbbhaladva, egészen az ősi Berki területéig kétoldali teleksor alakult ki, ahol a telkek mérete 650 és 1200 m² között változó. A beépítés itt is oldalhatáron álló.

Az út északi végénél, a Berki út északi oldalán fekvő Berkiben a teleknagyságok és a beépítés jellege igen változatos. Ezen a területen a 800-1200 m² közötti telkeken túlmenően 150-300 m²-es beépített ingatlanok is találhatóak, de előfordul 4500 m²-es „birtok” is. A lakóépületek többsége e területen is új vagy felújított.

Az ősi településmag hagyományos beépítésű lakóterületeihez kapcsolódó, átalakuló telektömbökben, és az ősi településmag hagyományos jellegű lakóépületei között található épületek alaprajzi megformálásban és a telken való elhelyezkedésükben is változatos képet mutatnak. Beépítésük oldalhatáros vagy szabadonálló, és az épületek előkertje is különböző méretű. E későbbi időkben beépült lakóterületeken megtalálhatóak a Kádár korszak kockaházai, nyeregvetéses tetőtérbeépítéses családi házak, manzárd tetős „kockaházak”. Ezeket az épületek vagy négyzet, vagy téglalap alaprajz jellemzi. E területen egységes beépítési jelleg nem határozható meg.

Jellegzetes újtelepi ház a 1960-as évekből a Tél utcában és a Nyár utcában, valamint a vasúton túli terület egyik Szigetvári utcai lakóépülete

A központi részekhez kapcsolódó, átalakuló telektömbökben a sátoztetős épületek a jellemzők, amelyek – az ősi településmag parasztházaihoz hasonlóan – szintén földszintes kialakításúak. Ezek tetőhajlásszöge az épület alaprajzából adódik, és mivel azok közel azonosak, így a tetőformák, hajlásszögek is hasonlóak. Ezek az épületek megfigyelhetők manzárd-tetős változatban is.

Földszintesek azok a lakóépületek is, amelyeken már a sátoztetőt kis mértékben kiegészítették, tornyokat, egyéb tetőfelépítményeket építettek hozzá. Ezek hajlásszöge természetesen valamivel nagyobb, mint a fő épületrészt fedő tetőé, de ezeket a sajátos tetőformákat többnyire jó ízléssel, megfelelő arányokkal építették meg, így mindegyik épület egyedi értékeket hordoz. A tetőfedések általában cserép vagy palafedéssel készültek.

A vasúton túli lakóterület épületállománya nagyon vegyes jelleget tükröz, az épületformák, és különösen a lakóépületek színei a tulajdonosok változatos igényeinek megfelelőek. A területen a földszintes és tetőtérbeépítéses lakóházak, az épületeken pedig az élénk színhasználat a jellemző.

Jellegzetes újtelepi ház a 1960-as évekből a Nyár utcában

Lakóház az Ősz utcában

Lakóház a Hazatérők útján

Manzárd tetős lakóépület az Ősz utcában

Az 1970-es évektől kezdve szintén különböző típusok jelentkeztek a lakóház építésben. Elsősorban utcafrontal párhuzamos, illetve arra merőleges tetőgerincű, tetőtér-beépítéses lakóépületek, általában egyszínű, gyakran szürkésfehér vagy fehér – újabban élénk színűre színezett – kőporos vakolattal, pala-, vagy barnás, vörös betoncserep fedéssel épült lakóépületek.

Nyers sósikúti kő homlokzatú lakóház a Hazatérők útján és tetőtér beépítéses lakóház az Ősz utcában

○ **Az új beépítésű lakóterületeken** a telkek szabályos alakúak, a lakóépületek szinte kivétel nélkül újak. A közelmúltban alakult ki a Polgármesteri Hivataltól délre fekvő lakóterület-rész, illetve a Dózsa György út nyugati oldalán húzódó teleksor.

Mindkét részen a 800-900 m² körüli telkek a jellemzőek, a beépítés módja pedig a település egyéb területeihez hasonlóan oldalhatáron álló.

Az Odlúktól északra kialakult új lakóterület épületei

Az újabb beépítésű területeken a lakóépületek jellege a legváltozatosabb képet mutatja. A legutóbb épült épületek sok esetben földszintesek, vagy tetőtérbeépítésesek, nagy alapterülettel. Csúpn egy-két nagyobb magasságú, két-, elvélve háromszintes ház figyelhető meg a faluban. A tetők formája az épületek alaprajzához igazodó, a legtöbb nyeregtetős, vagy mediterrán jellegű, alacsonyabb hajlásszögű tetővel fedett. Gyakoriak az élénk színek, a héjalás esetén a színesebb cserep-, esetleg bitumenes lemezfedés, jellemzőek a fekvő oldalárányú, nagyméretű ablakok.

A Dózsa György út 2000-es években épített lakóépületei és a megépült társasház háttérben az új kétlakásos épületekkel Tárnokon

A falu lakóépületei általában változatos színvilágúak, visszafogott színválasztásukkal mégis egységes jelleget kölcsönöznek a településnek. Sok a fehér vagy ahhoz közel álló színű épület. A falu szélső területein, az újabb építésű lakóházakon azonban már megjelennek a ma divatosnak mondható színek, a vörös, az élénksárga, esetenként az élénk rózsaszín is.

Új beépítés a Dózsa György utca nyugati oldalán

Egységes utcakép a Dózsa György úton

Ezek az új településrészek már megjelent az igény a kétlakásos lakóépületek kialakítására, sőt a Dózsa György út és a Rákóczi út mentén már többalakos társasházak is épültek, többnyire egységes tervek alapján, azonos építészeti stílusban, általában egy kivitelező által megvalósítva, ami biztosítja e házsorok egymáshoz illeszkedő megjelenését.

Tárnokon számos sajátos jellegű kerítés megfigyelhető. Ilyen például a mészkőből készült ballusztrádós, vagy magas kőlabazaton álló áttört kerítés kovácsoltvasból.

Helyi mészkőből készült kovácsoltvas kerítés szép példája

Az újabb beépítésű lakóterületeken a lakóépületekhez hasonlóan a kerítéstípusok is nagyon változatosak, megfigyelhetők lábazatos fakerítések, a hagyományos helyi formát felelevenítő áttört bontott téglakerítés, acélháló kerítések.

A tömör kerítés egyik változata előregyártott beton elemekből készül, és mintázata a legkülönbözőbb formákat tükrözi.

Az áttört változatok közül számtalan formában kialakított betonkerítés figyelhető meg, de mindegyik jellemzője, hogy betonelemes lábazattal készült, betonoszlopokkal gyámolított.

Betonból készült kerítés tömör és áttört változatban

Vasból készült oszlopos, lábazatos kerítések

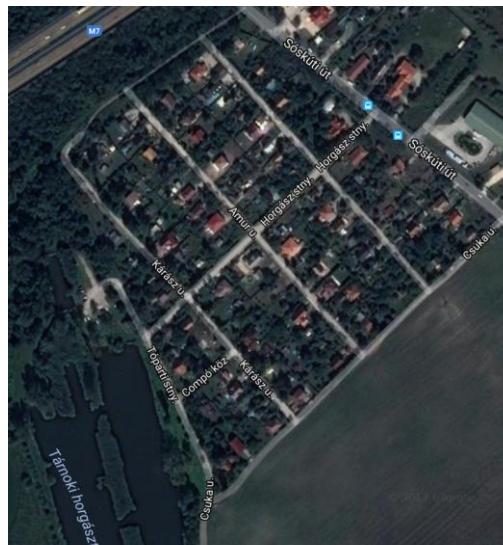
A téglából rakott és a vakolt, falazott kerítés is sok helyen megtalálható a település utcáiban. Ezek egyes változatában kovácsoltvas rácsokkal vagy fa kapukkal, kerítéselemekkel díszített kerítések épülnek.

A fakerítés legkülönbözőbb változatai is megfigyelhetők Tárnokon. A kerítéseken túlmenően a karaktert elsősorban a közterületek és előkertek beültetési módja és a zöldfelületek igényessége határozza meg.

○ Üdülőterületek

Bár hivatalosan üdülőterületként szabályozott, de lakóházaktól sem mentes Tárnok két kisebb településrésze.

A Margitliget és az Üdülőtelep

Egykor az utcában sövényvel benőtt kerítések takarták a szép villákat, a szépen ápoltt, művészi beültetett kerteket. Az utca Szőlőhegy felőli legszélső házát, a hozzátartozó gazdasági épületekkel együtt, Rösler-tanyának nevezték, egykori tulajdonosáról, Rösler Gyuláról, aki gr. Károlyi Mihálynál, Tárnok akkori földbirtokosánál főkertészként dolgozott. Rösler Gyula 1925-ben 70 hold földet kapott Károlyi gróftól végkielégítésként, amelynek egy részét, a jelenlegi Margitliget területét kicelláztatta. Itt épült fel a háza, a mellette lévő telken pedig Pelczner Mihály tárnoki plébánosé (1862-1934).

A területen a kialakult beépítés vegyes jellegű. Az eredeti üdülő-telep számos régi nyaralóépülete még változatlan formában ma is megtalálható, de nagyon sok üdülőépületet felújítottak. Általában ezek átalakításra, bővítésre is kerültek, és többségük ma már lakásként szolgál tulajdonosának. Sok régi nyaralót pedig elbontottak, és helyükre nagyobb méretű lakóházakat építettek.

A napjainkra fennmaradt kis nyaralók legnagyobb részben szabadonálló beépítéssel épültek. A területen az előkertek mérete változó, a nyaralók általában 8-12 méteres előkerttel rendelkeznek, de a lakóépületek előkertje már gyakran kevesebb a nagyobb épület-alapterület miatt.

A régebben épült épületek szinte kivétel nélkül földszintesek, de az elmúlt néhány évtized építési szokásai az itteni üdülőterületekre is rányomták a bélyegüket. Megfigyelhetők a 70-es – 80-as évek tetőtérbeépítéses lakóépületei is a területen, de a legújabb kor mediterrán jellegű földszintes családiházai is jelen vannak.

Az egyik a Sós-kúti út és a Szőlőhegyi út találkozásánál kialakult **Margitliget**, ahol kb. 50 lakóház, valamint 50 üdülőépület található.

A másik üdülőterület a horgásztó mellett fekvő külterületi **Üdülőtelep**, ahol 22 lakóépület és 74 nyaraló épült fel.

Ezek a területek szabadonálló beépítéssel szinte 100 %-ban beépültek a kialakított üdülőtelkek.

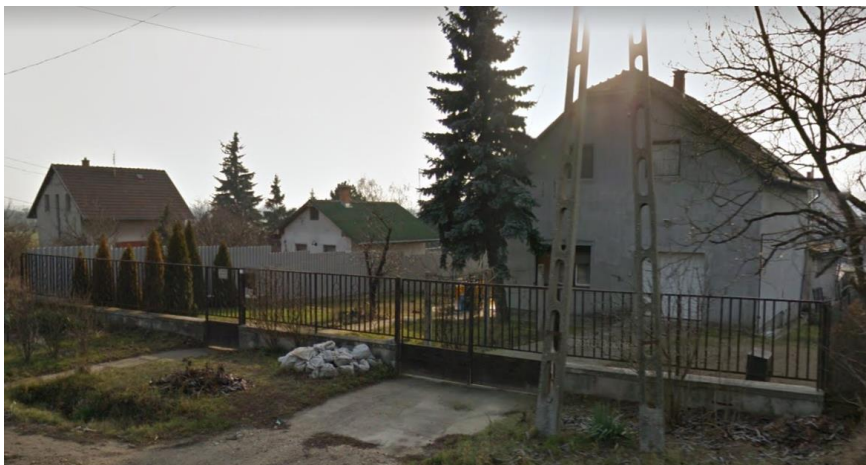
A Margitliget üdülőövezet a Szőlőhegy lábánál terül el. Csak néhány utcából áll, házai nyaraló jellegűek. Valamikor csak egyetlen rövid utca volt itt (a mai Rösler Endre utca), négy gyönyörű, kőből épült villával.

Felújított régi lakóépület a Röszler Endre utcában

A Margitliget néhány újabb építésű lakóépülete

Az Üdülőtelep különböző jellegű lakó- és üdülőépületei

Újabb építésű üdülőház a Tóparti sétányon

9.2. Intézmények

Tárnokon kizárólag alapfokú intézményellátás alakult ki. A magasabb szintű ellátást a település lakossága Érden illetve Budapesten veszi igénybe.

Igazi településközpontról Tárnok tekintetében nem lehet beszélni, inkább csak alközpontokról. Természetesen a régi Falu központja a Fő utca Templom körüli kiteresedésében volt található, de az újabb beépítésekkel ez a rész szinte elvesztette központi jellegét. A telkes, családiházak lakóterületeken belül szétszórta található az intézmények, szolgáltató létesítmények, kisebb vállalkozások.

○ A település igazgatási intézményei

A Falutól délre, a Dózsa György utcán és a Fő utcán található az igazgatási intézmények, a Polgármesteri Hivatal, a Polgárok Háza és az Okmányiroda kirendeltsége. Az épületek a falusias beépítési jelleghez igazodnak, magastetősek, az utcára merőleges fő tetőgerinccel, nyeregtetővel. Színviláguk visszafogott, falaik halvány-sárgák, illetve fehérek, a tetőfelületek piros cserépből, vagy sötét színű bitumenes zindelyből készültek.

Tárnok igazgatási intézményei

○ Művelődési Ház

A Falu, és egyben a település legkarakteresebb intézménye a Művelődési Ház és Könyvtár a Fő utca ősi jellegét tükröző kiteresedésének középső szigetén. A példaértékű épület a régi művelődési ház meglévő épületszárnyának felújításával és bővítésével jött létre. Arculata az oszlopos, tornácos parasztházak hangulatát idézi vissza.

A Művelődési Ház és Könyvtár gyönyörűen felújított épülete

- **Kereskedelmi, szolgáltató és sportlétesítmények**

A Liget és az Újtelep központképző létesítményei jellemzően a Rákóczi út mentén települtek. Az Újtelepen a Rákóczi és Hazatérők útja találkozási környékén, mindkét utca mentén több ellátást biztosító épület települt. Ezek az épületek a lakóházak között találhatóak, a régebbiek általában földszintesek, az újabbak inkább emeletesek, és hosszú téglalap alaprajz és az utcával párhuzamos gerincvonalú nyeregtető vagy kontyolt nyeregtető jellemzi őket. Tetőfedésük többnyire cserép, általában sötét színben, homlokzati falaik pedig fehérek, szürkék, sárgák, rozsdaszínűek.

A Rákóczi út mentén található szolgáltatók, üzletházak

A főbb útvonalak mentén, a vasútállomás közelében és a lakóterületeken belül a forgalmasabb helyeken is találhatóak lakossági ellátást biztosító épületek. Ezek megjelenése nagyon változatos.

Üzletsorok különböző megjelenéssel

Ízelítő Tárnok sokszínű kereskedelmi, vendéglátó épületeiből

A legutóbb létrejött alközpont a Benta-patak északi oldalán, szintén a Rákóczi utca mentén alakult ki. Ezt az alközpontot az iskolák, az egészségház, sportközpont, több üzlet és a közpark alkotják. E központot alkotó épületek jellege is vegyes képet mutat. Az Egészségház útra merőleges épülete hosszan elnyúlik a mögötte található sportpályák irányába. A kétszintes épület földszintje tornácos jellegű. A nagy alapterületű épület kontyolt nyeregtetejét „kutyaól” jellegű ablakok tagolják, s a tornác fölött egy másik síkban a falnak futó tetősáv osztja meg függőleges irányban az épület magasságát.

A Katlan utcával párhuzamos, nagyméretű épület, amely fémlemezzel burkolt nyeregtetővel fedett. Kissé ipari épület hatását kelti nagy fémlemezzel burkolt falszakaszaival, nyílás nélküli homlokzati részeivel.

A Katlan sportközpont és az Egészségház nagy alapterületű épületei a Rákóczi út mentén

- Iskola

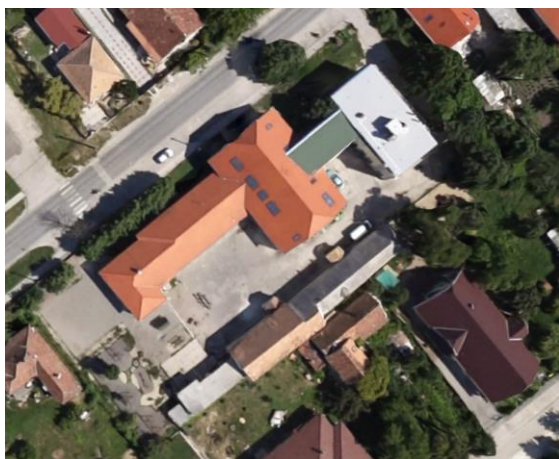
A településen egy iskola található, a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola, melynek alsó és felső osztályos tanulóit külön épületekben helyezték el.

Az alsó tagozatos iskola a Rákóczi út mentén

Az alsó tagozatos iskola kétszintes épülete több különböző részből tevődik össze, egy része kontyolt cserépfedésű nyeregtetővel fordul a Rákóczi út felé, más részei lapostetősek, és az úttal párhuzamosan húzódnak. Az épületegyüttes egyszerű megjelenésű, díszét a fehér keretelésű ablakok képezik.

Az alsósok udvara viszonylag kicsi, de játszószerekkel jól felszerelt, míg a felsősök udvarán már alig vannak játszószerek, nagyobb viszont a rendelkezésre álló zöldfelület. Az alsósok udvara szinte teljes mértékben le van burkolva, árnyékot adó fák egyáltalán nincsenek, a közterületek, illetve a lakóterületek felől lehatárolást nyújtó cserjék, sövények is hiányoznak, vagy hiányosak.

Az alsósok nagymértékben burkolt udvara a játszószerekkel

A felső tagozatos iskola szintén a Rákóczi út mellett található egy kétszintes, nagy alapterületű lapostetős épületben. Az iskola nemrég felújításra került, homlokzatai megújultak. Jellemét a halvány-sárga és a narancs színeinek ritmusa adja, amely az ablakok egymás utáni sorolását hangsúlyozza, és függőlegesen tagolja a hosszú épületet. Hangsúlyos az épület középső részén magasodó épített kémény látványa az utcai homlokzaton.

Az általános iskola felső tagozatos épületegyüttese

Az épület egyik végét a nagy belmagassága miatt a kétszintes épületrésszel azonos párkánymagasságú sportcsarnok nyílás nélküli végfalának látványa uralja.

A felsősök Benta partján elhelyezkedő udvara jóval nagyobb, és szinte teljes mértékben zöldfelület borítja, mindössze egy burkolt sportpálya van. A kerítés mentén cserje csoportokat és sövényt találunk, az udvarban elszórtan egy-egy nagyobb lombú szoliter fát, és kisebb egyedekből álló facsoportokat is telepítettek. Játszószerek, illetve egyéb funkciók a területen nem találhatók.

A felsősök udvara a sportpályával és a nagy, gyepes zöldfelülettel

- Óvodák

A településen három óvoda található, melyek mindegyike rendelkezik saját udvarral, ahol a gyermekek biztonságos körülmények között játszhatnak a szabadban. A Mesevár óvoda két épületben működik az Újtelepen, a Hétszínvirág tagóvoda a Dózsa György út mellett, a Pitypang tagóvoda a Faluban fogadja a gyermekeket.

A Pitypang óvoda, a Hétszínvirág óvoda és a Mesevár óvoda két tagóvoda Google Earth felvételen

A Mesevár óvoda Templom utca 15. szám alatt található tagóvodájának kicsi udvarán a játszószereken kívül nincs elég szabad zöldfelület a kötetlen játékokra, és sajnos ezt külső helyszínen sem lehet orvosolni, ugyanis a közelben nincs játszótér, ami pótolni tudná a zöldfelületi hiányt. A Mesevár óvoda szemközt, a Templom utca 14. alatt található tagóvodája nagyobb zöldfelülettel rendelkezik, de mindkét kertről elmondható, hogy kevés az árnyékot adó lombos fa, illetve a szomszédok, és az utcafront növényekkel való lehatárolása sem teljes.

A Mesevár óvoda két tagóvoda és az egyik épület kertje

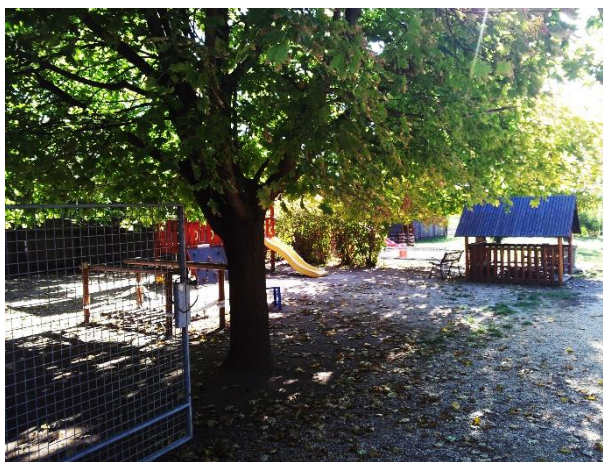
A két tagóvoda épületeit az újtelepi lakóépületek veszik körül, így az épületek jellege is lakóház-szerű. Az egyik az utcára merőleges, a másik azzal párhuzamos kialakítású, kontyolt nyeregtetővel fedett földszintes épület fehér, illetve halványsárga falakkal, piros cseréptetővel, nagy homlokzatra nyíló ablakokkal.

A Marton utcai Pitypang óvoda a Falu legrégebbi beépítésű utcáinak találkozásánál található, védett hagyományos lakóépületek között. Megjelenése ehhez igazodóan egyszerű. Az L alakú épület szárai az utcafronton állnak, és a kontyolt nyeregtető követi a földszintes épület alaprajzi kialakítását. Az óvoda-épület színezése szintén a sárga egy világos árnyalata, a felújított tető piros cseréppel fedett. Az épület ablakai – alkalmazkodva a környezetben található parasztházak megjelenéséhez – osztottak, kereteik fehérre mázoltak.

A Marton utcai óvoda épülete, alsó udvara és a mellette található játszótér

Az óvoda udvara két részre tagolódik, melyek között lépcsők biztosítják az átjárást. Az alsó udvar mellett szintén egy nagyobb zöldfelület, a település egyetlen közterületi játszótere található. Mind az óvoda udvaráról, mind a kapcsolódó játszótérről elmondható, hogy gyér növényállománnyal rendelkeznek, nincsenek takarást biztosító cserjék, sem árnyékot adó fák.

A Hétszínvirág óvoda a Dózsa György út mellett, a legújabb építésű lakóházak sorában kapott helyet. A földszintes, kontyolt nyeregtetős épület összetett alaprajzú. Alakját a funkcióhoz igazították. Az épület megjelenése a többi óvodához hasonlóan szolid, a lakóházak jellegéhez igazodó. Színe sárga, ablakkeretei fehérre mázoltak.

Udvarának növényállománya a leggazdagabb a tárnoki óvodák közül, bár nagy része örökzöld fajokból áll, a kertben néhány nagyobb, árnyékot adó fa is megtalálható.

A Dózsa György úti Hétszínvirág óvoda épülete és kertje

- **Bölcsőde**

A Tárnoki Tipegő Bölcsőde a település legújabb gyermekintézménye, amely a Honfoglalás u. 3-9. szám alatt található. A nagyméretű telken felépített épület földszintes, kontyolt nyeregtetővel. A nagy alapterületű épület szinte elterül a ma még alig látható növényzettel beültetett telek közepén, s barátságos színezésével hívogatja a kicsiket. A falak alapszíne itt is világossárga, de a nyílások körül eltérő színezésű falszakaszok teszik játékosná és barátságossá az épületet. A nyílászárók – mint az összes gyermekintézmény esetében – fehérek és osztottak.

A kertben, az épület előtt és mögött kisebb-nagyobb burkolt felületet alakítottak ki, azon kívül a létesítmény udvara füvesített.

A bölcsőde épülete és udvara

- **Idősek Napközi Otthona**

A Fő utcában, a templom melletti épületben (amely Tárnok legelső iskolaépülete volt, ahol 1880-ig kizárólag szlovák nyelven folyt a tanítás, majd száz évvel később óvodaként működött) üzemel a Tárnoki Szociális és Gyermekjóléti Szolgálat Gondozó Központja egy 40 főre engedélyezett Idősek Napközi Otthonával.

Az épület L alakú, földszintes, nyeregtetős. Az épület alaprajzát követő tetőszerkezete palával fedett. A felújított épület falai – a Tárnokon már hagyományosnak mondható – világossárga színt kaptak, nyílászárói fehérre mázoltak. Az épület megőrizte eredeti méretét, arányait, így remekül illeszkedik a védett településszerkezetbe, utcaképhez.

Idősek Napközi Otthona

- **Egyházi épületek**

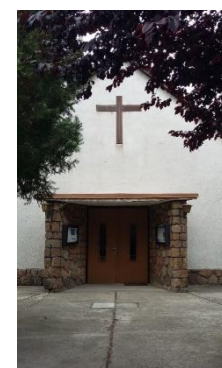
Az egyházi épületek közül elsőként a római katolikus egyház Rózsafüzér királynéja műemléki védelem alatt álló temploma és parókiája említendő, amelyek a település ősi központjában, a Fő utcában találhatók.

A katolikus templom egyetlen tornya az utcai homlokzat közepén magasodik kifejezetten szép formájú, arányos sisakjával. Mellette áll az utcával párhuzamosan elnyúló földszintes parókia-épület csodálatos homlokzati díszével.

A Fő utcában álló Parókia és mellette a Rózsafüzér királynéja templom

A lakosságszám növekedésével párhuzamosan nőtt a falu területe is, az 1930-as években felépítették a tárnokligeti kistemplomot a Templom utcában. 1964-ben az eredeti épületet elbontották, majd felépítették a jelenleg is álló templomot. A templom a Jó Pásztor nevet kapta.

A Jó Pásztor templom a Templom utcában archív képeken és ma, megbújva a fák között

A templom a telken, utcára merőlegesen áll. Szabadonálló elhelyezkedése lehetővé teszi a templom körbejárhatóságát. Az épület cseréppel fedett, nyeregvetéses kialakítású, tetőgerince a Templom utcára merőleges. A torony félnyeregvetést kapott. Az épület az utca felé oromzatos kialakítású, és az oromzat bal felső részéből emelkedik ki a templom egyetlen tornya. A torony négyzetes alaprajzú, és magassága kissé a templom nyeregtetete fölé emelkedik. Az épület hátsó részén kialakított szárnyak kis nyeregvetéssel futnak bele az oldalhomlokzatokba. A templom sík területen áll. Környezete rendezett, betonozott, parkosított. A templom fehér színű, amihez rendkívül jól illeszkedik a natúr cserépfedés. Kivételt képez a torony, mely zindellyel fedett. A templom főhomlokzatán egy kis kiugró lapostető képezi a bejárati ajtó fölötti előtetőt. A tetőt két oldalról kőfal tartja, mely a bejárat felé szűkül, így terelve az érkezőket.

A Szabadság utca 59. számú épületben egy református imaház működik.

9.3. Gazdasági területek

A település hagyományos gazdasági létesítményei a mezőgazdasági termeléssel függtek össze, annak termékeit dolgozták fel a szeszfőzdében, a vízi és a hengermalomban és az állattartótelepeken létesült feldolgozó üzemekben. Ezek többnyire megszűntek, az épületeiket lebontották. Egyedül az Anasztázia-major állattartó hagyománya van még meg, létesítményei bővültek. A Berki-pusztai állattartótelep és az egyéb, a mezőgazdasággal összefüggő tevékenységek megszűntek. Tárnok belterületén napjainkban csupán néhány üzemi jellegű létesítmény található. A létesítmény kerítése illeszkedik az út túloldalán épített üzletház téglaburkolatú falaihoz.

○ Az M7-es melletti gazdasági területek

Az M7-es autópálya mellett egy új, nagyobb léptékű ipari terület van kialakulóban, a „Meteor” – terület. A területek beépítése új keletű, jelenleg 3 telek van még csak beépítve. Jellemzően alacsony hajlásszögű nyeregtetővel készült egyszerű raktár- és üzemi épületek láthatók, de már megjelent a területen a korszerű építészet is, amely tömegében, formavilágában az előbbihez igazodik, de modern stílusban újragondolva, korszerű anyaghasználattal és díszítéssel. A területre a laza beépítés, könnyűszerkezetes épületek jellemzőek.

A karácsonyfadíszeket előállító Szabó Üveg Kft. az autópálya lehajtó mellett építette meg üzemét. A háromszög alakú telken szabadonállóan elhelyezett csarnoképület alacsony hajlásszögű fémlemezfedéssel kialakított nagy alapterületű földszintes épület.

A cég telephelyén a telken belül fiatal, laza telepítésű fás-cserjés növénykiültetés található, mely jellegéből adódóan később sem lesz alkalmas az épület takarására. Az udvarban lévő építmények, külsőleg tárolt eszközök, raklapok rendezetlen hatást keltenek. A szomszédos Meteor Cee Kft. kereskedelmi és logisztikai telephely M7-es felé eső része teljes mértékben burkolattal fedett, és a telephely többi részén is csak gyeperes zöldfelületek találhatók, mely sem településképi, sem ökológiai szempontból nem támogatható. A csarnok jellegű épület kétszintes, nagyon kis hajlásszögű nyeregtetővel, fémlemez burkolattal.

A gazdasági terület légifotója és a Meteor csarnoképülete

A Meteor területe melletti cég telephelye és a karácsonyfadíszeket gyártó üzem épülete, háttérben a Meteor csarnoképületével

○ **A vasút és a 7. számú főút közötti gazdasági területek**

A vasút és a településhatárt jelentő Fehérvári út között elterülő, lakóterületek közé beékelődött déli gazdasági területek a rendelkezésre álló kisebb telekméretetek miatt sokkal zsúfoltabbak, a raktár és üzemi épületekre teljes mértékben rálátni mind a Fehérvári útról, és annak másik oldalán elhelyezkedő érdei lakóterületekről, mind az üzemi épületek között elterülő tárnoki lakóterületekről.

A telephelyek több különálló területen alakultak ki. Az 1952-ben alapított Anilinfesték és Vegyipari Vállalat a Sóskúti út mentén, a vasút és a 7. számú főút között fekvő területen működik. Az Anilin gyár telephelyének megosztásakor telepedett meg Tárnokon a Kronospan nevű cég, amely világviszonylatban vezető vállalat a bútorlemez, natúr faforgácslap és dekorit lemez gyártásának területén.

A Benta-patak és a Rózsa utca közötti sávban több ingatlant magában foglaló területen üzemel a Magyar Közút Nonprofit Zrt. Tárnoki Kirendeltsége, a PUHI Tárnok Út- és Hídépítő Kft., amely elsősorban útépitésekkel foglalkozik, valamint egy márvány és gránit lapokat, terméskövet árusító kereskedelmi telephely.

A déli gazdasági terület a magasból

A telephelyek épületállománya rendkívül változatos, a földszintes és emeletes épületek, a lapostetős és a magastetős csarnokok, a hatalmas alapterületű, alacsony hajlásszögű tetővel fedett, nyitott raktár csarnokok mind megtalálhatók a területeken, sőt magas tartályok, silók is láthatók az útépítéssel foglalkozó cégeknél.

A telephelyekről elmondható, hogy területük jelentős mértékben burkolattal fedett, és a fennmaradó zöldfelületek is jórészt csak egy szintesek, gyepel borítottak. A Fehérvári út egy szakaszát ugyan nyárfasor szegélyezi, de az oszlopos habitusú, egymástól nagyobb távolságra ültetett egyedek nem képesek eltakarni a mögöttük húzódó hatalmas raktárépületeket, építményeket és az üzemi területeket, melyek igen rendezetlen benyomást keltenek, kedvezőtlenül befolyásolva a településképet.

A vasút és a 7. számú főút közötti gazdasági területek, az Anilin környéke és a Magyar Közút telephelyének környezete

○ További gazdasági területek

Újabb gazdasági terület kapott helyet a vasút – Dózsa György út – 7. számú főút közötti részen is, ahol egy autóbontó telep üzemel viszonylag rendezett keretek között. A telepen, az előtte vezető út közelében két egymáshoz ragasztott, ablaktalan csarnoképület található, amely világos színű fémlemez burkolattal borított. Hátrébb is hasonló jellegű épület kapott helyet. A telephelyen elsősorban a szabadon tárolt autók látványa dominál. Az egész terület burkolt, zöldfelület egyáltalán nem került kialakításra, ami legalább kis mértékben takarná a látványt. Szintén nincs növényzet a telephely előtt kialakított, szervízútként használt földút mentén sem, így a Dózsa György út mellett fekvő terület arculata még kívánnivalókat hagy maga után.

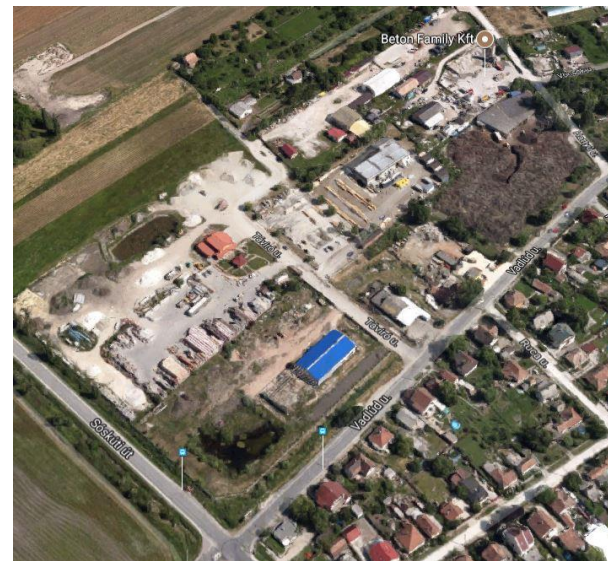
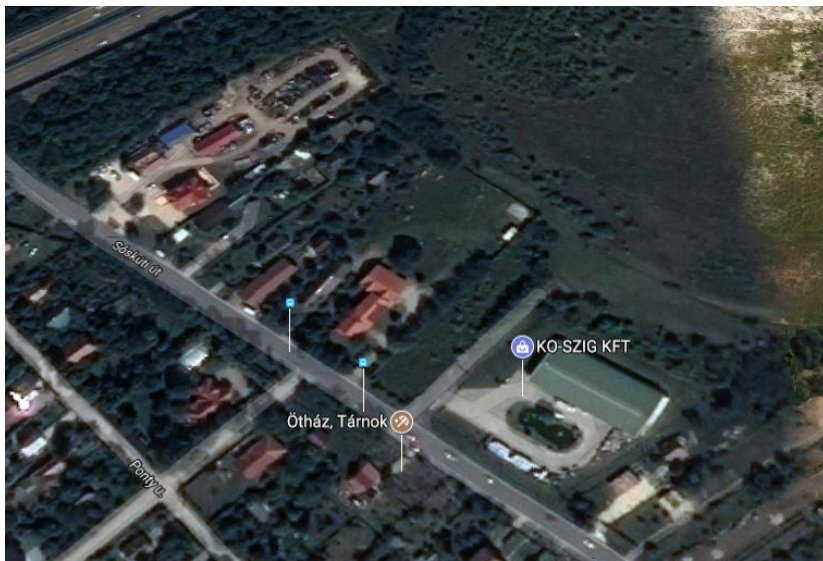

Szintén kisebb összefüggő gazdasági terület látható a Sósikúti út mentén, volt hulladéklerakónál, valamint a Sósikúti út - Vadlúd utca - Hattyú utca által határolt területen.

Ezekon a területeken a legkülönbözőbb megjelenésű épületek, létesítmények figyelhetők meg. Található itt építőanyag-telep, betonüzem, fakereskedés stb. Az üzemi épületek telepítése szabadonálló jellegű.

Az itt található épületek 1-2 szintesek és többségében lapostetősek, vagy az ipari csarnokokra jellemző, nagyon alacsony hajlásszögű nyeregtetővel készültek, színviláguk változatos, helyenként élénk színeket is alkalmaznak. Az épületek falai általában fémburkolatú szendvics-szerkezetek, de megtalálhatók a vakolt téglafalás épületek is.

A vasút – Dózsa György út – 7. számú főút között kialakult gazdasági terület

A Sósikúti út mentén és a Vadlúd utca környezetében található gazdasági területek

9.4. Major

A belterülettől délnyugatra, a Zámori-patakon túl található egy közel 25 ha nagyságú mezőgazdasági telephely. Az Anasztázia-majort az 1859-es II. katonai felmérésen ábrázolták először, és gazdasági funkcióját megőrizve napjainkig fennmaradt.

Az Anasztázia-major elnevezésű területen, az Agrifutura Rt. telepén szarvasmarha-tenyésztés, tejtermelés, élőállatok értékesítése, növénytermesztés és takarmány-kiegészítők gyártása folyik.

Az Anasztázia-major területe a magasból

A major épületeinek jellege megfelel az állattartás íratlan szabályainak, földszintesek, viszonylag alacsony hajlású nyeregtetővel. Az épületek hosszú téglalap alaprajzúak, és a területen belül csoportonként szabadonállóan telepítettek, egymással párhuzamosan, illetve merőlegesen elhelyezve a telepet feltáró utak között.

A telephelyhez vezető út fásított, bejárata rendezett. A környezetétől (vasút, szomszédos szántók, Zámori-patak) kisebb hiányosságokkal erdősávok választják el, melyeknek köszönhetően a gazdasági épületek és az állattartás létesítményei a lakott terület felől láthatatlanok maradnak.

Az Anasztázia major bejárata (forrás: http://sorompo.aas.hu/sorompo_referencia_agrifutura)

A gazdasági épületek és környezetük kialakítása

9.5. Különleges terület

A Sós-kúti út mentén fekvő Rádióállomás, az Antenna Hungária Rt. keretein belül működő Tárnok MÉRŐállomás fő feladata az ország műsorszóró adóhálózatának mérése, ellenőrzése. Sós-kút felől érkező a magas, fémből készült tornyokat és a rendszer egyéb elemeit egy részben keskeny cserjés-fás szegély határolja le az út felől, míg a vasút felől érkezőket a telken belül lévő parabola antenna-csoport és az adótornyok látványa fogadja. Az úthoz való közelségük miatt ezek az építmények nem takarhatók növénytelepítéssel. A létesítmény védőtávolsága miatt a telek északnyugati részén azonban értékes növényállomány maradt fenn. A Berki-patak egyik mellékága mellett kb. 30 méter széles erdősáv található, amely kapcsolatban van a rádióállomás környezetében lévő többi erdőterülettel, ahogy a keleti határán lévő erdősáv is csatlakozik a Hattyú utca menti élőhelyekhez. Az érintett terület jó minőségű élőhely, a települési ökológiai hálózat, zöldfelületi rendszer fontos eleme.

A területen álló épületek kétszintesek, magastetősek, és nem ipari jellegűek. Egy részük lakóépület, de az üzemi tevékenységet magukba foglaló épületek jellege is hasonló. A telep beépítése, az épületek megjelenése kulturált, környezetük rendezett.

A Rádióállomás építményei közelről, a Sós-kúti útról és madártávlatból

9.6. Különleges és nagy zöldfelületű intézmények

A belterületi zöldfelületi rendszerről általánosságban elmondható, hogy a közösségi használatú zöldfelületi ellátottság, és ezzel együtt a zöldterületek jótékony településképi hatása kirívóan csekély. A településen több sportpálya is helyet kapott, de a pihenésre, szabadtéri kikapcsolódásra, vagy játékokra alkalmas közpark, játszótér, rendezvényeket befogadó köztér, gyülekezőhely alig található. A meglévő parkok, sportpályák felújításra szorulnak, kevés az utcabútor, berendezési tárgy, valamint a növényállomány sem több szintű. A lakóterületek fejlesztésekor, illetve újak kiépítésekor kiemelt figyelmet kell fordítani a közterületek fásítására, a település élhetőségének javítására.

A zöldterületek helyett a település zöldfelületi rendszerében igen fontos szerepe van a jelentős zöldfelülettel bíró különleges-, vagy intézményterületeknek, mint a temetők, a sportpálya, illetve a lovarda.

o Temetők

Tárnok temetői légifotón

A településen található három temető egymás mellett, a belterület északnyugati részén, a Halász József utca mentén fekszik. Mivel az M7-es csomópont erre az útra csatlakozik rá, a temetők a település életében igen fontos szerepet betöltő településkapuban találhatóak. A temetők minden irányból egyszerű, betonoszlopos dróthálós kerítéssel, sövény nélkül határoltak. Mindegyik temetőről elmondható, hogy jól karbantartott, azonban növényállományuk szegényes.

Az **Öreg temetőben** az ősi szlovák sírokat civil kezdeményezés keretén belül tették rendbe, hogy továbbra is megőrizhetők legyenek a különleges hangulatú, régi, faragott kő síremlékek. A kert növényállománya mindössze néhány örökzöld és egy-egy lombos fa. A sírkert a környező útról jól látható, azonban ez a kert különlegessége miatt inkább kedvező, mint kedvezőtlen adottság. A temető egykori kőoszlopos kapujából ma már csak az oszlopok jelzik a korábbi, méltóbb kialakítást.

A **Régi temetőben** már nem létesítenek új sírhelyeket. A kert legfőbb településképi értéke a Szent Rókus-kápolna. A növényállomány itt sem jelentős, a sírok között néhány alacsonyabb örökzöld kapott helyet, az út melletti kerítés mentén viszont idős, de hiányos fasor található. A temető bejárata épített, bár kapuzata túlságosan egyszerű. Kellemes a bejárat menti zöldfelület és a fiatal egyedekből álló ligetes fatelepítés.

A működő **Újtemetőnek** ma még csak mindössze 2/3-a van használatban. A bejárat mellett kiépített parkoló található, melyet fasor választ el a Halász József utcától és magától a temetőtől is. Fák és cserjék elsősorban a kerítések mentén fordulnak elő, melyek nagy része örökzöld, de az egyik oldalon egy hársfasor is helyet kapott. A sírkert kapu-építménye modern megfogalmazású, alkalmas lenne urnafalként való folytatásra, szakaszos ismétlésre.

A Régi temetőben lévő Szent Rókus-kápolna, valamint a nem régen felújított Öreg temető faragott kő síremlékei (Veér Lajos, Vikár László és Nagy Gábor képei)

o Lovarda és kutyapanzió

A Németh Lovarda és az Imre tanya légifotón

A területen belül több lovarda is található: a speciális állattartó telep, mely kutyamenhelyként, kutyapanzióként és lovardaként működik (Németh Lovarda), valamint a közvetlenül a Sósúti út mentén fekvő Imre tanya.

A speciális telep karámjai és fedelese az út felől szabadon láthatóak, mert hiányoznak a belső szegély menti növénytelepítések és sajnos az út menti fasor is hiányos. Megjelenése kedvezőtlen, az épületek anyaghasználata, fedése sokféle anyagok alkalmazásával készült.

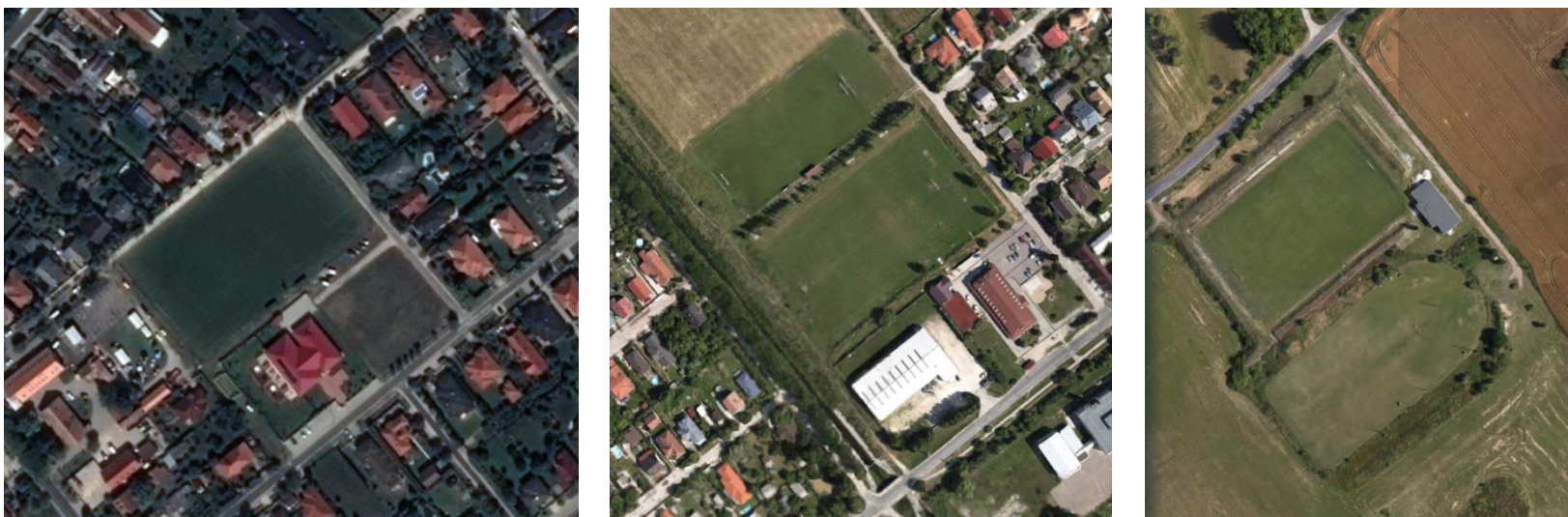
A Németh Lovarda és a kutyamenhely épületei a Sósúti úttól beljebb helyezkednek el.

Ezek a gazdasági épületek nem képezik markáns részét a településképeknek, mivel a közeli fás-cserjés folt részleges takarást biztosít a létesítménynek.

A Németh Lovarda madártávlatból (lovarda.lovak.hu)

- Sportpályák

Az odlúki, a ligeti és a Berki út melletti sportpályák (Google Earth felvétel)

Tárnokon több sportpálya is található, melyekre az aktív települési sportélet mellett az oktatási és nevelési intézményekből többnyire hiányzó sportpályák miatt is szükség van. Szabadtéri focipálya található Odlúkon a Sport utcában, középen fasorral elválasztva, egymás mellett két focipálya kapott helyet Ligeten az Egészségház mögött, és szintén egymás mellett két sportpálya található a Berki út mellett is.

A sportpályák közös jellemzője, hogy növényállományuk igen szegény, környezetüktől egyáltalán nincsenek elhatárolva. Ez utóbbi alól kivételt képez a Berki út menti focipálya, melyet földsáncsal vettek körbe, de jelentős növényállománnyal ez a terület sem rendelkezik. A Sport utcai focipályát minden oldalról lakóterület határolja, beékelődött a sűrű beépítésű településszövetbe, a ligeti sportpályák szintén a lakott területek közelében találhatóak, a Benta partján, délről az Egészségházhoz, északról pedig a patak menti rétekhez csatlakoznak. A Berki úti sportpályák településszéli helyzetűek, minden oldalról természetközeli vagy mezőgazdasági területek veszik körbe.

A ligeti sportpályák és a köztük futó fasor

Honfoglalás utcai sportpálya a fasorral, valamint a Berki út melletti, földsáncsal övezett sportpálya

9.7. Nagyüzemi mezőgazdasági terület

A település közigazgatási területének nyugati felén jelentős kiterjedésű mezőgazdasági területek találhatók, mely elsősorban a kiváló talaj- és terepadottságoknak köszönhető. Az M7 autópályától északra, a két patak – a Zámori- és a Tordasi-patakok – által meghatározott területen kicsit mozgalmasabb a terep, míg az autópályától délre közel sík területek találhatók. Ezt a művelt, jó minőségű, összefüggő földterületet csupán az Anasztázia-major állattenyésztő telepe szakítja meg a település délnyugati részén. A nagyüzemi mezőgazdasági területek jelentős része nagytáblás szántó, mezsgyéket csak a patakok, árkok lefutása mentén találunk, mely az élővilág, az ökológiai kapcsolatok szempontjából kedvezőtlen. A mezőgazdasági tájban elszórtan megjelenő erdősávok, mezsgyék nem alkotnak önálló rendszert vagy karakterterületet, sokkal inkább a mezőgazdasági területek részét képezik, melyek évszázadok óta meghatározzák ennek a területnek a látványát.

Nagytáblás mezőgazdasági területek (Dr. Gergely Istvánné képei)

9.8. Kertes mezőgazdasági terület

Tárnokon a szőlőművelés csaknem háromszáz éve folyik. A település első szőlős-, gyümölcsös kertje a Zapánszky délkeleti oldalán született meg. Ezt követte az Öreg-hegy betelepítése. A szőlőhegyi pincékben télen-nyáron állandó hőmérséklet (10-12 Celsius-fok) és páratartalom biztosítja a borok jó eltarthatóságát. Sok pincéhez külön prэшázat alakítottak ki, ahol helyet kapott a szőlőprész, betonkád, illetve a szőlő kezeléséhez szükséges egyéb kellékek.

A Sós-kúti úttól északkeletre figyelhető meg az a nagy kiterjedésű volt zártkerti, kiskertes mezőgazdasági terület, amely az Öreg-hegy és a Szőlőhegy délnyugati lejtésű domboldalaira és platóira fut fel. E térség különlegességét gyönyörű fekvésén túl az aprótelkes pincesorok, prэшázak és a volt kőbánya hatalmas járatai adják. Kertes mezőgazdasági terület elsősorban az Öreg-hegyi szőlőgazdálkodás átalakulásával jött létre, így a terület napjainkra igen mozaikossá vált: az egykori kiskertek egy része beépült, és mára hétvégi házas terület lett, sőt gyakran a lakó funkció is megjelenik.

A Szőlőhegyen kialakult telekszerkezet nem homogén. Négy fő típus különíthető el. Az első a főútvonalakra merőleges hosszú, keskeny telek, ami az egykori szőlőültetvényekből azok felhagyása után telekaprózódással jött létre. Ezekből a hosszú telkekből az 1970-es években két-három, ritkábban négy telket alakítottak ki. A második típust a pincékhez tartozó nagyon apró telkek alkotják. A telkek a terepadottságok miatt igen változatos alakúak. A harmadik típusba a mérnöki út- és telektervezés eredményeként létrejött, rövid, szélesebb telkek tartoznak, melyeket kb. a '80-as években alakítottak ki.

A negyedik típust pedig azok a nagyobb telkek alkotják, amelyeken hagyományos mezőgazdasági művelés (legeltetés, növénytermesztés, gyepgazdálkodás), vagy erdőművelés folyik. Annak ellenére, hogy az utóbbi években megsokszorozódott a Szőlő-hegyen letelepedni vágyók aránya, a szőlőművelés is újra egyre népszerűbb, valamint egyre inkább előtérbe kerül a terület üdülési, rekreációs célú hasznosítása is.

Boros-pincék és kilátás a kertekre, prэшázakra, szőlőkre (Göschl Károly és Dr. Gergely Istvánné képei)

Az Öreg-hegy és a Szőlőhegy látképe

A Szőlőhegyen és az Öreg-hegyen számos régi szép pince található. Sok fölé prэшázat is épített a tulajdonosa. A prэшázak általában a hegy rétegvonalaira merőleges gerincű nyeregtetővel fedett földszintes, esetenként kétszintes épületek, amelyek a helyi építőanyag, a tárnoki vagy sóskúti kő felhasználásával épületek. Az épületek fedése szinte kivétel nélkül cserép, és a falai vagy látható kőből rakott falak, vagy vakolt felületek.

Gazdasági épület borospincével az Újhegyi úton

Nyeregtetős gazdasági épület az Újhegyi úton

Szépen felújított prэшázak az Újhegyi úton

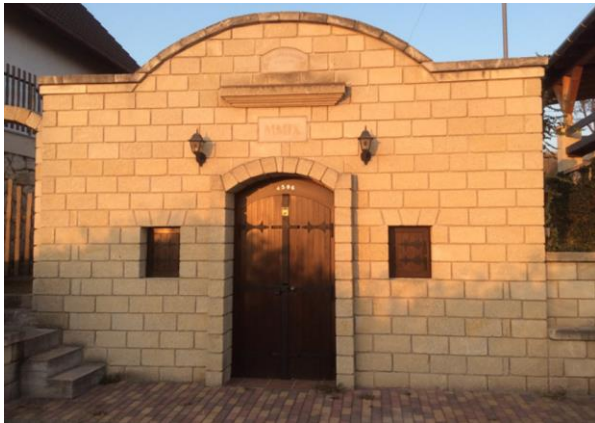
Jellegzetes borospincék az Újhegyi úti pincesoron, az ajtó fölött névtáblával, a tulajdonos nevével

Pince és présház az Otelló utcában

Földel borított pince, előtetővel, előkerti kiülővel, a környezetbe illesztés szép példája

Példa értékű új építésű présház a régi pince felett az Otelló utcában

Utcakép (Otelló utca)

Mészköbe vajt pince a Kadarka utcában

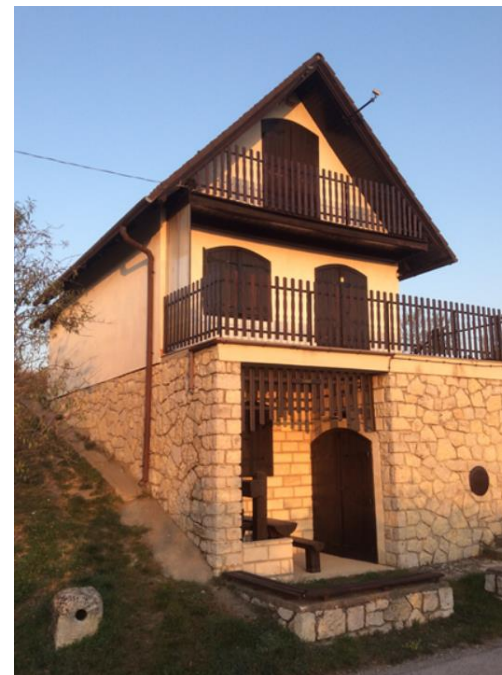
A pincék általában földdel borítottak, csak az utcai bejáratuk van épületszerűen kialakítva. Boltíves pincelejáró, kőfalak, kis ablakok és fa ajtók jellemzik őket. Sok esetben az utcai homlokzaton kőbe vésett feliratok, díszítések is megfigyelhetők. Egyes utcaszakaszokon több pincéből, présházból álló sorok is kialakultak a hegyoldalban.

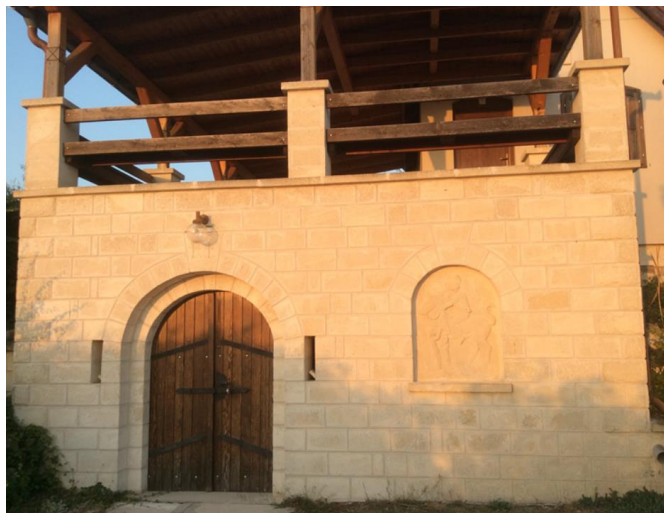
Utcakép (Otelló utca)

Utcakép jellegzetes mandulafákkal (Otelló utca)

Pince, kis házzal, tájba illő színhasználattal

Igényesen kialakított homlokzat ajtó fölött évszámmal, az ablakfülkében lovas motívummal

Szépen felújított pinceajtó kovácsoltvas pántokkal

Szintén a kertés mezőgazdasági területhez soroltuk a Szőlőhegyi út és a Rádióállomás között elhelyezkedő farmgazdálkodási, illetve tanyás területeket is, melyekre azonban az Öreg-hegyi telkekhez képest sokkal nagyobb telekméret a jellemző, hogy elhelyezhetők legyenek az állattartáshoz, növénytermesztéshez szükséges építmények is.

9.9. Természetközeli területek

A természetközeli területek többféle területből tevődnek össze. A terület településképi feladata a beépítéstől való megóvás és ezzel az értékes élőhelyek, ökológiai kapcsolatok megőrzése, fejlesztése. Ennek megfelelően ebbe a kategóriába kerültek a Benta-patak völgyének nedves rétjei, ligetei, az Öreg-hegyi száraz sziklagyepek és a mellettük kialakult – elsősorban – fenyőerdők, ezzel együtt ez utóbbiak tovább terjedése nem kívánatos a területen. Ezen kívül a vízfolyásokat, árkokat kísérő zöldfelületek fejlesztésére is javaslatot teszünk, mely nagymértékben hozzájárulna ahhoz, hogy a patakok valóban betölthessék ökológiai folyósó szerepüket. Ennek megfelelően a Zámori-patak mellett 50-50 m széles, a Tordasi-patak mellett 25-25 m széles, míg az öntöző-, illetve vízvezető árkok mellett 15-15 m széles zöldsávot jelöltek ki Tárnok településrendezési tervei, ahol erre lehetőség volt. Az M7-es tájbaillesztése, valamint a mellette elterülő mezőgazdasági területek elszigetelése érdekében az autópályát – lehetőleg három szintes – tervezett zöldsáv kíséri teljes hosszában.

A Benta menti zöldfelületek megőrzése, minimális, a természetvédelmi érdekekkel összeegyeztethető infrastrukturális fejlesztése több szempontból is kiemelten fontos lenne. Egyrészt a gyönyörű nedves rétjei, fűz ligetei értékes élőhelyek, másrészt hatalmas potenciált jelentenek a zöldfelületekben igen szegény település számára. Ezen terület és a szomszédos lakóterületek közötti kapcsolatok fejlesztésével a település sportolásra, kikapcsolódásra alkalmas központi rekreációs zöldfelületté válhat, mely elképzelés a településfejlesztési koncepcióval is összhangban van, ami egy „tárnoki ökopart” létrehozását szorgalmazza a völgyben, melyre felfűzhetők lennének további, jelentős zöldfelületet igénylő intézmények is az ökológiai folyósó megőrzése, az élőhelyek, ökológiai kapcsolatok fejlesztése mellett. Így a ma még a településrészeket egymástól elválasztó, kiépítetlen, nehezen megközelíthető patak part a település „zöld tüdejévé” válhat, mely inkább összeköti a településrészeket, mintsem szétválasztja.

Természetközeli területek (Kána Tibor és Dr. Gergely Istvánné képei)

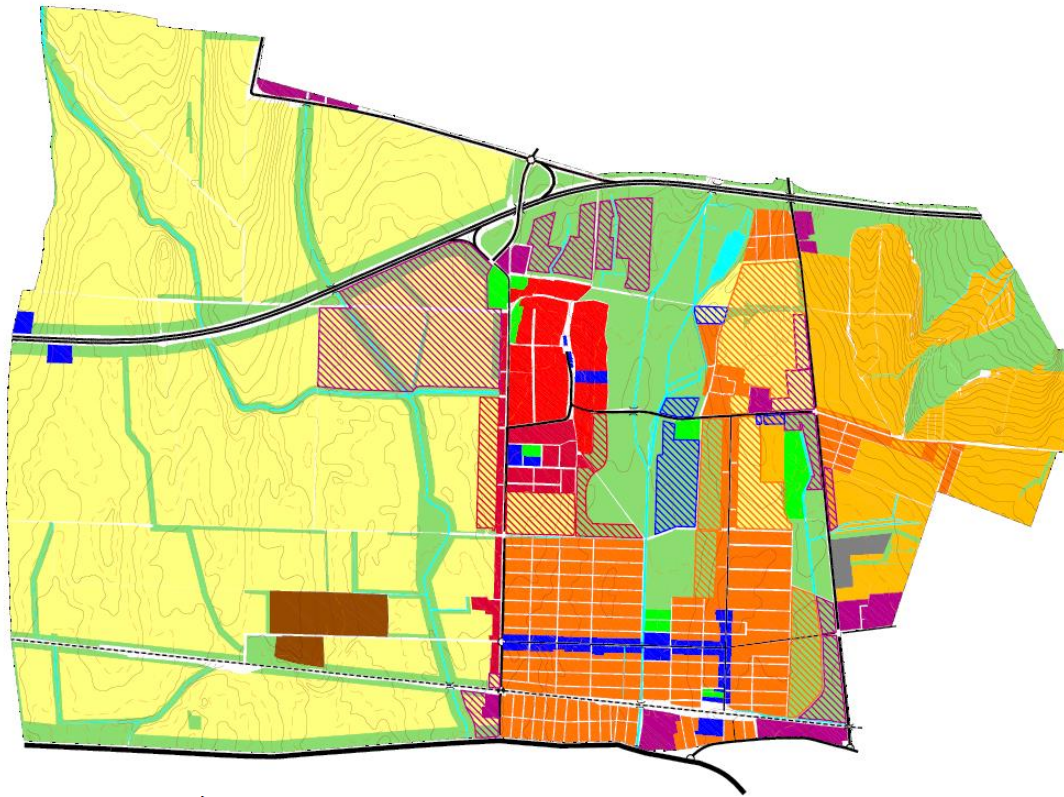
A Benta árterében található egy 2,6 ha vízfelületű mesterséges tó, mely a hatvanas években folytatott tőzégbányászat következtében alakult ki. Medrét elsősorban csapadék és talajvíz töltötte fel, de néhány forrás is segíti a vízutánpótlást. A tőzég-kitermelés megszűnése után, 1970-től horgász egyesületek – jelenleg a Tárnokvölgye Horgászegyesület – végzik a tó kezelését, környezetének rendben tartását. A horgász-tóként funkcionáló tó partja jól körbejárható, de a tavaszi, őszi csapadékos időszakban nyugati oldala ingoványossá válhat. A tó átlagos vízmélysége 1,2 m, hossza kb. 300 m, szélessége kb. 60 m. A tó közepén kb. 5 – 6 m széles nádfal húzódik, több helyen áttöréssel biztosítva a halak mozgását, és a víz áramlását. A parton nyárfasor nyújt árnyékot a nyári melegben, és néhány pad hivatott a horgászok kényelmét szolgálni.

Az igényesen kialakított és szépen rendben tartott horgásztó (forrás: tarnokvolgye.hu)

A tárnoki településképben a természetközeli területek a településszövet táj léptékű illesztését is szolgálják, valamint a település élhetőségéhez is nagymértékben hozzájárulnak, mivel kiemelt szerepük van a várható klímaváltozás hatásainak mérséklésében.

10. A településkép minőségére vonatkozó ajánlások – Építészeti útmutató eltérő karakterű területekenként

JELMAGYARÁZAT

	ÓFALU		GAZDASÁGI TERÜLETTÉ ÁTALAKULÓ TERÜLETEK
	HAGYOMÁNYOS LAKÓ- ÉS ÜDÜLŐTERÜLETEK		MAJOR
	HAGYOMÁNYOS LAKÓ- ÉS ÜDÜLŐTERÜLETTÉ ÁTALAKULÓ TERÜLETEK		KÜLÖNLEGES TERÜLET
	ÚJ BEÉPÍTÉSŰ LAKÓTERÜLETEK		KÜLÖNLEGES ÉS NAGY ZÖLDFELÜLETŰ INTÉZMÉNYEK
	ÚJ BEÉPÍTÉSŰ LAKÓTERÜLETTÉ ÁTALAKULÓ TERÜLETEK		NAGYÜZEMI MEZŐGAZDASÁGI TERÜLET
	INTÉZMÉNYEK		KERTES MEZŐGAZDASÁGI TERÜLET
	INTÉZMÉNYEKKÉ ÁTALAKULÓ TERÜLETEK		TERMÉSZETKÖZELI TERÜLETEK
	GAZDASÁGI TERÜLETEK		VÍZFELÜLET

Ez a kézikönyv iránymutatást szeretne adni a Tárnokon építkezők, meglévő épületek felújításába belekezdők számára abban a tekintetben, hogy e településen mik is az építészeti szokások, milyenek azok az épületek, kerítések, építészeti részletek, amelyek a nagyközség arculatába belesimulnak. Természetesen arra nem vállalkozik, hogy megmondja, mi a szép. Immanuel Kant német filozófus szerint „szép az, ami érdek nélkül tetszik”. A szép sok esetben szubjektív megítélés, mégis meg lehet határozni olyan építészeti jellemzőket, amelyektől egy épületre azt mondhatjuk, beleillik a környezetébe.

Az eltérő karakterű településrészekben természetesen mások az építészeti elvárások, mint ahogy e részek kialakult arculata is eltérő egymástól. Más jellegű épületek képzelhetők el az új lakóterületeken, mások a település központjában, és megint más az elvárás az Öreg-hegyen, vagy a gazdasági területeken.

Bizonyos építészeti elemek azonban erőteljesen meghatározóak, és befolyásolják a településről kialakult képet. Ilyen fontos elem a telkek beépítmódja, azaz hogy az ingatlanon hol helyezkedik el az épület. Másik ilyen fontos szempont az épületek magassága, tetőidoma, amely odafigyelés esetén biztosíthatja az adott településrész egységes megjelenését, a rendezett utcaképet. De hasonlóan meghatározó lehet a kerítések kialakításának módja, anyaghasználata, áttörtsége, vagy a közterületek rendezettsége.

A szépség konkrét megfogalmazása helyett tehát csak arra vállalkozhatunk, hogy felhívjuk a figyelmet azokra a településkép szempontjából meghatározó jelentőségű hibákra, amelyek elkövetése esetén a falu arculata sérül, illetve megmutatjuk az általánosan elfogadottnak tartott építészeti jegyeket.

10.1. Lakó- és üdülőterületek

Tárnok lakóterületei – mint az előző fejezetben részletesen ismertettük – a legkülönbözőbb időkben alakultak ki, fejlődtek. Ennek következtében az egyes településrészek, és főleg az ott megtalálható lakóházak, üdülők, intézmények építészeti megjelenése is különböző, ezáltal sokszínű.

A Falu hagyományos beépítésű, falusias hangulatú utcáin kívül a többi családi házas településrész lakóházaira – az 1960-as és 1970-es évek sátoztetős házainak szinte teljes formai azonossága után – az 1980-as és 90-es években még mindig jelentős egységesség volt jellemző, alapvetően egyfajta modern, kertvárosi stílusban. A 2000-es évek óta azonban egyre inkább a valamilyen tradicionális anyaghasználatot és formavilágot kereső, kézműves, rusztikus megjelenést elérni igyekvő szándék tapasztalható az új építkezéseknél. Ezekben az esetekben a helyi tradíciók kevésbé kapnak helyet, helyette inkább a globális építőanyagkínálat helyhez nem kötött kőburkolatai és kőfalazat-imitációi, „koloniális” rusztikus fémmunkái, mediterrán hangulatú, illetve gyarmati stílusú tetői és cserépfedései, zárt, kőburkolatos kerítései jelennek meg településeinken.

A meglévő helyi történeti arculat és karakter – amelynek hordozói Tárnokon a Falu régi tornácos, nyeregtetős, tárnoki vagy sóskúti kőből rakott és vakolatdíszes oromfalú házai, kőtömbökből épült kerítései – valóban ehhez a helyekhez kötődik, és nem idézhető vissza, ha egyszer eltűnik.

- **Tárnok ősi településmagja, a Falu (Ófalu)** a lakóterületek közül kiemelkedő szerepet tölt be. A helyi védelem alatt álló területen ma még az eredeti tömegformálást, építészeti megjelenést, anyaghasználatot és különleges részletképzéseket tükröző épületek egyedi arculatot kölcsönöznek ennek a településrésznek. Az Önkormányzat és az ott lakók jövőben megoldandó legfontosabb feladata a Falu néhány eredeti utcája karakterének lehetőség szerint tudatosabb formálása, a hagyományőrzés, a korábban helyi védelem alá helyezett, és még fellelhető értékeket hordozó épületek, épületrészek megőrzése, és a további átépítések során a fokozott odafigyelés ezen értékek megtartására annak érdekében, hogy a helyi hagyományos építési stílus fennmaradjon és unokáink számára is látható, megtapasztalható legyen.

Újabb épületekkel tarkított utcakép a Fő utcában

A hagyományos méretek és arányok megőrzésének példája

Meg kell őrizni a területre jellemző szalagtelkes szerkezetet. A településszerkezeten kívül elengedhetetlen a keskeny telkeken kialakult oldalhatáron álló beépítésmód, az utcára merőleges épület-elhelyezés, a hagyományos épületforma, a cseréppel fedett nyeregtető, az utca felé néző, osztott ablakok, az oromfalban kialakított egy vagy két kis szellőzőnyílás és az udvar felé tájolt tornácok jellegzetes oszlopformáinak megővése. Még szerencsére sok ilyen, a régi elemeket őrző épület lelhető fel a Faluban, de sajnos sok, korábban védett épület eltűnt, vagy olyan átalakításokon esett át, amelyek során elvesztette hagyományos megjelenését. A régi épületek közé beépült házak építői, tervezői pedig nem minden esetben vették figyelembe a történeti környezet elvárásait. Emiatt a ma látható utcakép már hosszabb-rövidebb szakaszok kivételével nem egységes, a földszintes, hagyományos jellegű lakóházak sora eltérő megjelenésű, változatos tetőformákkal, oromfalakkal tervezett új épületekkel egészült ki.

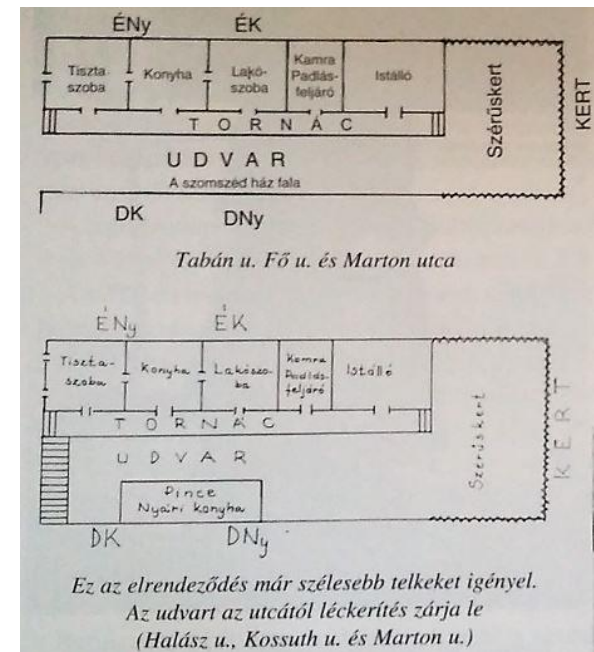
Az utóbbi évtizedekben sajnos ezen a részén is a heterogenitás, a kialakult településkép felbomlása indult el a többi településhez hasonlóan, ami arculatvesztéssel fenyeget, és úgy tűnik, a település lakossága eddig csak korlátozottan talált rá a helyi formák, karakter továbbvitelének útjára. Ennek egyik oka az lehet, hogy a Falu hagyományos házainak méretbeli kötöttségeit nehéznek tűnik elfogadni, holott a belső terek, térkapcsolatok léptéke, a belső térhatárolások minősége (pl. famennyezetek alacsonyabb belmagassággal) is a karakter részei, bővítésükre, korszerűsítésükre sajátos lehetőségeket kell és lehet találni.

A megőrzés másik nehézségét a régi házak falszerkezetei okozzák, a régi épületek döntően agyagból helyszínen kézi munkával előállított vert falakkal vagy a helyi kő felhasználásával készültek, amelyek nehezen viselik a többletterhet és a nedvességterhelést, a modern szerkezetekkel való toldást és a modern burkolatokat. Fontos tudni azonban, hogy megfelelő felületképzés és csapadékvíz-elvezetés mellett ezek a falak nagyon tartósak és stabilak lehetnek, igen kedvező beltéri légállapotokat nyújtanak – nem beszélve a pótolhatatlan történeti atmoszféráról.

Egy hagyományos parasztház és az eredeti alaprajzi kialakítások

Egykori jellegzetes lakóház a Fő utcában (19. sz. eleje)

Kellő figyelemmel a Falu táji és települési értékei olyan módon őrizhetők meg és fejleszthetők tovább, amelyek a község lakói és a távolabbról érkezők számára is vonzóvá tehetik az ott lakásra, a szabadidő eltöltésére.

Mint a képek is bizonyítják, odafigyeléssel csodálatos összhang jöhet létre az esztétikusan kialakítható főutca, a példaértékűen felújított műemlékek, az építészet gyökereihez visszanyúló Művelődési Házhoz hasonló felújítások és új épületek valamint a hagyományos formákat követő lakóházak együtteséből.

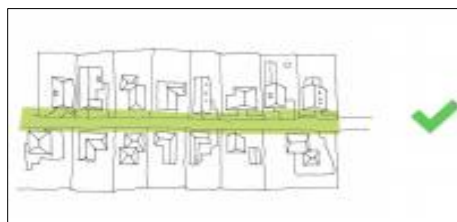
Példaértékű új lakóház a Halász utcában

Szépen megőrzött lakóház a Kossuth utcában

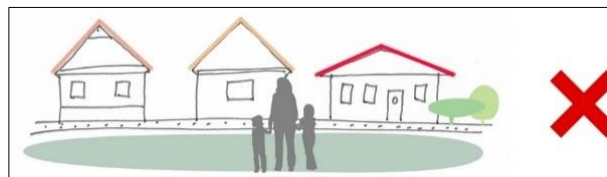

A hagyományos beépítési jelleg megőrzése érdekében új lakóépület megvalósítása, vagy a meglévők átalakítása csak előkert nélküli, vagy a környezethez igazodó, minimális méretű előkertes, oldalhatáros beépítésmóddal javasolt. Nem szabad az épületet a kialakult gyakorlatnál nagyobb előkerttel megvalósítani, mert az megtöri az egységes utcaképet. Az új épületek alaprajza is a meglévő lakóépületekéhez hasonló legyen, ami természetesen ügyes tervezéssel lehetővé teszi a mai kor elvárásainak megfelelő, korszerű lakóház építését is.

Nem javasolt a hagyományostól elütő, a környezetben kialakult beépítési vonaltól eltérő épület elhelyezése.

Szintén nem javasolt az utca vonalától elforgatott tengelyű épület kialakítása.

A kialakulttól tetőformától eltérő, laposabb vagy meredekebb hajlású tetőforma alkalmazásakor az utcakép nem egységes.

A Faluban, ahol a hagyományos nyeregtetős, ritkábban kontyolt nyeregtetős épületek még egységes utcaképet alkotnak, az új épületek igazodjanak a kialakult épület-magasságokhoz, kövessék a hagyományos tetőformát, és a tetők hajlásszöge is illeszkedjen a megőrzött épületek tömegképzéséhez. Azokon az utcaszakaszokon, ahol ez az épület-kialakítás még meghatározó, az új épületek megvalósítása során messzemenően figyelembe kell venni az eredeti megjelenési formát, a kialakult utcaképet más jellegű épületekkel megbontani nem szabad.

Az ősi településrésznek különleges hangulatot adó épületek jellege megtartandó, a még meglévő, történeti értéket hordozó, hagyományos megjelenésű épületek megőrzésére, értékőrző felújítására különös gondot kell fordítani.

Alapterület-bővítési igény esetén ezt az épület utcától távolabbi részén lehet megvalósítani úgy, hogy az utcai homlokzat magassága, egyéb méretei, arányai, eredeti, vagy a hagyományos nyílászárókhöz jellegben illeszkedő új ablakok, tornácok megmaradjanak.

Példa eredeti jellegű lakóház sikeres felújítására

Az utcafronttól távolabb bávített lakóépület a hagyományos homlokzat megőrzésével, példaértékű felújításával

E településrészen az épületek színe elsősorban fehér, törtfehér, szürke, és a sárga különböző árnyalatai. Azon lakóépületek esetében, amelyeken nem a helyi kő a burkolat anyaga, javasoljuk e színek legkülönbözőbb árnyalatainak alkalmazását a kirívó, túlságosan élénk színek elkerülésével. A kőburkolatú, jellegzetes épületek homlokzati kialakítása jelentős érték. Ezeknek a házaknak a közvetlen környezetében új épület építése esetén törekedni kell a hagyományos anyagok, vagy – amennyiben azt a műszaki paraméterek megengedik – a helyi mészkő alkalmazására.

Az egységes utcakép érdekében a hagyományosnak számító kőburkolatok, színek alkalmazása javasolt.

A házak ajtóí, ablakai jelentik a kapcsolatot a külvilággal, és az épület jellegét, külső képét is meghatározó tartozékai. Az ablakok jelentik a ház szemét, megadják a ház arcát, arculatát.

Az ablakok lehetővé teszik, hogy kitekintsünk az épületből, az ajtók pedig fizikai kapcsolatot tesznek lehetővé az építmény egyes részei, valamint annak környezete között. A régi parasztházak nyílásai, és az azokat záró ajtók, ablakok mérete, kialakítása, műszaki megoldása sok körülmény következménye volt. Az ablakok, ajtók a mindenkorai technikai tudást ugyanúgy megmutatják, mint az épület tulajdonosainak anyagi lehetőségeit.

Amíg a technikai fejlettség és a megfelelő anyagok elterjedése nem tette lehetővé, ezek a nyílások, nyílászárók kis méretűek voltak. Ennek oka, hogy nem álltak rendelkezésre megfelelő teherviselő anyagok, így csak kisebb nyílásokat vághattak a falazatokon. Fontos szempont volt az is, hogy minél kevesebb hő menjen kárba, ezért igyekeztek az épületek szerkezetét úgy kialakítani, hogy ne legyenek nagy nyílások a falakon.

Az ablakoknak, ajtóknak természetesen lehetővé kellett tennie a helyiségek megfelelő szellőzését is.

Az ablakok elhelyezésénél a XIX. századtól kezdve fontos szempont volt, hogy lehetőleg minden helyiség kapjon ablakot, azaz természetes megvilágítást. Az ablakok mérete és elhelyezkedése a helyiség funkciójához igazodott. Majd minden parasztháznál megfigyelhető, hogy a konyha (pitvar) ablak nagyobb méretű, mint a szoba azon ablaka, amely a nap felé (dél, vagy nyugati) irányba néz. Ennek oka egyrészt a már említett elzártság megvalósítása a lakás céljára használatos szobában, másrészt az a fontos ok, hogy a nap túlnyomó részében használatos pitvarból lehetővé tegyék az udvar, a kert szemmel-tartását. Ha a kamra ablakot kapott, az mindig kis méretű volt, és igen magasan helyezkedett el. Ugyanez igaz az igás állatok tartására szolgáló istállókra is. Ennek igen egyszerű és praktikus oka volt: ezen helyiségek nem igen igényelték a nagy fénnel való megvilágítást, lehetőleg hűvösebbeknek kellett lenniük nyáron, mint más helyiségeknek. Ezzel szemben fontos volt, hogy sem a "vadászó" háziállatok (macska, egér), sem a rossz szándékú emberek ne férhessenek könnyen hozzá a helyiségben őrzött értékekhez (állatokhoz, élelmiszerhez).

Míg a modern – a XX. század 10-es, 20-as éveitől számítható – építészeti elvek az ablakok szélességi és magassági arányainak összevisszaságát hozták, a régi korokban az ablakok mindig álló formátumúak voltak. Ennek praktikus oka volt: a kisebb ablakszélességgel kisebb áthidalandó felület járt, azaz a falban nem kellett szélességében nagy nyílásokat vágni. Az ablakok arányainál igyekeztek az épület arányait követni. Figyeljük meg, hogy a régi parasztházaknál mennyire jól illeszkedik az ablakok mérete az utcai front méretéhez, arányaihoz.

Egészen a XX. század ötvenes-hatvanas évéig nem találunk egybeüvegezett ablakot, általános az osztott ablak. Az osztás legalább egy függőleges osztóval kerül kialakításra, de igen elterjedt az ablakszárnyak kettős, hármas osztása vízszintes lécezéssel. Ennek oka az, hogy az így kialakított szemes ablakba kisebb méretű üvegeket lehetett behelyezni. A kisebb üveg vékonyabb lehetett (minél nagyobb egy üvegtábla, annál vastagabbnak kell lennie, hogy megtartsa önsúlyát) és ez által olcsóbb is volt. De nem is illik a régi épületekhez az osztás nélküli ablak. És ez nem csak a vályogházakra, de a kőből, téglából épület régi házakra, épületekre, palotákra is igaz.

Utcai homlokzat tulipános keretes ablakai

A falu utcáiban és a településen elszórta még szép számban felfedezhetők ősi, hagyományos megjelenésű épületek, amelyeken az eredeti ajtók, ablakok is megfigyelhetők. A régi nyílászárók fából készültek, és sok esetben faragottak voltak. Az ablakokat kő- vagy vakolatkerettel emelték ki.

A településmagban és azokon a részeken, ahol még a hagyományos kinézetű, régebbi építésű lakóépületek vannak többségben, elsősorban a faanyagú, hagyományos osztású, egyszerű megjelenésű nyílászárók alkalmazása javasolható. Az eredeti formájában még megőrzött épületek nyílászárói felújítandók, amennyiben cserére szorulnak, csakis az eredeti jellegben újragyártott ablakok, ajtók beépítése javasolható.

Példa eredeti jellegében megőrzött épületrészletekre, nyílászárókra, kerítésrészletre

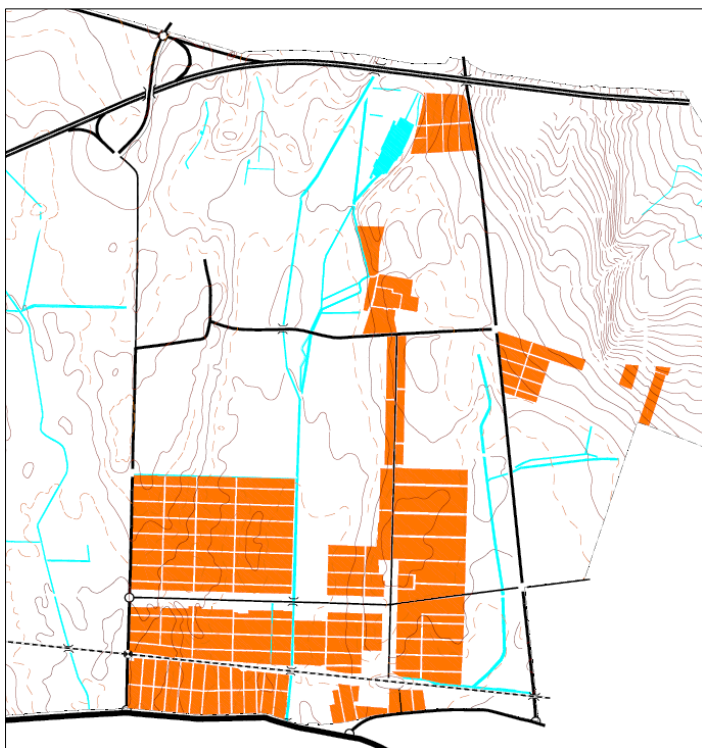
Célszerű egy önkormányzati pénzalapot elkülöníteni az eredeti nyílászárók, vagy legalább jellegük megőrzése, felújítása érdekében.

A településmag lakóépületein a **homlokzatok, épületrészletek** kialakítása során az illeszkedés elengedhetetlen. A megőrzésre, felújításra érdemes, hagyományos jellegű lakóházak díszítése, az utcai homlokzatot meghatározó nyílászárói, a sajátos épületrészletek megőrzendők. Ezeknek a házaknak a közvetlen környezetében új épület építése esetén törekedni kell a jellegzetes részletek felhasználására, lehetőleg a hagyományos anyagok alkalmazásával. Kerülni kell a csak jellegében hasonló, de anyagában idegen részletek megvalósítását (pl. Hungarocell ablak-keretezés, műkő díszítések, műanyag lambéria).

A Falu utcáiban a **kerítések** megjelenése nagyon változatos képet mutat, ezért itt nem lehet elvárni egy egységes jellegű kerítéssor megvalósítását. Csupán néhány szép régi példán szeretnénk érzékeltetni, hogy a ma még fellelhető hagyomány a magas lábazatos, a kapuk mellett fejezetes oszlopokkal épített kerítés, amelyeknél a lábazat és az oszlopok kőből készültek és a kitöltő elemek mives kovácsoltvas munkák.

Régi szép kerítések, kerítésrészletek

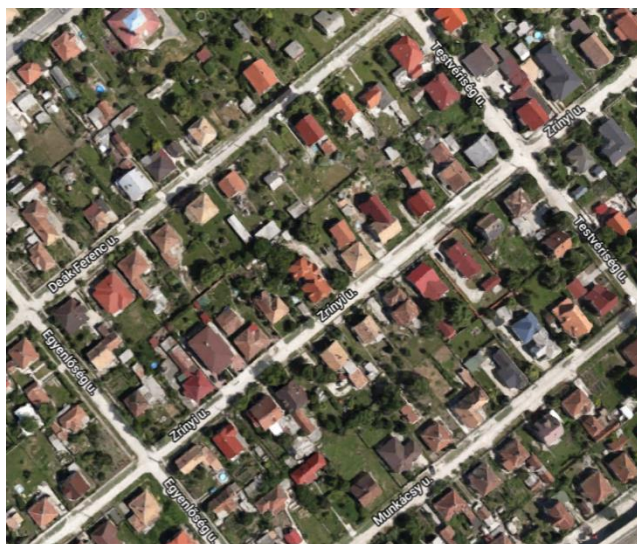
- A Falu ősi településmagjától délkeletre **újabb klasszikus lakóterületi részek – Tárnokliget, Újtelep** – jöttek létre az idők folyamán, s ezekhez kapcsolódtak további lakóterületek, **a vasúttól délre kialakult lakóterület és Berki újabb beépítésű területei.**

Ezekben a telektömbökben már nem kizárólag a zárt sorú beépítés a jellemző. Oldalhatáron álló és szabadonálló épület-telepítéssel is találkozunk, az épületek földszintes vagy tetőtérbeépítéses kialakításúak. Ritkán fellelhetők kétszintes épületek is. E területrészen már az előkert is megjelenik, a lakóházak nem az utcafronton állnak.

A lakóépületek stílusa nagyon változatos, egységes jelleg itt nem határozható meg.

Az e területeken nagy számban megtalálható sátoztetős, vagy manzárd-tetős épületek esetében ugyan nem lehet elvárás az épületek eredeti méreteinek, tetőidomának megőrzése, hiszen természetes igény a lakókörülmények javítása és az ezzel együtt járó bővítési lehetőség biztosítása.

Azokon a részekben, rövid utca-szakaszokon azonban, ahol a sátoztetős, vagy manzárd-tetős házakból álló utcakép még jellemző, a felújításra kerülő épületek épületmagassága, tetőformája lehetőleg igazodjon a kialakult formákhoz, az új tetőidom ne legyen nagyon tördelt, zűrzavaros. A tetők hajlásszöge is illeszkedjen a sátor- vagy manzárdtetős épületekéhez.

Az átalakuló lakóterületek jellegzetes beépítésmódja, épületeinek változatos formája

A szabályos telekosztású telektömbökben kialakult, nagyjából azonos méretű telkeken az előkert 5 méteres, az épületek telepítése a hagyományos beépítéshez hasonlóan elsősorban oldalhatáros, de az épületek általában már nem az utcára merőlegesen álló téglalap alaprajzot követik, hanem sok esetben négyzet, utcával párhuzamosan elnyúló téglalap, vagy összetettebb alaprajzúak. A tető hajlásszöge általában kisebb a Magyarországon megszokottnak számító 40-45 fokosnál, a házak többnyire földszintesek, az ablakok szélesek, nagy üvegfelületekkel néznek a szépen zöldellő kertekre és közterületekre. Az épületeken gyakran alkalmaznak téglá vagy kőburkolatokat, és a kerítések is általában elegánsak, elsősorban a lábazatos, oszlopos, acél vagy fabetétes kerítések a jellemzőek.

E lakóterületeken a szomszédos vagy a környező beépítéshez való igazodás az elvárható. Az új épület előkertje a szomszédos épületekhez igazodó legyen, a lakóépület pedig az oldalhatáros beépítésű utcaszakaszokon oldalhatáron álljon. Nem javasolt a hagyományostól eltérő, az utca vonalától elforgatott tengelyű épület elhelyezése.

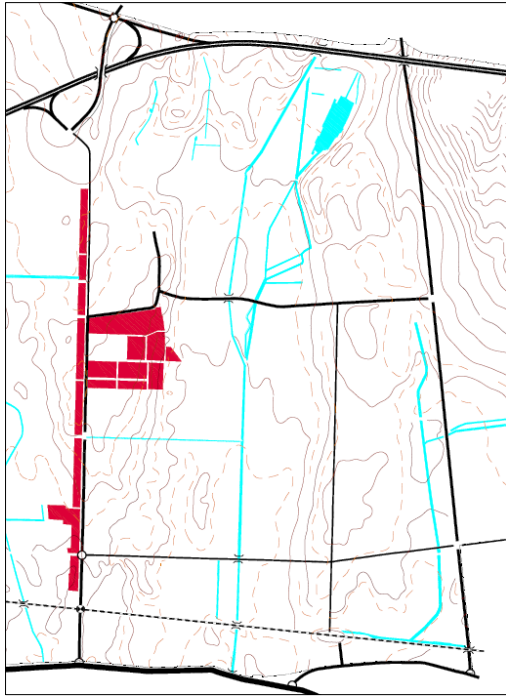

Az egységes jellegű utcakép érdekében a kialakult épületmagassághoz, tömegarányokhoz, tetőformákhoz javasolt igazodni.

Mivel ezeken a területeken nem lehet egységes építészeti stílust meghatározni, az új épületek megjelenése is szabadabban alakítható. Túl magas házak azonban nem illenek a városrész képébe. A tetőformák változatossága miatt az új építésű lakóépületeknél az adott utcaszakaszon már kialakult formákat javasolt előtérbe helyezni. A hajlásszög tekintetében a Magyarországon hagyományosnak számító tetőhajlásszög a követendő példa, csak különleges esetekben javasolt 30 fok alatti és 45 fok feletti hajlásszögű tetőket alkalmazni.

Javasolt az új épület tervezésekor a szomszédos épületek jellegéhez igazodni, nem szabad a másságra, az elütő formák megvalósítására törekedni. Fontos az alázat, mind az építető, mind a tervező részéről.

- **Tárnok legújabb beépítésű lakóterületeinek** jellegzetes, szabályos utcahálózata, beépítésmódja megtartandó, folytatandó. E területeken – a hagyományos beépítésű és az átalakuló lakóterületekhez hasonlóan – a szomszédos beépítéshez való igazodás az elvárható.

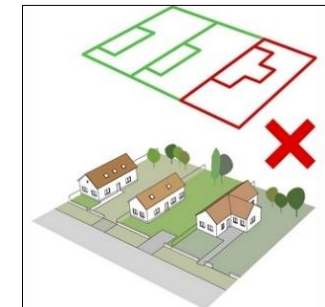
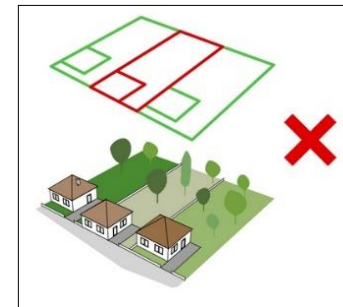
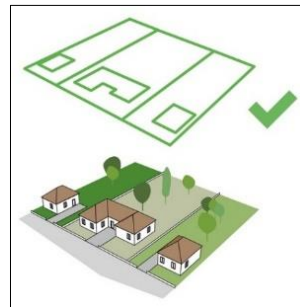
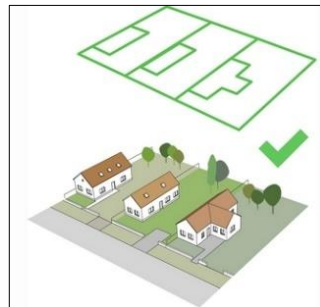
Az építési telkek településen belüli elhelyezkedése, tájolása és fizikai paraméterei megszabják a telken való épület-elhelyezést. A hagyományosan kialakult beépítés meghatározza az új épület helyét és beépítési módját. Új lakóház elhelyezésénél figyelemmel kell lenni a környezetbe való harmonikus illesztésre, valamint a megfelelő tájra. A rosszul elhelyezett épület rontja a településképet, a tájképet és negatív példát mutat. Ugyanakkor gondos tervezéssel olyan épület is létrehozható, ami tiszteletben tartja a hagyományokat, reflektál azokra, és nem csak összhangban van a táj karakterével, de jó példát mutat más építetőknek is.

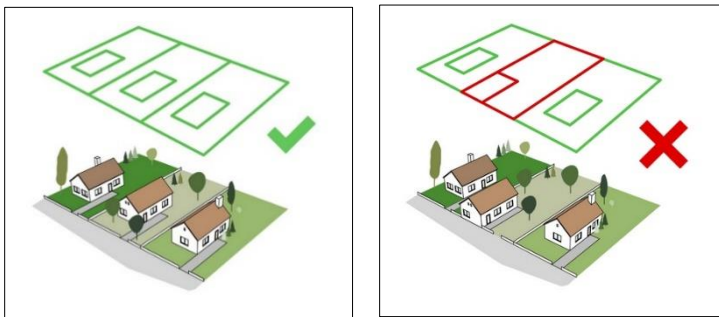

Az egyik legújabb beépítésű lakóterület utcaképe

Nem javasolt a kialakult építési vonaltól eltérő helyre épített, vagy az utca vonalától elforgatott tengelyű épület elhelyezése. Oldalhatáros beépítésű lakóterületen – Tárnok hagyományaihoz igazodva – az új épület is oldalhatárra kerüljön.

Az új épület előkerti a szomszédos épületek építési vonalához igazodó legyen és a lakóépület lehetőleg oldalhatáron álljon. Az oldalhatáros épület-elhelyezés biztosíthatja a lakóház későbbi bővítésének lehetőségét és a telk megfelelő zártságát, intimitását.

Bár a szabadonálló beépítés előnye, hogy a házat minden oldalról a saját kertünk veszi körül, és minden irányba szabad nagy ablakokat nyitni, de a kert intimitását csak intenzív növénytelepítéssel lehet biztosítani, míg az oldalhatáros beépítés esetén a lakóház a telek szélén helyezkedik el, nagyobb, egybefüggő kert-rész marad meg, és az épület egyik oldalról teljes mértékben megvéd a szomszédok zavaró pillantásaitól.

Azokon a településrészekben, ahol a szabadonálló, előkertes épület-telepítési mód a jellemző, az új épületek is szabadonállóan, az utcában kialakult előkert megtartásával kerüljenek elhelyezésre, mert a kialakult utcaképet megbontja egy oldalhatáron álló épület látványa.

Szerencsére Tárnokon a szabályos utcahálózatú és telekstruktúrájú településrészekben az utcakép még annak ellenére is többnyire viszonylag egységes képet mutat, hogy az épületek különböző korokban valósultak meg. De egységes jelleget tükröz – a már sokszor említett hagyományos parasztházak és sátoztetős épületsorokon túlmenően – a legújabb beépítésű lakóterületek mediterrán jellegű lakóházainak sora is.

Természetesen megfigyelhetők olyan lakóterületek is, ahol az utcakép meglehetősen heterogén, az épületek magassága, tetőgerincének iránya, tetőhajlásszöge és a tetőfedés anyaga merőben eltérő képet mutat. E területeken nem lehet egységes építészeti stílust meghatározni.

A további építkezések során azonban – legyen az akár az átalakuló lakóterületeken, akár a legújabb beépítésű Dózsa György út mentén kialakult teleksoron, vagy az Odlúktól északra létrejött lakóterületen –, ahol a ma megfigyelhető egység már kialakult, az illeszkedés az elsődleges szabály. Mivel az új lakóépületek szinte kivétel nélkül alacsony hajlásszögű, tördelt, játékos tetővel készültek, az új épületeknél is követhető ez a tetőforma.

Jellegzetes mai ligeti ház és kerítése a Szabadság utcában

Berki-puszta új beépítése

Hagyományos tömegformálást követni igyekvő földszintes lakóház az Álmos utcában

Túl magas házak azonban nem illenek e városrészek kialakult képébe sem. A magasság vizuálisan az egyik legérzékenyebb pontja az utcaképnek. Az utca sziluettjéből hamar kitűnik, ha az utcakép nem harmonizál egy-két oda nem illő magasságú, vagy épp alacsonyabb épület megjelenése miatt.

A tetőformák változatossága miatt az új építésű lakóépületeknél az utcában már kialakult tömegarányokat, formákat javasolt előtérbe helyezni. Tárnok új lakóterületein 25-30 fok körüli a tetők hajlásszöge.

Kialakult, egységes jellegű utcakép esetén nem javasolt a szokásostól eltérő tetőhajlásszög, tetőforma alkalmazása.

Általános esetben, hajlásszög tekintetében a Magyarországon hagyományosnak számító tetőhajlásszög a követendő példa, de a kialakult jelleg figyelembevételével e területeken javasolt a meglévő épületekhez hasonló hajlásszögű tetőket alkalmazni, így az épület nem árnyékolja le a saját és a szomszédos kerteket, valamint a déli tetőfelületre épített napelemek tudnak a lehető leghatékonyabban működni. Bizonyos területeken, igény esetén elképzelhető lapos- vagy zöldtető alkalmazása is, de ezek tervezésénél az illeszkedésre, a környezetre kiemelt figyelmet kell fordítani.

Kopolya utcai újabb építésű lakóépület

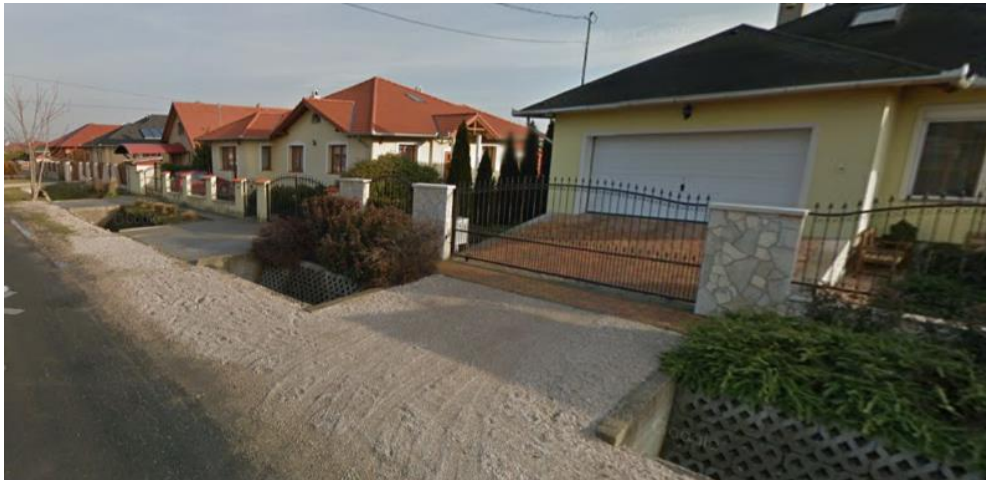

A helyi léptéket megőrző, egyszerű tömegformálású lakóház Szabadság utcában

Tégla díszítéses lakóépület és kerítés a Hazatérők útján

Javasolt, hogy az épületek formavilága ne legyen túl nagyratörő, aránytalan, hivalkodó vagy épp túl tagolt. A meglévő jó példákat követve, kiváló építésmérnökök bevonásával a település utcái emberléptékűek, harmonikusak és szerethetőek lesznek. Eltérő tömegarányú, formavilágú épületekkel azonban egységes utcakép nem érhető el. A kirívó épület megbontja az utcaképet, ahogyan például egy melléképület is, melyet a lakóházak sorába, az utcafrontra telepítenek.

Honfoglalás utca menti új beépítés

Az odlúki részen kialakult új beépítésű lakóterület épületei és a rendezett utcai zöldsáv az Álmos utcában

A homlokzatok színe is fajsúlyos elem az egységes jelleg megteremtésében. A falakon fehéret, szürkét és annak árnyalatait, vagy természetes, világos "föld-színeket" javasolt alkalmazni. Nem elfogadható a feltűnő, élénk, kirívó színek használata. A tiszta egységes színvilág, homlokzatképzés településképileg kedvező megjelenést kölcsönöz.

Kerülni kell a túlságosan élénk, rikító színeket!

<p>✓ homlokzatra javasolt színek</p>	<p>✓ nyílászárókra javasolt színek</p>
<p>✗ homlokzatra nem javasolt rikító ill. sötét színek</p>	<p>✗ nyílászárókra nem javasolt rikító ill. sötét színek</p>

A tetőfedésnél elsősorban a matt, természetes alapszínű agyagcserép fedés alkalmazása javasolt. Elfogadható még a matt korcolt lemez, de kerülni kell a nem természetes színű és anyagú fedéseket (lemezek, műpalák, PVC stb.).

Az új lakóépületek tervezésénél, megvalósításánál lehetőleg az egyszerűségekre kell törekedni, elsősorban a természetes anyagokhoz igazodó megoldások alkalmazásával. A finom szemcsés, természetes színű vakolatok, burkoló anyagok használata széppé teszi az épületet. Nagyon látványos lehet a lábazatok, oszlopok kő- vagy téglaburkolata, az egyéb kiemelt részek kővel, téglával vagy fával történő burkolása.

Új „amerikai” típusú lakóház a Nyár utcában

A helyi léptéket megőrző, egyszerű tömegformálású lakóház a Nyár utcában

Oda kell azonban figyelni az alkalmazott kövek fajtájára, minőségére, általánosan alkalmazott méreteire. Lehetőség szerint a helyi jellegzetességet jelentő, a volt tárnoki, vagy a sóskúti kőbányából származó, vagy ahhoz hasonló kövek alkalmazása lenne a legmegfelelőbb választás.

Új építésű lakóházak a Honfoglalás utcában

Kedvelt mai „mediterrán” ház- típus, jellegzetes, bontott téglából vagy terméskőből épült kovácsoltvas kerítés az Álmos utcában

Javasolt burkolóanyagok

Nem szabad nagyon apró, színes köveket felhasználni, mert az nem ad természetes jelleget az épületnek, és lehetőleg kerülni kell a természetes köveket utánozó műkövek használatát is.

A fa díszítéseknél a nagyon díszes kimunkálás ma már idegenül hat az új épületeken, inkább az egyszerű megoldások, csomópontok megvalósítására kell törekedni. Fém- és műanyaglemezek alkalmazását kerülni kell. Kedvező megjelenést biztosíthat a homlokzati sík kismértékű megmozgatása, elsősorban az ablakok, ajtók körül, az épület oromzatán.

„Mediterrán” jellegű társasház a Honfoglalás utcában

Többlakásos társasház a Dózsa György úton

Tárnok lakóterületein mostanában már igény jelentkezik a nagyobb méretű, többlakásos társasházak megvalósítására is. Ezek a legújabban kijelölt telektömbökben, elsősorban a Dózsa György út mentén jelennek meg. Az épületek megjelenése az ingatlanok környezetében kialakult építészeti stílusjegyeket tükrözi vissza. A legújabb épületek már modernebb stílusúak, forma és színviláguk a mai kor igényeinek megfelelő. Javasolt az új területeken ezeknek az épülethez az egységes jellegben való megtervezése, kivitelezése, amelynek során a korszerű anyagok, az újszerű építészeti jegyek, részletek alkalmazása már ennek alapját képezi.

o **Kerítések**

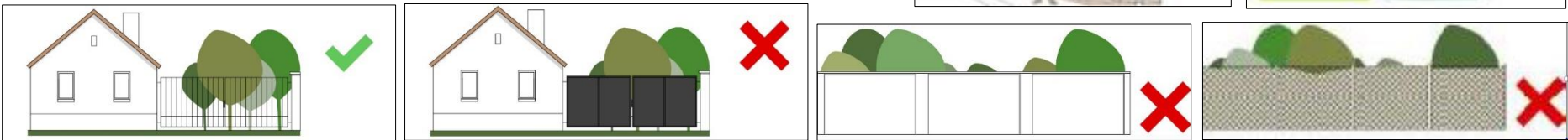
Tárnok lakóterületein, de a település egyéb új beépítésű területrészein is a kerítések megvalósítása elsősorban áttört, vagy részben áttört, lábazatos, oszlopos megoldással javasolható.

Az utcai kerítés tervezésekor érdemes az ingatlan környezetében körülnézni, és az ott látható jó példák alapján korszerű megjelenésű, az épülethez és a települési hagyományokhoz illeszkedő kerítést építeni. Javasolt az egész településen a jellegzetesnek mondható megjelenésű kerítések jellegének továbbvitele, és a már meglévő jó példákhoz hasonlóan a hagyományok ápolása a kerítések, kapuk kialakítása során is. A belső településrészekben a kerítés és kapu kialakítása során a szomszédos telkek kerítésének megjelenését kell szem előtt tartani. Az újabb beépítésű területeken továbbra is a természetes anyagok vagy a fémek használata támogatható, a téglá, a kő, a fa és a vas az elsődlegesen javasolt építőanyag.

A legújabb építésű csoportházak a Dózsa György út mellett

Fém anyagú kerítés esetén az egyszerűségekre kell törekedni, a pálcás kialakítás vagy a kevésbé díszes kovácsoltvas kerítés és kapu is szépen mutat. „Drótháló” alkalmazása esetén a növényzettel való kombinálás elengedhetetlen, javít a kerítés megjelenésén. Nádszövet, hullámpala alkalmazása nem javasolt. A szükségtelenül tömör vagy túl magas kerítés építését lehetőleg kerülni kell.

Félig áttört kerítés alkalmazása jól átlátható településképet biztosít.

Jellegzetes tárnoki kerítések

Számos kovácsoltvas kerítés található a faluban. Ezek vagy kizárólag vasból készültek a kapuval együtt, vagy beton- illetve kőoszlopok tartják a kovácsoltvas kerítéselemeket. Ennek a hagyománynak a továbbélése támogatható, hiszen nagyon szép új kovácsoltvas, vagy ahhoz hasonló jellegű kerítés készíthető napjainkban is, amelyek kiemelik a mögöttük elterülő lakóépület szépségét.

Javasolható kerítés-kialakítások

Szintén jellemző Tárnokon a fakerítés. Találhatók lábazatos fakerítések egymás mellett sorakozó deszkákból, fakapuvál, de számos betonlábazatos, betonoszlopos fakerítés is megfigyelhető. A lábazat, az oszlopok vagy mintákkal díszítettek, vagy terméskő, helyenként téglaburkolatot kapnak.

Téglából készült kerítések is épülnek, elsősorban az elmúlt évtizedben. Ezek vagy teljesen tömör falat képeznek, vagy részben áttörtek. Jellegetességük a szép megformáltság, a téglák kis elemeinek játéka. E kerítések díszítése általában sávos, és helyenként az élével az utca felé forduló téglasor adja a kerítésfal különlegességét. Újabb változatában kovácsoltvas rácsokkal díszített téglakerítések is épülnek.

Az új lakóterületeken ezek bármelyike alkalmazható, de javasolt az utcában valamiféle egységes jelleg megvalósítása a kerítések terén is.

○ Kertek

A kert egy olyan településen, mint Tárnok, legalább olyan fontos része az ott lakók életének, mint a ház. A kert biztosítja az épület közvetlen kapcsolatát a természettel, a fák megfelelő telepítéssel nyáron árnyékba borítják a lakás egyes részeit, télen a lombhullató növények pedig jótékonyan átengedik az alacsony pályájú nap sugarait. A kertek egy része a pihenést, rekreálódást szolgálja, azonban számos olyan kert található a faluban, amit még ma is gazdálkodásra használ a tulajdonosa. A pihenésre szolgáló kertekben a dísnövények telepítése a meghatározó.

Tárnok egyes lakóterületein nagyon nagy telkek figyelhetők meg. A mai gazdasági helyzetben azonban ez már gyakran problémát jelent, az egész nap a lakóhelyüktől távol dolgozó emberek, az idősek már nem képesek megművelni a telkeiket, nem folytatnak háztáji gazdálkodást, és egyre nagyobb az igény a nagy telkek megosztására. Ez természetes folyamat, de ezzel a település szerkezete teljes mértékben átrendeződik, igazodik a mai kor igényeihez.

A lakótelkek kertje Tárnokon általában rendezett, sőt a telektulajdonosok a telekhatárok előtti közterületet is beültetik, karban tartják. Tárnok sajátosságát jelentik a szépen kialakított, sűrű növényzettel beültetett előkertek. Azt lehet mondani, a településen szinte a növényzet erőteljesebben meghatározó a városkép szempontjából, mint maguk az épületek. Ezért az esztétikus előkertek megtartására, kialakítására a továbbiakban is gondot kell fordítani.

A kertek kialakítása során a lakóház közvetlen környezetében törekedni kell az épület jellegéhez igazodó növénytelepítésre, az utca közelében a kert jellege, arányai, színei, az alkalmazott anyagok szinte ugyanolyan meghatározóak, mint maga a lakóépület. Itt elsősorban az őshonos növényzet ültetése javasolt, hiszen ezek a növények alkalmazkodtak legjobban hazánk időjárási viszonyaihoz, talajának minőségéhez. A tájidegen növények telepítését kerülni kell, mert sokszor betegségek sújtják őket, elszáradnak, kipusztulnak, és ezért vagy elcsúfítják a kertet, vagy folyamatos pótlásukról kell gondoskodni. Célszerű a kertek kialakításához, gondozásához szakember segítségét igénybe venni. Az ingatlanok előkertjének esztétikus beültetése, a növényzet sokszínűsége kedvező hatást gyakorol a településrész megítélésére.

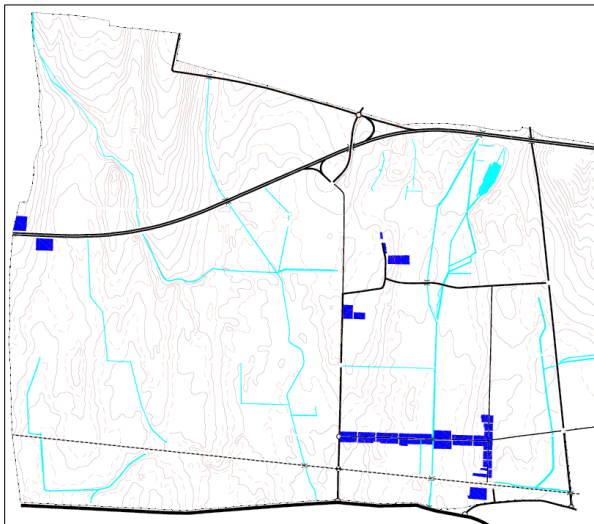
Javasolható kert-kialakítások

○ Lakóterületek fejlesztése

Tárnok jövője szempontjából fontos megemlíteni a tervezett településközpontot, az „Odlúk”-ot, mely a ligeti részt hivatott összekötni a Faluval. Ezen a területen a beépítés kisvárosias jellegű lesz, ahol többlakásos lakótömbök, 3 szintes társasházak kapnak majd helyet úgy, hogy a meglévő lakóterületek, illetve a Dózsa György út mentén kétszintes zárt sorú beépítés képez majd átmenetet, illetve védőfalat a meglévő környezetnek.

A fent leírt ajánlások figyelembevétele javasolt a település üdülőterületeire és a számos helyen tervezett további, családiházak és kisvárosias jellegű lakóterületeire is.

10.2. Intézmények

A katolikus templom és a parókia épülete, előtérben a Falu díszburkolatos közterével, valamint a Művelődési Ház sikeresen megújított épületének modellje

Tárnok belterülete szabdalt, több egymástól távolabb elterülő területi egységből áll. A legrégebbi az ún. Falu településrész, ahol a település országosan és helyileg védett építészeti emlékei is megtalálhatók.

- A település **egyházi központja** az ősi településrész súlypontjában található. A Falu meghatározó épülete a Fő utcára merőlegesen álló római katolikus templom, a Rózsafüzér Királynője templom, mely műemléki védettség alatt áll. Mai állapota az 1948-as helyreállítást tükrözi, illetve a templomtorony gúlasisakja 2011-ben került felújításra. A barokk templomhoz tartozó plébániát 1816-ban építette az akkori kegyúr, Illésházy István. Az épületben ma családi napközi működik.

A templom másik oldalán az Idősek Napközi Otthona működik. Mindhárom épület felújított, jellegüknek köszönhetően gyönyörűen illeszkednek a Falu hagyományos lakóépületeinek sorába. Az összhangot az előttük kialakított kis tér is segíti. E kis intézményközpont mai állapotában fenntartva képezheti a továbbiakban is a Falu szívét.

A Fő utcában álló Parókia

- A templom közelében figyelhető meg a Fő utca orsószerű kiteresedése, amelynek belső szigetén szintén intézmények kaptak helyet. Ezek közül látványban kiemelkedik a nemrég felújított, bővített **Művelődési Ház** épülete, melynek építészeti megformálása követendő példa lehet. Sajnos ezt a szigeten álló többi épületről és környezetükről (élelmiszer áruház, üzletsorok, parkolók, egyéb közterületek) nem lehet elmondani, azok egységes koncepció alapján megértek a megújításra.

A Fő utcában továbbhaladva az Okmányiroda épülete, majd a Marton utca sarkán az Óvoda épülete kapott helyet. Mindkét épület lakóház jellegű, látványban nem válnak el a környezetük épületállományától. Az óvoda épülete szintén felújításra került a közelmúltban, így korábbi jellegét megőrizve belesimul a védett épületek ritmusába.

- A Dózsa György út és Rákóczi út mentén található nagyobb méretű, részben lakóépület jellegű épületek képezik a **településközpont további egységeit**. Ezek az épületek a településkép szempontjából meghatározóak ugyan, de többségében nem emelkednek ki a kialakult utcaképéből.

A Dózsa György út mentén található igazgatási központ épületei

A hivattal szemben lévő lakóépület jellegű házakban a helyi lakosságot kiszolgáló üzletek találhatóak. Az épületek a Dózsa György út délnyugati oldalán az elmúlt évtizedben megvalósult lakóházak sorába illeszkednek, jellegük a Tárnokon megvalósult új beépítésekre jellemző mediterrán építészeti stílust tükrözi. Előkertjük általában közterületként megnyitott, részben a parkolásra, részben az áruk kirakodására szolgál.

A lakosság ellátásában a jövőben is várhatóan az ilyen családi vállalkozásként működő, lakóépületek között kialakított kisebb üzletek, üzletházak játszanak szerepet, de ezeknek az épületeknek az esztétikus megjelenése miatt ez egyáltalán nem zavaró, sőt hozzájárulnak a jellegzetes utcakép kialakításához.

A település további intézményei elsősorban a Rákóczi út mentén kaptak helyet, mint ahogy arról a 9.2. fejezetben szoltunk.

A Faluból továbbhaladva a déli településrészek felé, a Dózsa György út és a Sport utca sarkán található épületben működik a Polgármesteri Hivatal és a Rendőrség. A Hivatal egyik épülete a Dózsa György útra merőlegesen álló tetőtérbeépítéses, a másik az úttal párhuzamosan álló földszintes, egyszerű téglalap alaprajzú épület. Szintén hasonló jellegű a Hivatal mellett álló Köszögüzemeltetési kft. épülete is.

Ezek az épületek szinte megbújnak a lakóépületek között, sem jellegükben, sem elhelyezkedésükkel nem hangsúlyozzák ki azt, hogy itt található Tárnok igazgatási központja. Nincs még egy kis szépen megformált közterület sem az épületek környezetében, csupán parkolók és kerítéssel körbezárt udvarok övezik ezeket az intézményeket.

A Polgármesteri Hivattal szemben látható üzletek

A Rákóczi út mára a települést ellátó kereskedelmi funkciók legkedveltebb telepítési helyszíne lett, az itt található új épületek legtöbb esetben szolgáltató funkciót kaptak, illetve megtalálhatók olyan új épületek is, melyek alsó szintjén kereskedelmi egységek, felül lakások kaptak helyet. A Rákóczi úton található a Posta, az Egészségház, a sportközpont, az alsó tagozatos iskola és a felső tagozatos iskola épülete, és számos egyéb üzlet, szolgáltató épület is.

○ **A falu kereskedelmi, vendéglátó létesítményei** a főbb utcák mentén találhatóak. Az üzletek többségében viszonylag újabb építésűek. Ezek általában a településkép szempontjából nem meghatározó, vegyes megjelenésű, egy-két szintes, magastetős épületek – élelmiszerboltok, étterem, szolgáltatások stb. –, amelyek telepítése változó, elsősorban szabadonálló beépítésűek.

Ezek közül a jelentősebbek általában az utcai telekhatáron állnak, vagy előkertjük közterületként került kialakításra, ezért utcai kerítésük nincs.

A meglévő épületeken a természetes anyagok színvilága a jellemző, az üzletek falainak színezése sárga vagy törtfehér, egyes üzletek élénkebb színezést kaptak. A tető anyaga a legtöbb épület esetében piros vagy barna cserép, de van palatető, bitumenes lemezzel borított és hullámlemezzel fedett kereskedelmi épület is a faluban. A tetők formája is a legváltozatosabb képet mutatja, a sátoztetőtől kezdve az utcával párhuzamos, vagy arra merőleges nyeregtetőn keresztül a lapostetőig, minden megtalálható a településen.

Az épületekre az előtetők alkalmazása jellemző, amely a bejáratokat védi az időjárás viszontagságaitól. Ezek általában a tető anyagával megegyező fedésűek, és sok helyen látszó faszerkezet tartja a tetőt, amely az épület díszítő elemeként is szolgál. Azokon az épületeken, amelyeken előtetőt alkalmaznak, ezek megjelenése általában igazodik az épület tetőformájához.

A városias jelleg kialakítása a meglévő beépítés sűrítését igényli, amely a főbb utcák mentén a fejlődés irányát jelentheti. Az intézmények, üzletek, szolgáltató házak településképi szempontból nem meghatározó, lakóház-jellegű épületének bővítése, átalakítása általában telken belül megoldható emelet vagy tetőtér ráépítéssel, esetleg az alapterület növelésével az oldal- vagy a hátsókert irányába. Ezeknél az épületeknél is fontos a kialakult utcavonal megtartása.

A megvalósításra kerülő új intézmények telepítése során a beépítendő telek környezetében kialakult, de elsősorban az oldalhatáron álló beépítésmód alkalmazandó, amelynek megfelelő szabályozással későbbi továbbfejlesztése is megoldható. Az új épületek esetében a hagyományok tisztelete mellett a korszerűsége, gazdaságossága, építészeti, településképi szempontból kiemelkedő, de a környezetében kialakult településképet tiszteletben tartó épületek megvalósítására kell törekedni, amelyek a későbbiek során meghatározhatják Tárnok arculatát.

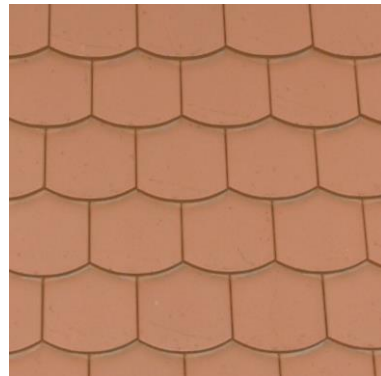
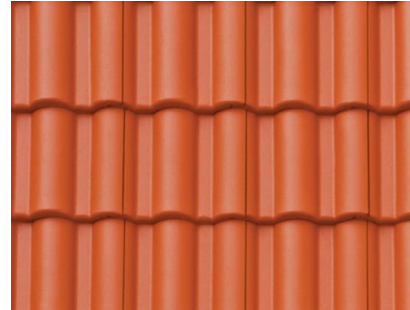
Az új épületek színválasztása során kerülni kell a kirívó, élénk színeket (kék, lila, élénksárga, élénkpiros). Az épületeken a természetes anyagok használata és színvilága, a föld színei alkalmazhatók, a színválasztásban illeszkedni kell a környező épületekhez. Ajánlott színek: fehér, törtfehér, az okkersárga, a beige és a téglavörös különböző árnyalatai.

A Rákóczi út mentén álló emeletes üzletház, előtte közterületként kialakított parkolóval

Az épületek stílusban, építészeti jegyekben igazodjanak a falusias környezethez, de az épülettartozékok, nyílászárók a mai kor elvárásainak feleljenek meg. A homlokzatok, épületrészletek kialakítása során az egyszerűségekre kell törekedni. A finom szemcsés, természetes színű vakolatok, sima felületű burkoló anyagok használata javasolt. Nagyon látványos lehet a lábazatok, oszlopok kő- vagy téglaburkolata, az egyéb kiemelt részek kővel, téglával vagy fával történő burkolása. Kedvező megjelenést biztosíthat a homlokzati sík kismértékű megmozgatása, elsősorban az ablakok, ajtók körül, az épület kiemelésre érdemes falrészletein.

Természetes hatású építőanyagok

A kerítések anyaghasználata esetében – az épületekhez hasonlóan – a természetes anyagok (kő, fa, cserép stb.) alkalmazása javasolt. Természetesen az utcaképben a modern anyagok használata is megférhet a hagyományos anyagok mellett, de ebben az esetben is célszerű szem előtt tartani az illeszkedés szabályait. A kapuk kialakításakor kerülendő az egyes bejáratok túl hangsúlyos kialakítása. A kedvező utcakép kialakítása érdekében a teljesen tömör és a túl magas kerítések használata kerülendő. Szintén kerülni kell az áttört kerítések utólagos takarását, nádszövet, hullámpala alkalmazását.

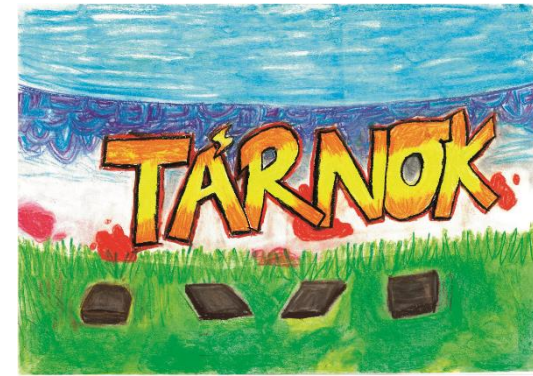
Az említett épületeken túl figyelmet érdemel a település egyik legfontosabb kapujának számító **vasútállomás** arculatának megformálása. Az Újtelep kapujában a vasútfejlesztéssel párhuzamosan került sor a vasútállomás, és környezetének átfogó rekonstrukciójára, fejlesztésére. Ez nagyon sokat segített a településrész arculatának megújításában, hiszen a vonattal érkezők ezen a részen érik el Tárnokot, és a látvány, ami ma fogadja őket, kedvező megítélést biztosít.

A vasútállomás 2016-2017-ben megújított épülete és környezete

Az állomás Tárnok egyik legújabb, és talán legjobban sikerült épülete, amelyet a 13. fejezetben ismertetünk részletesen.

A vasútállomással kapcsolatban meg kell említeni azt a tényt, hogy Tárnokon elindult egy újfajta arculat kialakítása. A vágányok mellett felépített zajfagó kerítésre a helyi lakók grafittiket készítenek. Ezek a képek már szinte hozzátartoznak a település jelenéhez, mint arról az egyik diák rajza is tanúskodik. A falu vezetése támogatja ezt a kezdeményezést, és így hamarosan a teljes falszakasz egyéni stílusú, színes rajzokkal, képekkel telhet meg, különleges megjelenést adva ezzel a vasútállomás környezetének.

A vasútállomás zajvédő falának sajátos jellegűvé alakítása

Tárnok **gyermekintézményei** elsősorban a Rákóczi és a Dózsa György út mentén található. Ki kell hangsúlyozni, hogy az Önkormányzati kezelésben lévő épületeknek az egyik legnagyobb értéke, hogy szinte mindegyik régebbi épület a közelmúltban felújításra, korszerűsítésre került, így megjelenésük, esztétikai kialakításuk példaértékű. A bölcsőde, az óvodák és a két épületben működő általános iskola épületeinek megjelenése a mai kor elvárásainak megfelelő, megújításuk, bővítésük a közeljövőben nem várható. Amennyiben erre mégis igény mutatkozik, a kialakult jelleghez és a környezethez való alkalmazkodás kell legyen a fő szempont.

○ Óvodák

Az óvodák és a bölcsőde udvaráról általánosságban elmondható, hogy szinte mindegyik kisebb területű a kelleténél és nem túl gazdag a növényállományuk. A nevelési intézmények zöldfelületi és egyben ökológiai gazdagítása településképi szempontból is kívánatos. A kerítések mellé a közterületektől való lehatárolás érdekében cserjesor, vagy sövény telepítését javasoljuk, az udvarokban minél több árnyékot adó, nagy lombú fa ültetése ajánlott, valamint a bejáratok környékén színes, változatos évelőkből, egynyáriakból, díszfüvekből és egyéb talajtakaró növényekből álló kiültetést javaslunk. A környezeti nevelés részeként a honos fajok alkalmazását kell előnyben részesíteni. Az óvodákban madárbarát kertek, rovarhotelek is kialakíthatók, ahol a gyerekek közelről is megfigyelhetik az élővilágot. Ahol elegendő hely áll rendelkezésre, kis veteményeskert is kialakítható, így a gyerekek maguk nevelhetik a zöldségeket, melyeket később együtt fogyaszthatnak el. A bölcsődében és az óvodákban alkalmazott növények esetében különös figyelmet kell fordítani az allergiát nem okozó, nem mérgező és nem szúrós fajok kiválasztására.

Rovarhotel (madardaloskert.hu), madárbarát kert (kandosuli.hu) és veteményes (montessorinet.it)

○ Iskola

Az alsósok udvarán szinte nincs zöldfelület, gyakorlatilag az egész terület összefüggő burkolat borítja. A nyári melegben a sivár, árnyékolás nélküli burkolt felületek gyorsan felmelegsznek, több fokkal is növelve a hőérzetet. Javasoljuk az udvaron a burkolt felületek csökkentését és a zöldfelületek növelését, nagy lombkoronát nevelő, jól árnyékoló fák és a szomszédos lakóterületek, valamint a közterületek felől lehatárolást biztosító cserjék, sövények telepítését a telekhatárokon. Az udvar zöldesbbé tételével az óvodához hasonlóan itt is kialakítható lenne madárbarát kert, és veteményes.

A felsősök udvarában kielégítő mennyiségű zöldfelület áll a tanulók rendelkezésére, itt az elsődleges feladat a terület funkciókkal való ellátása lenne. A kint eltöltött idő érdekesebbé tételéhez hozzájárulna, ha a kisebbek számára kihelyezésre kerülne egy-egy, a korosztályuknak megfelelő, akár ügyességi játszószer, illetve egyéb tematikus területek, lelátók, sporteszközök (pl. pingpong-asztalok, sakkasztalok) vagy akár szabadtéri tanórák megtartására alkalmas területek kialakítása.

Variációk szabadtéri tanterem kialakítására (turizmusonline.hu+, varbo.hu/turizmus/latnivalok/fonagsagipihen+., szabolcsmegye.com/kisvarda-varos+.)

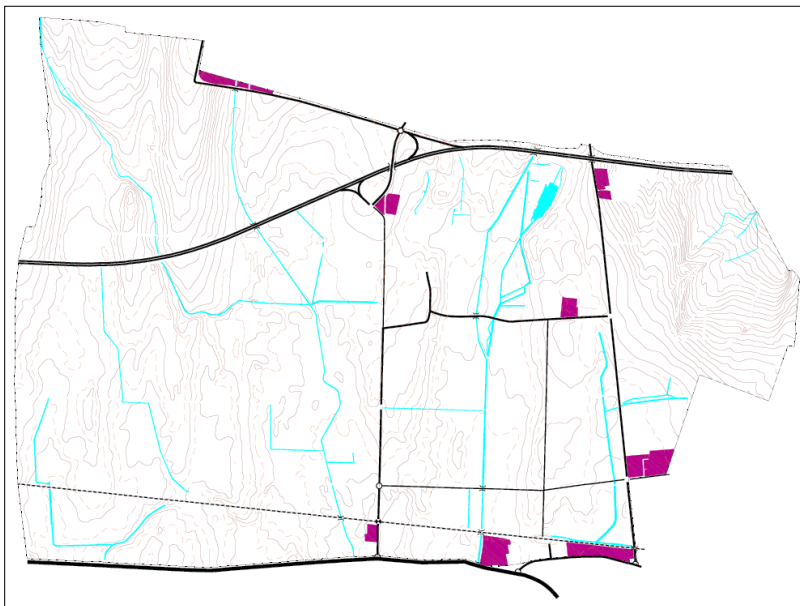

Szabadtéri sporteszközök (hegyvidek.hu/szabadido/szabaderi-edzes, kert.falusipihenes.hu/sakk.html) és találkozóhely a fiatalok számára (handspringdesig.co.uk)

Tárnok intézményfejlesztési lehetősége is elsősorban az **Odlúk** területén tervezett. Az új településközpont kialakítása során a már említett kisvárosias lakóépületek mellett számos intézmény, üzlet, szolgáltatás megvalósítására nyílt lehetőség jelentős méretű, esztétikus kialakítású közterületek szövetében.

Mivel e területre már számos koncepció, részletes terv, beépítési javaslat született, és ma még nem tudni, milyen is lesz a település igazi központja, az erre vonatkozó építészeti javaslatok kidolgozása a konkrét elképzelések ismeretében lehetséges, de az épületek kortárs építészeti megformálása, a XXI. század elvárásainak megfelelő esztétikus részleteik és az előttük húzódó közterületek modern szemléletű megformálására különös gondot kell fordítani.

10.3. Gazdasági területek

A gazdasági területek alapvetően hét különböző nagyságú egységet jelentenek Tárnok településszerkezetében, amelybe a Meteor-terület, a Vadlúd utca környéke, a vasút és a 7. számú főút közötti, a volt hulladéklerakó melletti terület, a Dózsa György úti autóbontó, a volt Berki-major és a Pusztazámor határában megvalósult komposztáló, kőtörő telephelyei, létesítményei tartoznak. Az egyes létesítmények alapvetően saját rendjük szerint élnek és illeszkednek a nagyközség életébe, azonban a településkép javításában vagy rontásában mindegyiknek valós szerepe van. Az egyes üzemek fogadó vagy termelő létesítményei, esetenként takaratlan udvarai elkerülhetetlenül a városkép részévé válnak.

A magántulajdonú, változatos megjelenésű üzemek vonatkozásában azonban építészeti útmutatót adni nem nagyon lehet, hiszen – mint a területek részletes elemzése során bemutattuk – ezeknél az üzemeknél elsősorban a technológia határozza meg az oda épülő létesítmények kialakítását, látványát.

A meglévő és tervezett gazdasági, ipari területek kis-, közepes és nagy befektetők számára egyaránt biztosítják a letelepedési lehetőséget és a működés kulturált környezetét Tárnokon.

Az első ütemekben megvalósult Vadlúd utcai és a 7. számú főút menti gazdasági területek máig szinte teljesen beépültek. A Meteor-terület és a vasút - Dózsa György út - 7. számú főút közti terület néhány ingatlanja már beépült, a többi változó nagyságú parcella azonban további beruházások számára biztosít még helyet. Ezeken a területeken még számtalan üres, beépítésre váró telek található, de beruházóra vár a Meteor környékén és a Halász József utca túloldalán kijelölt új gazdasági terület is, amelyeken az új épületek kialakítása során a technológiához igazodó, de mégis esztétikai értéket hordozó épületek megvalósítására kell törekedni.

Az esztétikus ipari épületek példái más településekről

A gazdasági területeken a mai technológiával, a leggazdaságosabban építhető épületek megjelenésére lehet számítani, ahol az egyedi igények, a különleges logók miatt egységes építészeti megjelenés nem elvárás. A gazdasági területek beépítése során a XXI. század követelményeinek megfelelő kialakítás az elvárható mind az úthálózat, mind a parkolóhelyek vonatkozásában, és a megfelelő méretű és minőségű zöldfelületek kialakítására kell törekedni.

A cél, hogy a gazdasági területek környezetében is általánossá váljon az értékes épített és természeti környezet kialakítása, illetve a környező beépítéshez, épület-megjelenéshez való illeszkedés.

E területeken a szabadonálló épület-elhelyezés javasolható, amely lehetővé teszi az épület körbejárását, a megfelelő méretű parkolók kialakítását, a létesítmény zavartalan gazdasági kiszolgálását, és legalább az előírt mennyiségű, lehetőleg két-háromszintes növényállománnyal rendelkező zöldfelület kialakítását. Kerülendő a bonyolult alaprajzok és a toldalékos épületek kialakítása, az épületek megformálása során az egyszerűségekre kell törekedni.

A tetőfelület lehet lapos, vagy alacsony hajlásszögű, az egyéb gazdasági területeken a környezetben kialakult épületek jellegéhez igazodó, de látható tetőfelület esetén itt is az esztétikus megjelenés az elvárás ugyanúgy, mint a burkolóanyagok, a nyílászárók, az egyéb épületrészletek esetében. Az üzemi épületek megvalósítása lehetőséget nyújt a megújuló energia-termelés berendezéseinek zavartalan elhelyezésére. A hatalmas lapos, vagy alacsony hajlásszögű tetőfelületek kiváló terepet biztosíthatnak a napelemek, napkollektorok tetősíkbán, vagy attikafal mögött történő elhelyezésére, és természetesen ezzel együtt az épület fűtési, melegvíz-termelési rendszerének környezettudatos kialakítására.

Sűrű, többszintes takaró növénykiültetés és a főépület körüli igényes zöldfelületi megoldások, melyek rendezettebb településképet

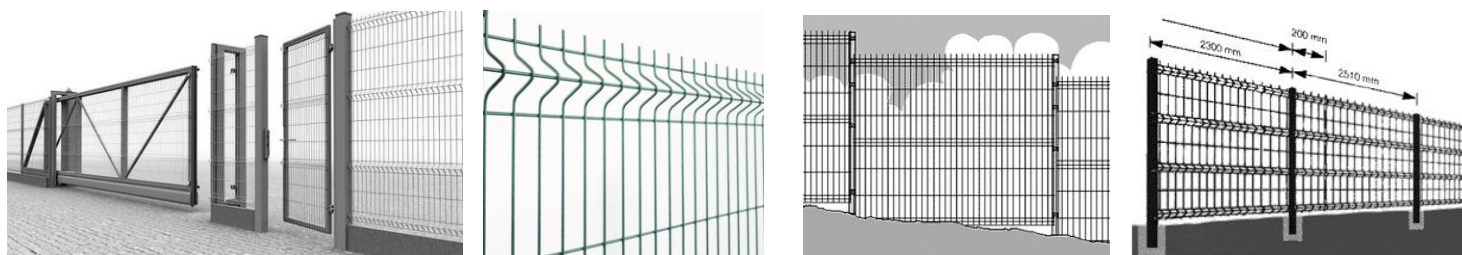

Napkollektorok ipari épület tetőzetén

A település egyik, városképileg kifejezetten súlyos problémáját jelenti a különféle rendeltetésű, elsősorban építőanyag kereskedést, gumijavítást, zöldhulladék és kőtörmelék kezelést végző telephelyek esztétikailag zavaró megjelenése például a Vadlúd utca és a pusztazámori bekötőút mentén. Az említett telepek általában egyszerű, helyenként különféle reklámokkal, hirdetésekkel „díszített” kerítésekkel bírnak, melyek ahhoz elégséges mértékben áttörtek, hogy a tárolt termékek raktári udvarként megjelenő látványával terheljék a településképet.

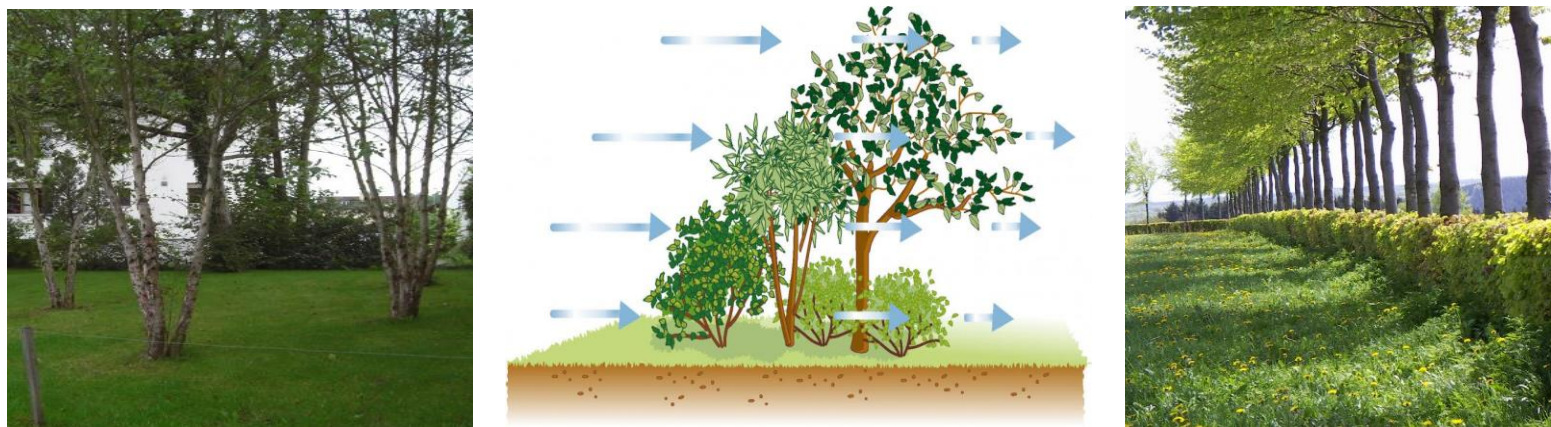
A kialakult gyakorlat visszaszorítása érdekében javasoljuk e telephelyek esetében a zárt kerítés építését. Amennyiben az ilyen jellegű létesítményből egymás mellett több is található, akkor az egyes telephelyek kerítés-kialakítását a szomszédos telepek kerítésének építészeti megformálásához igazodva, hasonló méretekkel, osztással és anyaghasználattal szabad csak megvalósítani. Szintén javasolható az utcai kerítés menti sűrű, takaró növényzet telepítése.

Azoknál a gazdasági jellegű létesítményeknél, ahol az üzem területén nem folyik esztétikai szempontból zavaró tevékenység, szabadtéri raktározás, a telephely kerítése lehetőleg áttört, vagy részben áttört legyen, hogy láthatóvá váljanak a terület rendezett zöldfelületei, valamint a kulturált üzemi és irodaépületek. Az alkalmazott anyagok elsősorban a telep elhelyezkedésétől függenek. A lakóterületek szomszédságában kialakított telephelyeknél a lakóterületekre vonatkozó ajánlásokhoz hasonló anyaghasználat (fa, fém, téglá-, vagy terméskő burkolat) javasolható, a belső területektől térben elkülönülő gazdasági területeken a beton – akár egy szépen megvalósított látszóbeton – és a fém szerkezetek használata javasolt, de minél egyszerűbb megjelenésű kialakítással. Természetesen a növényzet telepítése nagymértékben segít az esztétikus arculat megvalósításában, még egy egyszerű drótháló kerítés is eltakarható megfelelően telepített növényzettel.

Példák ipari jellegű, egyszerű kerítésekre

A telephelyek kerítése mentén többszintes, takaró növényállomány kialakítását javasoljuk. Ezek egyrészt eltakarják a rendezetlen üzemi területeket, melléképületeket, és egyéb építményeket, rendezett benyomást keltenek a terület mellett elhaladóknak, másrészt az ökológiai hálózat szempontjából is fontosak, hiszen ezek a növénytávok biztosíthatják a kapcsolatot – például az **M7-es melletti gazdasági területek** esetében – a Benta-patak és a tervezett gazdasági területen lévő árkok, nedves rétek élőhelyei között.

A telephelyek udvarán ligetes fateleptés, a telek körül a kerítés mellett többszintes takaró fásítás, a belső utak mentén fasor és cserjesáv telepítése javasolt

Mind klimatikus, mint esztétikai szempontból kedvező hatású a parkolók, belső utak fásítása, és a telephelyen belüli ligetes fatelepítés. Ahol a már meglévő beépítések miatt nincs lehetőség a kerítés mentén a takaró zöldsáv kialakítására, ott a kerítések növényvel való befuttatását, illetve a parkolók, belső utak fásítását javasoljuk. A sűrű, többszintes növényzav a szél ellen is védelmet nyújt a könnyűszerkezetes épületeknek. A telephelyeken kialakítandó takaró zöldsávok telepítése során csak a tájra jellemző, honos cserje és fafajok alkalmazhatók.

Példa a „csokros” fatelepítésekre

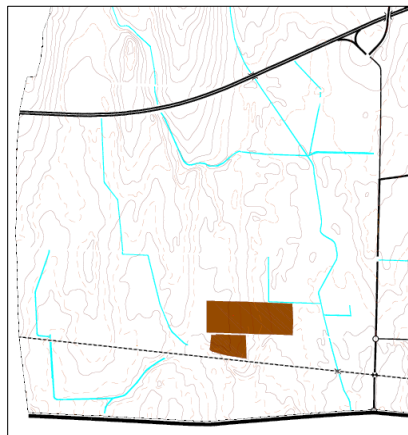
A **vasút és a 7. számú főút közötti gazdasági területek** sokkal forgalmasabb helyen találhatóak, lakóterületek közé beékelődve, mely körülmény a telephelyek növényalkalmazását is befolyásolja. Itt kisebb jelentőségűek az ökológiai, ellenben előtérbe kerülnek az esztétikai, településképi szempontok.

Az ipari területeken az egységes és rendezett utcakép kialakítása érdekében a főépületek körül intenzívebb növénytelepítést javasolunk, kiemelt növényágysokkal és talajtakarók alkalmazásával. A negatív településképi hatások kialakulásának megelőzése, vagy megszüntetése érdekében kiemelten fontos, hogy az üzemi területek közterületről való feltárlását háromszintes, minden évszakban belátást gátló növényállománnyal kell takarni, ahol erre nincs lehetőség, a lombját télen is megőrző növényekkel kell a kerítéseket befuttatni. A belső úthálózatot, parkolókat nagy lombkoronájú, egységes fasorral kell tagolni, továbbá javasolt sövényszakaszok telepítése is.

A minél gyorsabb zöld hatás és árnyékolás elérése érdekében a „csokros” fatelepítés és egyéb előfásítási módszerek alkalmazása is támogatható.

10.4. Major

Az **Anasztázia major** kialakítása funkciójának teljes mértékben megfelel, a lakott területektől elég távol esik, hogy a kétféle területhasználat ne okozzon konfliktust egyik fél számára sem.

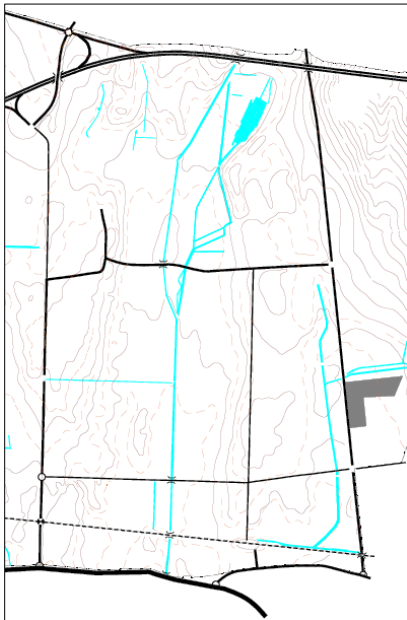
A major határain húzódó erdősáv nem teljes, így azokon a szakaszokon, ahol ez hiányzik, háromszintes, honos cserje és fa fajokból álló növénytelepítést javasolunk mind a mezőgazdasági területek, mind a vasút felé eső oldalon.

A változatos, honos fajokból álló cserjesor nem csak takarást biztosít a mezőgazdasági területek felől, hanem élő- és táplálkozó-helyül is szolgál az állatok számára, és nem utolsósorban kedvezően befolyásolja a tájképet

A bejáratnál lévő növénykiültetések esetében szintén a honos, ökológiai és klimatikus viszonyoknak megfelelő cserje és élőlőfajok alkalmazandók.

10.5. Különleges terület

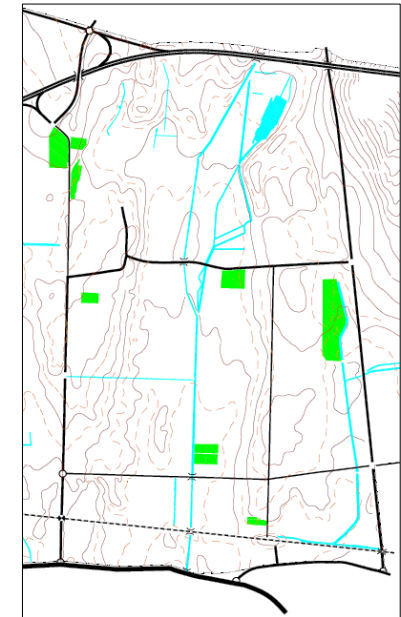

A Rádióállomást két oldalról széles erdősáv veszi körbe. Ehhez kapcsolódóan javasolható a telek délkeleti szegélyén is hasonló szélességű erdősáv kialakítása, mely ökológiai szempontból kedvező lenne, valamint takarást biztosítana a szomszédos kertes mezőgazdasági területek felől is. Az építmények, nagy antennák az út felől magasságuk miatt nem takarhatók el, de a teleket körülvevő drótkerítés növényvel való befuttatása, vagy magas sövényvel való takarása pozitívan befolyásolná a településképet.

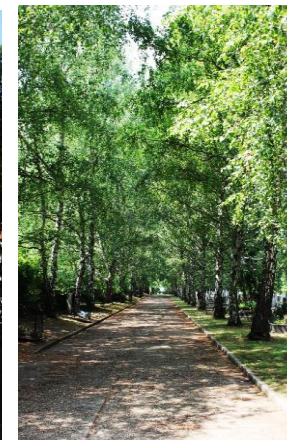
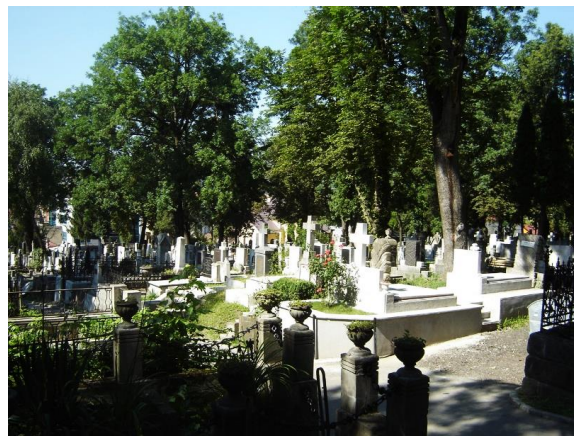
10.6. Különleges és nagy zöldfelületű intézmények

o Temetők

A temetők Tárnok egyik legforgalmasabb és így legfontosabb településkapujában helyezkednek el, rendezett megjelenésük ezért településképi szempontból kiemelten fontos. Elsődlegesen az elhanyagolt, nem túl igényes kerítések, kapuk cseréjét javasoljuk egyszerű, modern formavilágú, áttört szerkezetű, a térségre jellemző mészkő falazattal kombinált fémszerkezettel, vagy alacsony, a belátást nem gátló sövény alkalmazásával.

Mindhárom temetőre jellemző a növényzet hiánya, a főbb útvonalak mentén fasor telepítése, a parcellákban pedig nagyobb lombkoronájú, szép habitusú lombhullató, a térségre jellemző fa- és cserjefajok telepítése javasolt.

A parcellákat elválasztó cserjesáv és fasor, a parcellán belüli szép habitusú fák, valamint a főbb utak menti fasorok kialakítása különleges hangulatot kölcsönöz a temetőknek

- **Lovarda és kutyapanzió**

A tájban megjelenő legelő állatok, a karámok, legelők és futófelületek látványa alapvetően kellemes. Településképileg zavaró hatást a kevésbé igényesen kialakított fedelesek, fedett lovas-pályák, illetve egyéb gazdasági és melléképületek váltják ki. A lovassporthoz kapcsolódó létesítmények szinte minden esetben fatelepítéssel takarhatók, illeszthetők lennének, ezért ennek megvalósítását javasoljuk. A laza telepítésű létesítmények belső szerkezetét, úthálózatát fasorokkal is érdemes követni, míg a külső szegélyre a betekintést megengedő alacsony növésű sövény és fasor telepítése javasolt.

Növényzettel barátságossá tett lovarda példája

A lovardákhoz kapcsolódó parkolók ligetes erdőtelepítéssel takarhatók. A jelentős mennyiségű gyepterület annak fajgazdagsága fokozásával és honos, a tájra jellemző virágzó cserjék telepítésével tehető még változatosabbá.

- **Sportpályák**

A település sportpályái körül sem jellemző a gazdag növényállomány, ahol fasort telepítettek, jellemzően még azok is fiatal egyedekből állnak. Ahol még nincs, ezeken a területeken javasolható a létesítmények körüli fasor kialakítása, illetve a telkek mentén többszintes, takarást is biztosító cserjés-fás növényállomány telepítése, mely a forró nyári napokon is kedvezőbb mikroklímát és árnyékot biztosít a sportolni vágyók számára.

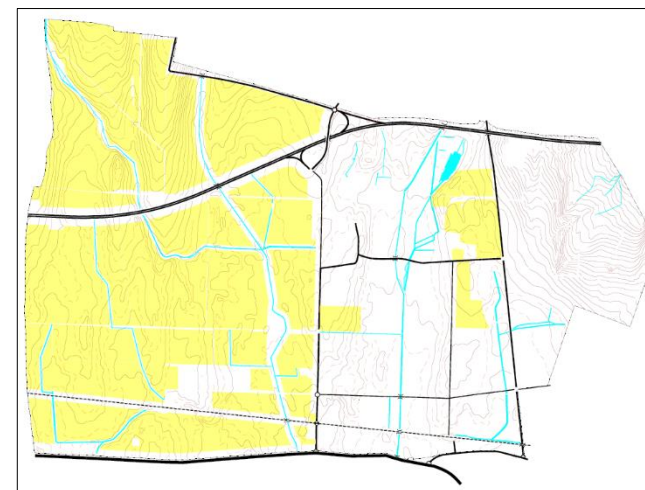
Fásítással esztétikusabbá, barátságosabbá tett sportpályák

10.7. Nagyüzemi mezőgazdasági terület

Tárnok szántóterületei évszázadok óta mezőgazdasági művelés alatt állnak. A hosszútávon fenntartható mezőgazdasági művelés érdekében tájhasználat-váltásra kell ösztönözni a gazdákat, előtérbe kell helyezni a minimális vegyszerhasználatra épülő, környezetkímélő, a termőtalaj és vízkészletek védelmét szem előtt tartó gazdálkodási módszereket.

A nagytáblás szántók egyeduralmát csak a patakokat és a főbb dűlőutakat kísérő facsoportok, mezsgyék törik meg. A mezőgazdasági területeken belüli mezsgyék amellet, hogy tájképi szempontból sokkal változatosabb, kedvezőbb látványt nyújtanak, az élővilág szempontjából is nagy jelentőséggel bírnak, élő- és táplálkozó-helyül szolgálnak, valamint összekötik az ökológiai szempontból értékesebb élőhely-foltokat, megakadályozva azok egymástól való elszigetelődését.

A szántókon kialakítandó, elsősorban északkelet-délnyugati irányú mezsgyék ugyan területet vesznek el a műveléstől, de egy kedvezőbb mikroklíma megteremtésével, szélárnyék biztosításával jobb feltételeket teremtenek a szántóföldi növények számára is, így növelik a termésátlagot. A nagytáblás mezőgazdasági művelésű területeken létesítendő, az ökológiai hálózat elemeit összekötő mezsgyék, élőhely mozaikok kialakításakor csak a tájra jellemző, honos cserje-, és fa fajok alkalmazhatók.

A szántókat tagoló mezsgyék kellemesebb, harmonikusabb tájképet hoznak létre a művelt területeken belül és ökológiai szempontból is fontosak

10.8. Kertes mezőgazdasági terület

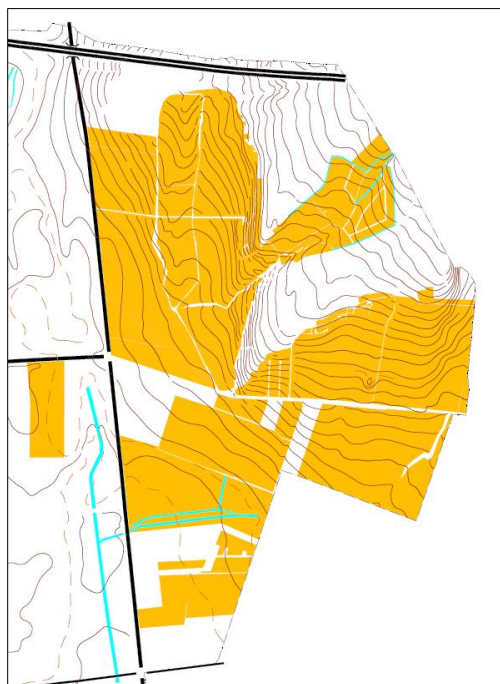
A Szőlőhegy kora tavasszal virágba borul a mandulafáknak köszönhetően.

A XV-XVI. században elsősorban szőlőskertekbe ültették a gyümölcsöt. Ezután hol fellendült, hol pedig visszaesett a termesztése. A filoxéravész után ismét előszeretettel telepítettek mandulafákat a kipusztult, kivágott szőlők helyébe. Ekkor kezdték ültetni a köves, meszes talajú Szőlőhegy legmelegebb fekvésű részeire is. Az 1895-ben végrehajtott mezőgazdasági összeírásból kiderül, hogy a 2048 lelket számláló Tárnokon már 176 db mandulafa volt.

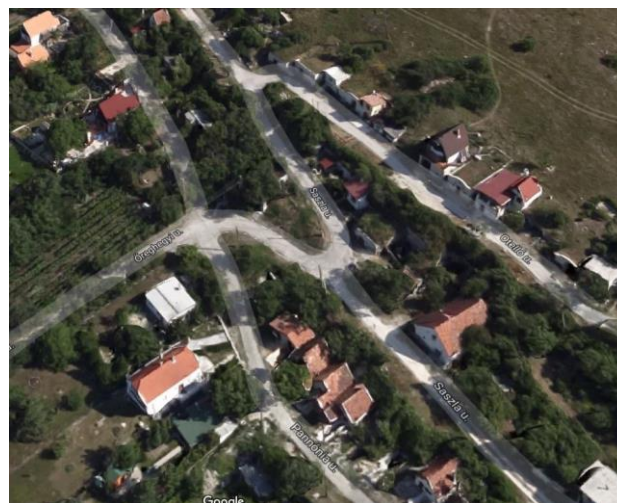
Az ország legjelentősebb mandulatermő területe a budai hegyvidék déli része lett (Budaörs, Nagytétény, Diósd és Érd környéke). A hazai termesztés mára már elvesztette jelentőségét, hiszen kiszorította a piacról az egyre népszerűbb kaliforniai, olasz, spanyol, görög, török és közel-keleti mandula, ahol az éghajlati adottságok miatt biztonságosabb a termesztése, és a hozama is több. A Szőlőhegyen sem pótolják már az előregedett fákat, csak a természet gondoskodik a faj fennmaradásáról.

Virágzó mandulafák

Tárnok történeti szőlőterületein a pincesorok anyaghasználatához illeszkedő, hagyományőrző új épületek megvalósítása és közterületi megjelenés fenntartása indokolt.

A pincesorok a levegőből

A hagyományos megjelenés a faragott sósókúti kőelemek impregnálásával, felületvédelmével, vagy eső elleni védelmével érhető el. Javasolt a menthető elemek felmérése, az anyaghibák javítása és a pincesor építményeinek és teljes arculatának egyedi, csak Tárnokra jellemző jellegét megőrző, de turisztikailag vonzó és a szőlő településképi megjelenését fenntartó módon történő felújítása, kialakítása. Ugyanakkor az újabb szőlő- és kertgazdasági területeken a szőlő nem kizárólagos használat, a kertekben gyümölcsfák és bokrok telepítése is javasolható. A drótkerítések takarására virágos élősövény telepítendő az utcai és a szabadon álló oldalkerti, hátsókerti szakaszokra.

Példa értékű új építésű préház a régi pince felett az Otelló utcában és hangulatos pihenőhely egy pince előtt

Az egykori szőlőterületek hangulatát idéző, turisztikailag vonzó megjelenésű pincék és borkóstolásra, megpihenésre ösztönző hangulatos közterek mintái más településeken

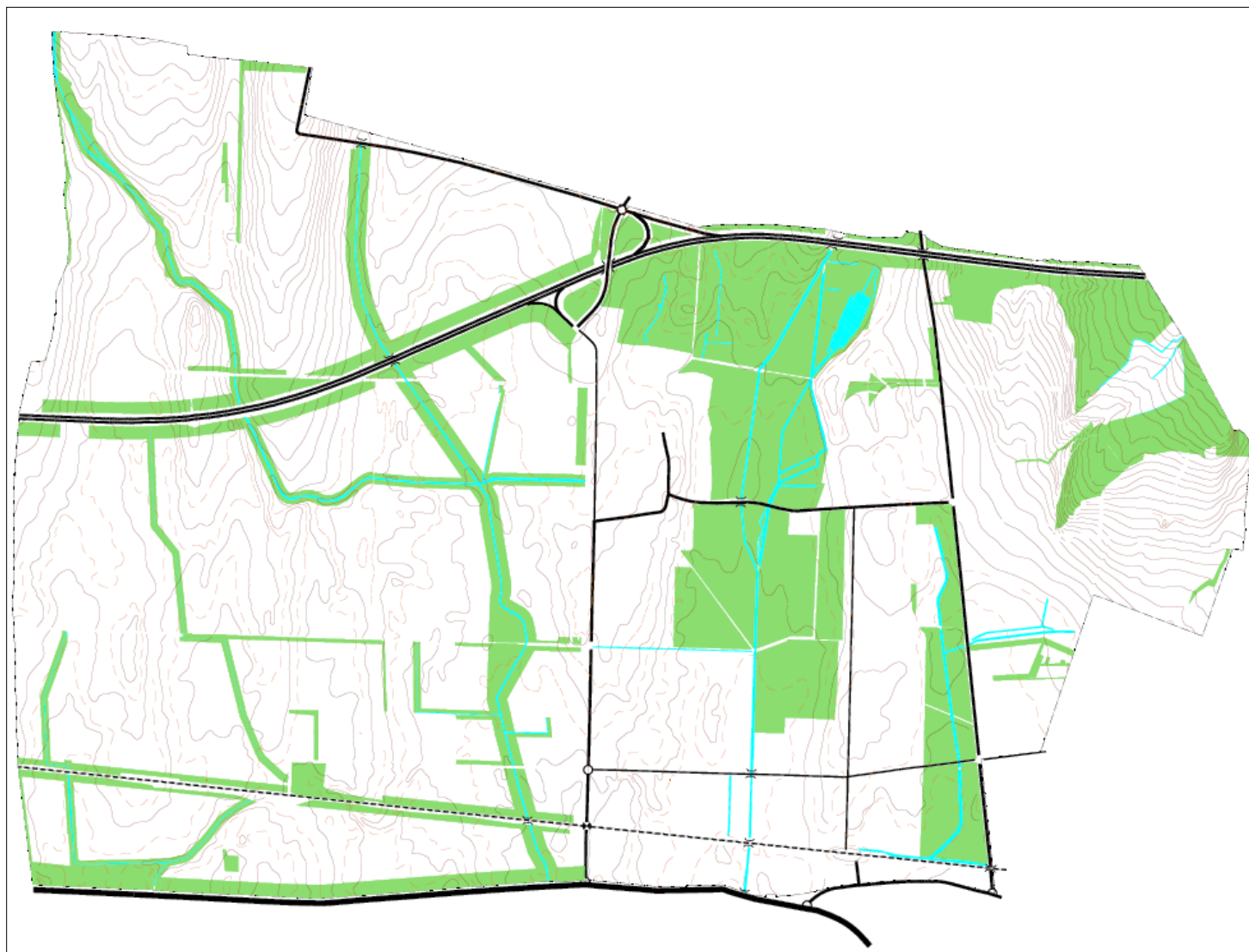
*A növényel befuttatott présház
barátságos hangulatot áraszt*

A sík területeken kialakított, nagyobb méretű, elsősorban tanyás térségekben a gazdasági épületek és a rendezetlen kerítések, kapuk okozhatnak gondot. Településképi szempontból sokkal kedvezőbb helyzetet teremtené az építmények és kerítések növényel (fákkal, cserjékkel) történő takarása, vagy ez utóbbiak helyett magas, sűrű, honos fajokból álló, áthatolhatatlan sövény telepítése a telkek, vagy még inkább telektömbök külső határain

A kertés mezőgazdasági térségben mind tájképileg, mind ökológiai szempontból kedvező lenne a sokféle kerítés helyett sűrű, áthatolhatatlan sövény kialakítása a telektömbök mentén (<https://www.google.hu/search?client=firefox-b&dcr=0&biw=1536&bih=753&tbm=isch&sa=1&ei=OwEoWsOZLIKUaLaLrfgI&q=typical+devon+heg+...>)

10.9. Természetközeli területek

Sárga nőzirom (*Iris pseudacorus*)
a réten éstörpe gém a Benta környékén
(Dr. Gergely Istvánné és Márkus Erika
képe)

A patak menti természetközeli rétek és ligetek megőrzése a jövőben is fontos feladat. Annak érdekében, hogy a terület a továbbiakban is be tudja tölteni zöldfolyosó szerepét, biztosítani kell folytonosságát. A patakok, csatornák menti fásítások, többszintes növénytelepítések a legfontosabb eszközei a zöldfolyosók kialakításának.

A természetközeli területek élővilága zavartalanságának biztosítása érdekében a szomszédos, potenciálisan zavaró területhasználatok (közlekedési infrastruktúra elemei, gazdasági-, és iparterületek, nagytáblás mezőgazdasági területek, stb.) felé védő erdősáv telepítését javasoljuk. Továbbá ökológiai szempontból nagyon fontos, hogy az agresszíven terjedő, idegenhonos fajok terjedését megakadályozzuk, melyek kiszorítják a környezeti tényezőkkel szemben igényesebb honos flórát és faunát. A területen kizárólag őshonos, a természeti adottságoknak megfelelő fa és cserjefajok telepíthetők.

Patak menti növénytelepítés, ökológiai folyosó kialakítása a tájképet is pozitívan befolyásolja

A Zámori- és a Tordasi-patakok, valamint a mezőgazdasági területet behálózó árkok, csatornák elsősorban ökológiai célú fejlesztésre alkalmasak, míg a Benta-patak széles völgye és a horgásztó település-közelbeli elhelyezkedése rengeteg potenciált hordoz magában nem csak az ökológiai hálózat fejlesztésére, de rekreációs célú területek kialakítására is. A természetvédelmi érdekekkel összeegyeztethető módon, természetes anyagokból álló minimális infrastrukturális fejlesztések, a rétek, nádasok élővilágát bemutató tanösvények, sétautak, stabilizált burkolatú kerékpár- és lovasút kialakítása is elképzelhető a patak mentén.

A különböző környezeti nevelési eszközöket kihasználva a horgásztó mellett madármegfigyelő pontok is kialakíthatók. Építmények elhelyezése esetén kizárólag tájbaillő, természetes anyagok alkalmazása javasolt. A terület közvilágításnak biztosításánál fényszennyezés-mentes világítótestek alkalmazandók.

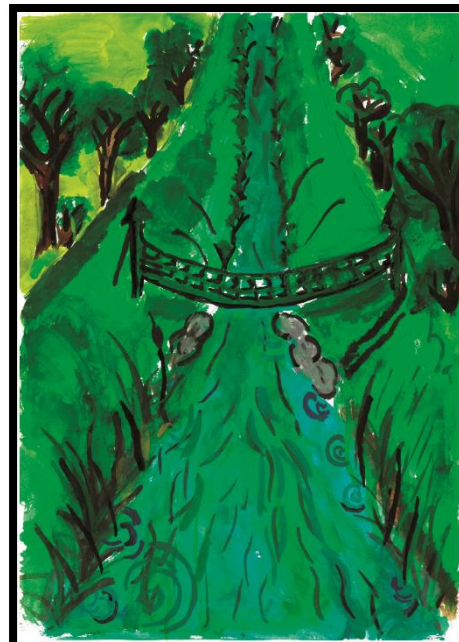
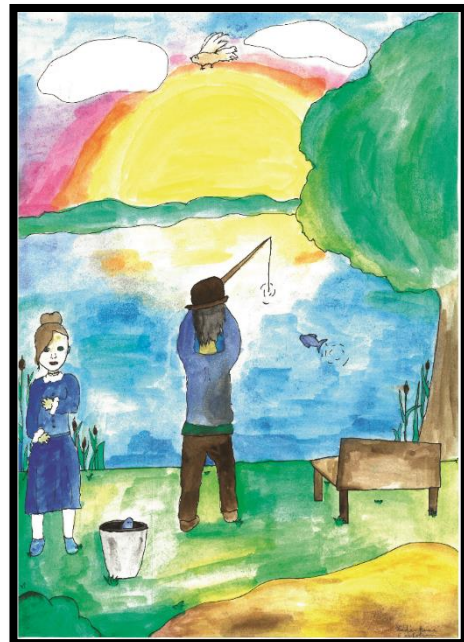
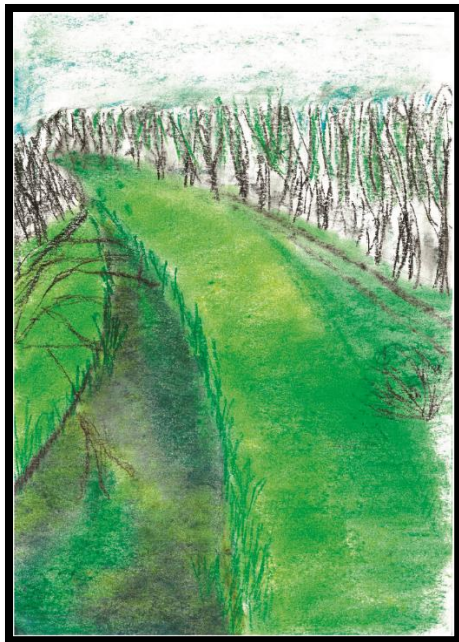

Egyszerű, természetes anyagokból megvalósított tanösvények, sétautak, melyek kreatív kialakításával még játékosabbá, érdekesebbé tehető a kirándulás

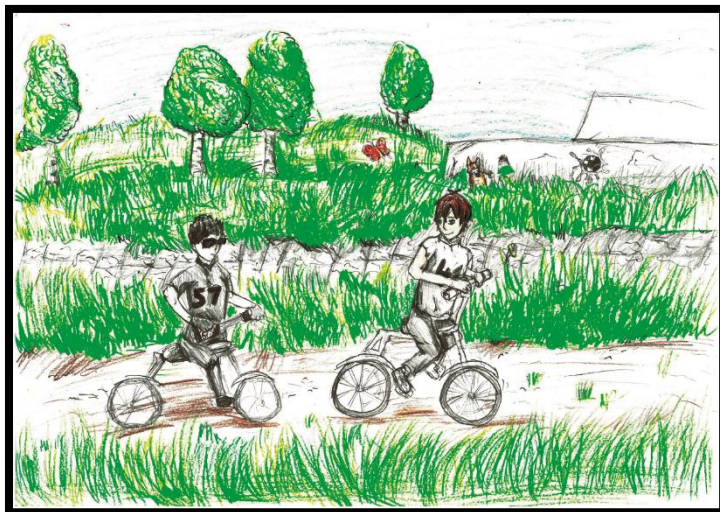
A nádas élővilágának és a madarak megfigyelésre alkalmas ösvények, magaslesek

A Tétényi-fennsíkrol a tájra nyíló csodálatos kilátás maximális kihasználása érdekében az Öreg-hegyen elhelyezhető lenne egy természetes anyagokból épült, tájbaillő formavilágú kilátó is

A Tárnok település-fejlesztési koncepciójában kidolgozott Öko-part javaslat tovább-gondolása és mielőbbi megvalósítása javasolható a Benta-patak természetközeli völgyének jelenleginél kedvezőbb, a falu lakosságának pihenési, kikapcsolódási lehetőségeket biztosító kialakítása érdekében.

Példát kell venni az iskolások szemléletmódjáról, és olyan „zöldnek” látni ezt a települést, amilyen az valójában lehetne!

Mindent el kell követni annak érdekében, hogy ez a csodálatos adottság kihasználható legyen, és Tárnok tüdeje szervesen bekapcsolódhasson a település életébe.

A Benta-patak csodálatos partja a tárnoki gyermekek rajzain

11. Közterületek településképi útmutatója

11.1. Közterületi zöldfelületek, fasorok

Tárnok közterületi zöldfelületekben igen szegény, nincs valódi településközpontja sem, melynek elsősorban több településmagból kialakult szerkezete, valamint a sűrű telekosztású, keskeny, szűk utcák az elsődleges okai. A még napjainkig is önálló, egymással csak laza kapcsolatban álló településrészek rendszere meghatározza a települési zöldfelületek szerkezetét is. Az egymástól jól elkülönülő településrészek a Falu, az Odlúk, a Liget, az Újtelep, Berki, Margitliget, az Öreg-hegy, az üdülőtelep és az Ötház-pusztai részek.

A település zsúfolt, sűrűn beépített szerkezetéből adódóan új belterületi zöldfelületi elem kijelölésre kevés a lehetőség a már beépített területeken. Ezért a már meglévő, de kiépítetlen, funkció nélküli, elhanyagolt zöldfelületek fejlesztésére kell koncentrálni. Rengeteg potenciált hordoznak magukban a Falu Fő utcájára felfűződő kisebb zöldfelületek, melyek rendezésével, új funkciókkal való felruházásával nem csak jól használható, a települési igényeket kiszolgáló zöldfelületeket kapunk, de az igényes, modern, mégis a települési hagyományokhoz is illeszkedő burkolatokkal, utcabútorokkal, változatos, többszintes növénykiültetésekkel egy településképi szempontból meghatározó terület jöhetne létre. A tervezett lakóterületi beépítéseknél pedig mindenképpen figyelemmel kell lenni arra, hogy az újonnan kialakítandó zöldfelületi rendszer elemei – parkok, játszóterek, útmenti zöldfelületek, fasorok – számára elegendő hely álljon rendelkezésre. Ahhoz, hogy a zöldfelületek hosszú távon a település ékei legyenek, nem csak fejleszteni kell őket, nagy hangsúlyt kell fektetni a fenntartási munkálatokra is.

Mivel a sűrű beépítés nem hagyott teret a zöldfelületek számára, nagy hangsúlyt kaphatnak a településrészek között elhelyezkedő nagyobb, jelenleg funkció nélküli, alulhasznosított zöldfelületek. A legnagyobb, jelenleg még kihasználatlan potenciális zöldfelületi elem a Benta völgye, mely rengeteg fejlesztési lehetőséget hordoz magában, és összeköttetést jelenthetne a most még egymástól elhatárolt településrészek között is. A patak körül kezdetben szélesen elterülő zöldfelületek egészen a Rákóczi út hídjáig tölcészerűen szűkülnek, majd onnan délkelet felé már csak egy csatornaként ékelődik a lakóterületek közé a patak. A Rákóczi úti híd felett az Újtelep sportpályáival már megkezdték a terület hasznosítását, de a völgy kiváló megközelíthetősége ellenére (Rákóczi úti hídon kívül még 3 átkelési lehetőség) egyelőre nem integrálódott a település napi életébe, a patakkal párhuzamos utak hiánya miatt nem feltárt a terület.

A Benta belterületi szakasza

A különböző településrészekre azok eltérő szerkezete, beépítési módja miatt különböző jellegű út menti és egyéb közhasználatú zöldfelületek jellemzőek. A Falu szélesebb utcáin szélesebb, jellemzően gyümölcsfákkal beültetett zöldsávok találhatóak. A Fő utcában ezzel ellentétben inkább a díszfák alkalmazása terjedt el. A Fő út mentén az egykori orsós településközpont örökségeként sok kisebb park és emlékmű található, melyek közül csak a Római katolikus templom előtti teret újították fel.

A településrészen viszonylag kevés a fásor, a Fő utca mentén, a páros oldalon dupla, helyenként 3-4 soros fasorral is találkozhatunk, melyek vegyesen akácból, vadgesztenyéből és juharból állnak, míg külső szakaszán (a 133-as házszám felett), valamint a Berki utcában hiányos nyárfasorokkal találkozhatunk. Továbbá szép fásor kíséri a régi temetőt a Halász József utcában is.

A Polgármesteri Hivatal környezetének újépítésű lakóházai között szintén szélesebb utcákat találunk, de mind a kertek, mind a közterületek igen szegények növényállomány tekintetében. Ami van, többnyire az is még fiatal egyedekből áll, melyek között nagy számban fordulnak elő örökzöldek. Csörgőfásor szegélyezi a Dózsa György út menti, nagy településközponti, telepítésre váró zöldfelületet, az Odlúk területét.

A Liget és az Újtelep sűrű beépítését szűk utcák jellemzik, ahol alig marad hely a zöldfelület számára az útpálya és a telkek között, melyet tovább szűkítenek a településre jellemző felszíni csapadékvíz elvezető árkok. A fennmaradó keskeny területen többnyire nyírott sövényeket, gyümölcsfákat és vérszilvából álló növénykiültetést találunk. A Petőfi Sándor utca Egyenlőség és Szabadság utca közötti szakaszán szép diófásor húzódik a páros oldalon, a Vereckei utca néhány szakaszán, valamint a Benta utcában a töltésen végig nyárfásor található. Újtelepen az Iskola, és a Szív utcában, illetve a Hazatérők útjának bizonyos szakaszain vérszilva fasorok, a Géza utca vasút környéki szakaszán diófásor húzódik. A Templom utcát vérszilva fásor, a Dózsa György utat csörgő- és diófásor szegélyezi.

A Dózsa György úti csörgőfásor az Odlúk mentén, kétoldali fásor a Benta völgyében, a faluba vezető régi gyalogút mentén, vérszilva fásor a Templom utcában tavaszi virágzás idején, Gleditsia fásor télen a Benta utcában

A fentieket összegezve elmondhatjuk, hogy a keskeny utcákban viszonylag kevés helyen alakítottak ki fasorokat, azok leggyakoribb fajai pedig a nyárfa (*Populus sp.*), a vérszilva (*Prunus cerasifera 'Nigra'*), a dió (*Juglans regia*), a csörgőfa (*Koelreuteria paniculata*), tövises lepényfa (*Gleditsia triacanthos*), fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) illetve egyéb gyümölcsfák.

Nyárfa

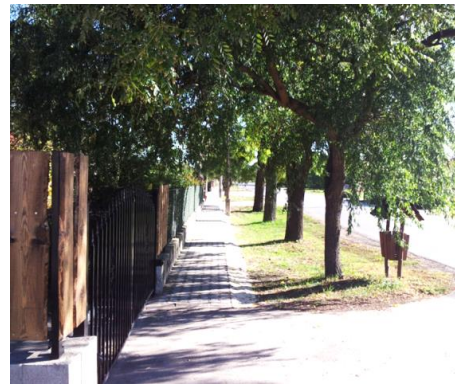
Nyugati ostorfa

Vérszilva

Dió

Fasorok Tárnok utcáin

A településen, ahol elegendő hely áll rendelkezésre hozzá, a közlekedésbiztonsági szempontokat figyelembe véve javasolt az utak fásítása, illetve többszintes növényállomány kialakítása cserjék, évelők, díszfüvek alkalmazásával. A könnyebb fenntarthatóságot, az ökológiai és klimatikus szempontokat, valamint a településképi illeszkedést figyelembe véve a területre jellemző, honos fajok, illetve a településen hagyományosan megjelenő fajok (pl. gyümölcsfák) alkalmazása javasolt.

11.2. Utcabútorok

A központi közterületeken alig vannak utcabútorok kihelyezve. Kivételt képeznek ez alól a különböző létesítményeket jelző táblák, tájékoztató és hirdetőtáblák, amelyek közül az újabbak azonos kialakításúak, egy táblacsalád tagjai a település teljes területén. Ugyanakkor még több ponton is megtalálhatók a régi hirdetőtáblák is.

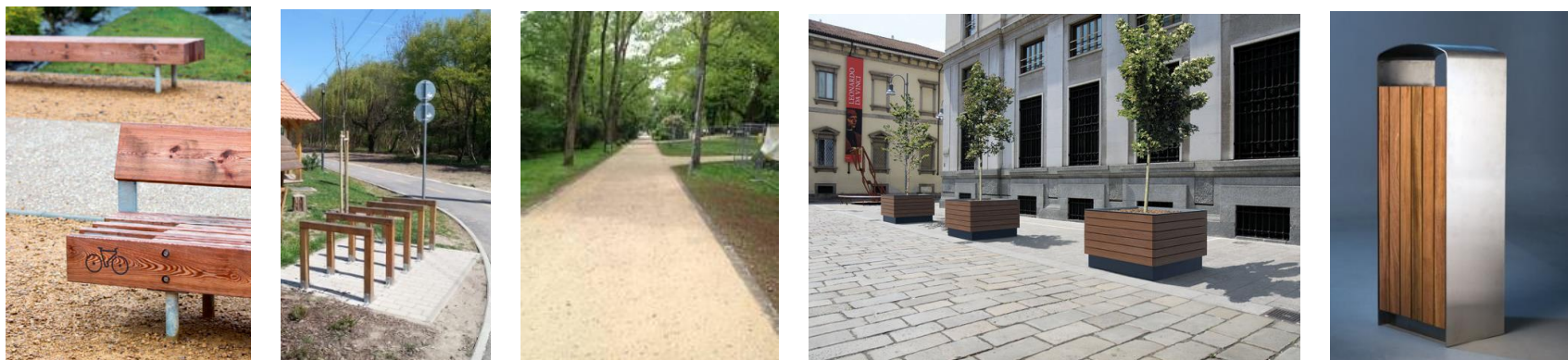
A Tárnon alkalmazott hirdetőtábla család tagjai, és a korábbi hirdetőtábla, a lenti képeken pedig a település egyéb utcabútorai

Tárnok közterein alig találhatók padok, és amiket kihelyeztek, azok is különböző stílusúak, más-más bútorcsaládhoz tartoznak. Ugyanez elmondható a kerékpár tárolókról és a hulladékgyűjtőkről is, melyek sem a padokkal, sem egymással nem alkotnak egységet sem színben, sem formavilágban, sem az anyaghasználat tekintetében. A közterületek egységes arculati fejlesztése jelentős mértékű településképi változást idézne elő.

A Tárnokon ma megtalálható, rendkívül sokszínű utcabútorok tekintetében javasolt egy elegáns, kortalan fa és fém elemeket kombináló utcabútor-család és a hozzá illő kandeláberek kiválasztása, és a továbbiakban e család elemeinek alkalmazása a település közterein, mely nagyban hozzájárulna egy egységes, harmonikus településképp kialakulásához. Javasolt a későbbiekben elhelyezésre kerülő utcabútorok (padok, hulladéktárolók, buszmegállók, információs táblák, házszámtáblák) egységes tervezése és megvalósítása.

A vasútállomás és a Faluban található Rózsafüzér királynéja templom előtti tér a közelmúltban megújult, melynek során modern hangulatú, igényes terek jöttek létre mind formavilág, mind az anyaghasználat tekintetében. A település zöldfelületeinek megújítása, illetve újabbak létrehozása során követendő példaként szolgálhatnak e közterek kialakítása.

Telepítésre javasolt utcabútor-család és közterület-kialakítások

11.3. Utasvárók

A településen a buszmegállóknál kialakított várók sem egységesek, a központi részen zöldre festett zártszelvényből álló, üvegfalú esőbeálló található hozzá tartozó zöld hulladékgyűjtővel, míg másutt különböző, falazott kialakítású építmény látja el ugyanezt a funkciót.

Épített buszvárók a település különböző területein

A település buszmegállói általában barátságtalanul ridegek, sok esetben kiépítetlenek. A kiépített buszváró mellett álló, megdőlt tábla pedig lerontja az utcaképet.

Buszváró a település központi részében

A településen ugyan található már olyan épített buszváró, amely egyedi jelleget sugároz, de ebből sem alakult ki a falu arculatát meghatározó rendszer.

A forgalomban számtalan utasváró kapható, de akár egy buszváró család kiválasztásakor, akár egyedi tervezéskor harmonikusan illeszkedni kell a környező településképhez. Modern, semleges formavilágú váró telepítését, vagy ennek hiányában fásított buszváró szigetek kialakítását javasoljuk.

11.4. Közlekedésbiztonság

A közutak növényzete nem csak a táj- illetve a településkarakterre, de a közlekedésbiztonságra is jelentős hatással van, így ezek kiemelt figyelmet igényelnek. Fontos a térségre jellemző, illetve akár a korábbi időszakokra visszanyúló növénystruktúra megőrzése, emellett azonban figyelembe kell venni, hogy a fák ültetését (oldaltávolság, elrendezés, közúti csomópontok, közúti-vasúti keresztezések áttekinthetősége) ügyi műszaki előírások is szabályozzák.

Kerülni kell a szemmagasságban takaró növényzet alkalmazását, különösen kereszteződéseknél, gyalogátkelőhelyeknél és a vasúti átjáróknál. A gépkocsivezetők szemmagasságát és a gyermekek magasságát is figyelembe véve az említett helyeken legfeljebb 50-60 cm magas fekvő cserjéket, évelőket szabad csak telepíteni.

Épített zöld sziget

A cserjék ne legyenek a közút úrszelvényében, illetve lehetőség minél távolabb kerüljenek a forgalomtól. Az előregedett, beteg fák kivágásakor (új egyedekkel történő pótlásnál) a tuskó is kerüljön eltávolításra, vagy azt legalább annyira vissza kell vágni, hogy ne maradjon éveken át éktelenkedő terepakadály és a közlekedőkre ne jelentsen veszélyt.

Az út menti területek, közterületek növényzetének állandó karbantartása is elkerülhetetlen, de csökkenthető a gondozási igény több fa elhelyezése (több árnyék) és víztartó termőföld réteg esetén. Így a kiégésre, elgazosodásra hajlamos terület is kezelhetővé válik.

A közutak mellett a közlekedés szempontjából funkciótlan területeken növényzet – cserje, fa – telepíthető. A közterületek talajának egyenletessé alakítása is rendezettebb településképet eredményez.

A Dózsa György út és a Fő utca közlekedési területeinek kialakítása

11.5. A közlekedés felületei

A közterületek rendezettségét sok-sok év céltudatos munkájával lehet elérni. Rendezettség érzetét kelti, ha az utak burkolata ép és az útpadka jó állapotú, kátyúk, sár és pocsoltyák nélküli – például homogén módon, aszfalttal vagy zúzottkővel, gyepvel fedett.

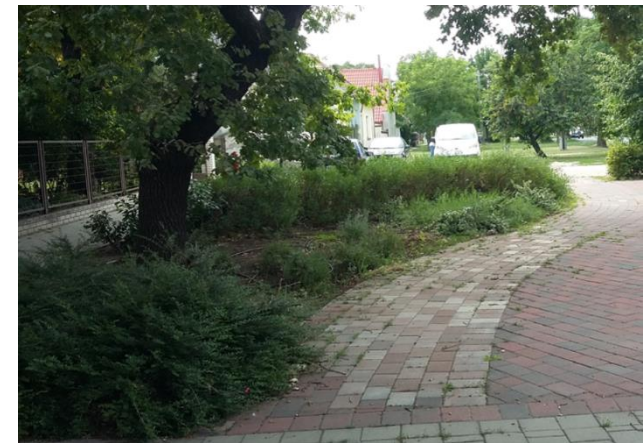
Kedvezőtlen megjelenést kölcsönöz a közterületeknek a töredezett burkolat, az egységes felületen belüli, tervezetlen burkolatváltás

A település építészeti hangsúllyal rendelkező részein, például a településmagban a környezetidegen forgalomtechnikai jelzések helyett a környezethez harmonikusan alkalmazott megformálás, a szokásos alumínium-ötvözet lemez helyett egyedi tervezésű, igényes kivitelezésű közlekedési táblák elhelyezése indokolt.

A közutakon elhelyezett jelzőtáblák elhanyagolt (megfakult, megdőlt) állapota, közműszolgáltatók transzformátorainak, kapcsolószekrényeinek elhanyagolt állapota fel sem tűnik a leromlás lassú folyamata miatt, ezért időszakonként a közterületek felülvizsgálata elengedhetetlen.

Az ipari hatást keltő anyagok (pl. szürke betonszegély) helyett természetes anyagok (pl. gránitszegély), vagy színezett beton (pl. színes tércövek vagy a fehér – mészkő hatást nyújtó – beton) használata indokolt.

Estétikus megjelenésű burkolatok alkalmazása a Templom előtti közterületen

Nagyobb beruházás (pl. országos közút rekonstrukciója) esetén „az utca teljes területének: úttest, padka, árok, szabad területek, behajtók, járdák, berendezések, (víznyelők, közüzemi aknafedlapok, vízelzárók, gázlezárók stb.) tervezése során a „funkciót és szépséget minden négyzetdeciméternek” elv mentén történő aprólékos kidolgozás, megalkuvás-mentesség szükséges”¹.

A lakóutcákban gyakori és indokolt lakossági igény a forgalomcsillapítás, ami célszerűen épített elemekkel, utcabútorokkal és telepített növényzettel oldható meg esztétikailag helyesen.

Az utak állagmegóvásához – emiatt rendezettségéhez is – elengedhetetlen a megfelelő lefolyást biztosító (megfelelő profilú) útpadka és árok.

Út széli, jelentős keresztmetszetű vízvezető árokok Tárnok egyes utcáiban

Esőkert Tárnok egyik utcájában

11.6. Csapadékvíz megtartó esőkertek

Tárnok úthálózata mentén, számos területen balesetveszélyes és esztétikailag is kifogásolható módon igen mély szikkasztó árok figyelhető meg.

A fenntartható erőforrás gazdálkodás érdekében törekedni kell a csapadékvizek helyben tartására, amely közterületi esőkertek kialakításával történhet.

Minta csapadékvíz megtartó esőkert szép kialakítására

Az esőkertek létrehozását a helyi adottságok lehetővé teszik, sőt rokon megoldások már láthatók a településen. Az esőkertekkel megszüntethetők az árok, helyükön virágos, cserjés sávok, utcai előkertek hozhatók létre. Az esőkertek növényalkalmazása rokon a parasztkerti előkertekével, ugyanakkor a kertek kialakítása szaktervezést igényel.

¹ Közlekedési Arculati Kézikönyv (Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara – 2017. április)

11.7. Parkolók

A lakóépületekben található lakások kiszolgálásához szükséges számú gépjárművet az ingatlanokon belül kell elhelyezni, a közterületek burkolt felületeinek kialakítása során a minimális igények kielégítésére kell szorítkozni.

A közterületi parkolás egyrészt takarja az épületek látványát, másrészt óhatatlanul a zöldfelületek rongálásához, a fű kitaposásához vezet.

A településen a főutakat szakaszosan kísérik a parkoló felületek, továbbá a közintézmények környezetében jelennek meg, jelenleg sajnálatos módon leginkább fásítás nélkül.

Annak ellenére, hogy a település beépített területe a természeti adottságai alapján szinte nem szab korlátot a telepíthető fafajoknak, a nagy burkolt felületek mégis a jellegzetesen szárazságtűrő fajok alkalmazását indokolják.

Parkoló a Művelődési Ház előtt

11.8. Burkolatok egységesítése, összehangolása

A lakóutcák járófelületeinek és kocs behajtóinak burkolati kialakítása meglehetősen sokféle képet fest. A legjellemzőbb az öntött beton behajtó, amely ellenőrizhetetlen minősége miatt nem javasolható folytatásra, valamint a kettő, vagy három soros betonlap burkolat, amely megfelelő alapozás hiányában könnyen szétmozog. A főúton és az újabb építésű területeken az olcsóbb térkövek sokfélesége tűnik fel.

Útszéli parkoló, árok és kapubehajtó kialakítása térből a Dózsa György út mellett

Javasolható, hogy a csendesebb forgalmú utcák járdái legalább 120 cm szélességgel készüljenek, lehetőséget adva téglá és négyzet alakú járólapok kötésbe helyezésére. Kiselemes térkő alkalmazásánál is a kötésbe fektetés és burkolatszegély építése tanácsolható. Törekedni kellene az egyszerű téglány-formák és a természetes, mosott, koptatott föld, homok, téglaszínek alkalmazására.

Nagyelemes térkövek hálóban rakva

Bár a természetesebb hatású, vagy világosabb tónusú térkő típusok ára ugyan meghaladja a nyers beton térkő elem költségét, mégis a cementszínű betonelemeknél lényegesen barátságosabbak, ezért a közparkok, terek kialakítása során ezek alkalmazása lenne célszerű. Javasolható még a behajtókat szegélyező betonszegélyek és pofafalak egységes elemekből történő építése is.

A térkő burkolatok megvalósítása során a teherbíró alapozásra – a megsüllyedés, hullámosság elkerülése érdekében – kiemelt figyelmet kell fordítani, amelyhez igen nagy technológiai fegyelem és a kivitelezés során alapos ellenőrzés szükséges.

Példaértékű útszegély és árokkialakítás

Oda kell figyelni, hogy a gépkocsival való parkolás lehetőleg csak az arra kialakított helyeken történjen. Jelentősebb forgalmat bonyolító utak mentén, a járdákon, zöldterületeken, földpadkán annak gyakorlati lehetőségét is fontos megakadályozni. A gyepek kijárását lehetőleg fizikai eszközökkel (oszlop, korlát, fa, cserje, stb.) gátolni kell.

A kisforgalmú utakat kísérő gyepfelületek mentén természetesen gyakori a parkolás. Ahhoz, hogy ez a szokás hosszútávon se okozzon gyeppopást, burkolatmentes felületeket, gyeprács alkalmazását javasoljuk.

11.9. Központi közterületek, közkertek, emlékművek, szobrok környezete

A település életében kiemelt jelentőségűek a különböző településrészekben kialakult közterületek, és az azokat összekapcsoló utak: a Fő utca, a Dózsa György út és a Rákóczi út, a Templom előtt kialakult tér, a Fő utca és a Marton utca találkozásánál elterülő kisebb parkok. Elsősorban ide csoportosulnak a település jelentősebb épületei, szobrai, emlékművei.

Ezen történeti tengelyek jelentőségét az elhelyezett elemek jól hangsúlyozzák, ugyanakkor a kialakításról ez kevésbé állapítható meg. Általánosságban megfogalmazható hiányosság, hogy a térrendszer elemei csak lokális figyelemre utaló tervezés eredményeként, szigetszerűen jöttek létre, a különálló terek nincsenek összekapcsolva.

A Fő utca torkolatában található téren több emlékmű kapott egymás mellett helyet, de ezek szétszórt elhelyezkedésük miatt nem alkotnak egységes rendszert.

A Templom előtti tér a község újratelepítésének 280. éves évfordulójára emelt emlékművel

11.10. Javasolt fafajok

Tárnok szűk utcáiban kevés fasort találunk. A nagyobb út menti zöldfelületekre a honos fajok szép habitusú kertészeti fajtáit ajánljuk, míg a szűk utcák fásítására elősorban a tájra jellemző fajok közül azok az egyedek javasolhatók, melyeknek létezik kis lombkoronát nevelő, vagy gömbkoronájú kertészeti fajtája is. Ilyen többek között a mezei juhar (*Acer campestre*) 'Elsrijk' fajtája, mely tömött, kúpos koronát nevel, a virágos kőris (*Fraxinus ornus*) gömbkoronát nevelő, magyar nemesítésű 'Mecsek' fajtája, a tavasszal fehér fürtökben virágzó zselnicemeggy (*Prunus padus*) szintén kúp alakú koronát nevelő 'Albertii' fajtája, és az oszlopos koronájú, ősszel piros lombszínével díszítő madárberkenye (*Sorbus aucuparia*) 'Fastigiata' fajtája.

Mezei juhar 'Elsrijk' fajtája (borhykert.hu), virágos kőris 'Mecsek' fajtája (citygreen.hu), zselnicemeggy 'Albertii' fajtája (hillier.co.uk), madárberkenye 'Fastigiata' fajtája (growsonyou.com)

12. Jó példák

A települési karakter szempontjából mindig előnyös a karaktert hordozó épületek, elemek olyan módon való megújítása, amelynek során az adott elem, épület eredeti jellege megmarad. A karakter a felismerhetőség, azonosság, ezáltal az állandóság, megbízhatóság, stabilitás, végső soron otthonosság érzetét kelti. A karakter ad lehetőséget a kötődésre.

A felújítások tehát hozzájárulhatnak a karakter megőrzéséhez, mert a megújítás látható példaként jelenik meg és ösztönző erőt jelent egy adott környezetben a hasonló megoldások felé.

A településszövetben megjelenő új elemek esetén akkor beszélhetünk a településkarakter szempontjából jó példáról, ha az új épület, elem a karaktert meghatározó elemekre elegendően érzékelhető, látható módon utal, azokhoz ismétlés, hasonlóság által kapcsolódik.

Tárnokon elsősorban a karakter-meghatározó épületek illetve elemek felújításai jelentenek jó példákat. Kiemelendők azok az esetek – különösen történeti épületek esetén –, ahol a homlokzat-felújítás nem csak az épület nyílásrendszerét és formáját őrzi meg, hanem az eredeti ablakokat, ajtókat, illetve homlokzatképzést is megtartják, illetve felújítják.

A történeti nyílászárók felújítása történhet a korábbi festés eltávolításával, vagy átfestésével, de a homlokzat és a tömeg megtartása a homlokzati ablakok eredetiekhez hasonló osztású és anyagú új szerkezetekre való cseréjével is történhet. A korra, illetve épületre jellemző részletek (pl. az ablakosztók, párkányok profilozása, díszítése) esetén azonban ezek is hozzátartoznak az épület karakteréhez, így az új szerkezeteknél szükséges ezek figyelembe vétele is.

Példaértékű új épület a hagyományos lakóépületek jellegében a Halász utcában

- Példaértékű ez a képen látható, Tárnok történeti beépítésű területére, az Ófalura jellemző, hagyományos lakóépületekhez illeszkedő új épület, amely az építészeti értékeket újra értelmezte. A lakóház hagyományoshoz igazodó tagolású ormfala a régi ablakokhoz és az íves tornácbeyárához hasonló nyílásrendszerrel épült meg. Az ablakkeretek sötét színe kiemeli a homlokzat szép arányait, nyílásainak játékát. A tulajdonosok odafigyeltek a részletekre is, a padlástéri szellőző az ormfal felső részében, az ablakok körül alkalmazott keretelés és a homlokzati tagolás, mind a hagyományos lakóépületek eredeti jellegét eleveníti fel. Dicséretre méltó az épület visszafogott színezése, a fehér falak és a sötét lábazat, amelyek csodálatosan illenek a piros cseréptető színéhez, és ezt az összhangot egészíti ki a lakóházat övező növényzet zöldje. A földem vonalában végigfutó tagozat, a tetőszegély látszó faszervezete és az utcai homlokzat egyszerűsége kifejezetten széppé teszik az épületet.

A vasból készült, kőlabazatos és oszlopos kerítés is a település egyik jellemző típusa, amelynek megjelenése szintén követendő példa lehet.

- Bár nem a hagyományos hazai épületformát, arányokat követi, de egyszerűségében, modernségében követendő példa lehet ez a modern családház, amely fehér falával, alacsony hajlásszögű, téglaszín cseréppel fedett tetőzetével belesimul a környezetébe. A mai kor jellegzetes lakóépületének számító mediterrán jellegű ház rusztikus cserépfedése uralkodik a látványon, de a tagolatlan forma, a kevés törés miatt hangulatos megjelenést kölcsönöz az épületnek.

A bejárat előtti rész kissé visszahúzott kialakítása a hagyományos építészeti jegyekhez nyúl vissza, de korszerű kivitelben. Az épület kerítésének egyszerű megjelenése, a tömör lábazat és széles oszlopok között kialakított fekvő jellegű áttört kerítéselemek megfelelően látni engedik az épület szépségét és mégis bizonyos zártságot biztosítanak a lakóépületnek. Ki kell emelni a környezet rendezettségét, a szépen burkolt homlokzatot és kerítést is, amely kihangsúlyozza a kerítés és a lakóépület kedvező arányait, anyaghasználatát, tömegformálását.

A mai kor jellegzetes épülettípusát követő családház a Hazatérők útján

- Az intézmények közül ki kell emelni a Múvelődési Ház és Könyvtár épületét, amelynek meglévő épületszárnya 2010-2011-ben került felújításra és bővítésre. A Hőnich Henrik és Paládi-Kovács Ádám építész vezető tervezők által megálmodott épület Tárnok történet magjának szívében, a Fő utca jellegzetes belső teresedésében, szabadon, körbejárhatóan áll. Az épület felújítása során a tervezők a hagyományos építészeti formákat helyezték előtérbe.

A különleges megformálású, kör keresztmetszetű, fejezetes oszlopokra támaszkodó tornác határozza meg az épület főhomlokzatának látványát, és egyben védelmet nyújt az északnyugat felé nyíló bejáratnak.

A Fő utcában álló Múvelődési Ház gyönyörűen felújított épülete

A szomszédos épülethez tűzfalal csatlakozó épület a környezetben megfigyelhető parasztházak tetőformájához, hajlásszögéhez alkalmazkodó piros tetővel fedett, amely a hófehér falakkal csodálatosan mutat. A földszintes épületen a nagyméretű üvegfelületek is a környezethez való illeszkedést szolgálják azzal, hogy visszatükrözik a Fő utca helyi védelem alatt álló, hagyományos jellegű beépítését, a még meglévő, eredeti arányokat és megjelenést hordozó lakóépületek képét.

A vasútállomás modern megjelenésű új épülete és az elbontott régi állomás-épület képe
Az épület tervezésének ideje: 2010–11
Tervező: Bánszky Szabolcs, Mata-Dór Építésziroda

- Tárnok déli részén, a régi, korszerűtlen vasútállomás helyén épült meg 2012-ben ez a szabadonálló beépítésű épület, amely egyszerű megjelenésű, szép arányú. A sínekkel párhuzamos, cserép fedésű nyeregteteje egységes sötét felületével néz a vonathoz érkezőkre. Az épület formája, homlokzatainak díszítései az elbontott épület és a hagyományos lakóépületek jellegét idézi.

„Közelebb kerülve az épülethez jól látszik a vasúti és a települési oldal markáns különbözősége. Mivel a személyforgalom a peronokon zajlik, az épület a vágányok felé szinte teljesen zárt, a település, a parkolók, a biciklitárolók és a buszmegálló felé viszont előtetőkkel, árkádokkal nyit.

Átmeneti, félig nyitott terek alkotnak átmenetet a külső és belső tér között, ügyelve rá, hogy az utas a lehető legtovább védve maradjon az időjárás hatásaitól. A két főhomlokzat részletezettsége is megfelel a szemlélők feltételezett mozgási sebességének: a vágányok felől a tömegek durva tagolása a tovaszáguldó gyorsvonatból is felfogható, a túoldalalon a gyalogosan érkezőket finomabb részletek, a szemnek, a kéznek örömet okozó átlátások, plasztikai játékok, anyaghasználat fogadja. A hajdani állomásépületek téglaburkolattal keretezett vakolatmezőit idézi a véghomlokzatok kötésben rakott mészkőburkolata, mely az ablakok sávjában vakolt felületre vált át. A két anyagminőség között durván pattintott kőburkolati sáv fut végig, hangsúlyozva a horizontalitást.

A mindkét oldalon megjelenő rizalit az egyetlen elem, amely utal az épület lebontott elődjére, az oromfalban azonban szellemesen megfordulnak az eredeti épület arányai: annak oromfala zárt volt, benne körkörös padlásablakkal, utódjának oromfalát nyitott fémlamellarendszer alkotja, benne tömör, körkörös mezővel. A többszörös keretezésben megjelenő, az épülettel integráns rendszert alkotó állomásnév és céglogó a vállalati arculat és az építészet összefonódásának országosan is kiváló példája.

Úgy tűnik, az évtizedekig hiányzó bátorság a MÁV ma is korszerűnek tekinthető céglogójának használatára végre megjött, a hátulról megvilágított, mészkőből faragott céglogó a háznak talán legfinomabb részlete.” (Részlet Zöldi Péter: *Elővárosi drágakő* című írásából.)

A MÁV épület jellegéhez illesztett logója

- Tárnokon a szép kerítések építésének szinte hagyománya van, ezért ebből is szeretnénk kiemelni jó példákat kedvcsinálónak.

Kerítéskialakítások szép példái Tárnokon

A kerítések kialakítása meghatározó része az utcaképnek. Elsősorban az áttört kerítések alkalmazása javasolt, a tömör és feltűnő színű kerítések építését lehetőség szerint kerülni kell, mivel nem lehet átlátni rajta, így betörésvédelem és a homlokzat kitakarása szempontjából nem előnyös. Olyan kerítéseket alkalmazzunk, melyek mögött látható marad az épületek homlokzata és így nem zavarják az utcaképet.

Fából készült kerítéseket elsősorban lábazatos, oszlopos kialakítással érdemes megvalósítani, ahol az oszlopok közötti szakaszok készülhetnek deszkából, lécből, vízszintes vagy függőleges elrendezéssel egyaránt, de a kerítés egyes elemeinek a megfelelő arányaira és az esztétikus anyaghasználatra kiemelt figyelmet kell fordítani, mint ahogy ezt a feni képeken látható kerítések esetében a tulajdonosok megtették.

Fém anyagú kerítés esetén az egyszerűsége kell törekedni, a pálcás kialakítás vagy a kevésbé díszes kovácsoltvas (jellegű) kerítés és kapu is szépen mutat.

- **Jó példák üzemi épületekre**

Tárnokon még nem nagyon találni olyan üzemet, ipari létesítményt, amit jó példaként lehetne bemutatni, ezért a szomszédos Sós-kút Ipari Parkjában megépült épületekkel szeretnénk bemutatni, hogy az esztétikus, a funkciót és a formát kiválóan hangsúlyozó üzemi épületeknek végtelen változatát lehet megépíteni.

Az épületek egyediségét nem a bonyolult épületformálásban, hanem az igényes anyaghasználatban, az átgondolt, a rendeltetésnek megfelelő részletekben kell megteremteni!

Jó formájú és kedvező színhasználatú ipari épület

A Tárnok közelében található Ipari Park már beépített területén színvonalas iroda és csarnoképületek találhatók, az itt álló épületek többsége átlagon felüli minőségben készült, fő erényük az egyszerű, nagyvonalú tömegképzés, a kiváló minőségű homlokzati burkolatok és a példaértékű színhasználat.

A zöldfelületek megfelelő aránya harmonikus, vonzó összképet ad. Ezt a tendenciát kell követni Tárnok beépítésre váró gazdasági területeinek beépítése során is. Az új épületek megvalósításakor példaként szolgálhatnak a képeken látható példák, amelynek építészeti megformálása nagyon sikeres.

Üzemi épületek egymáshoz illeszkedő sora az Ipari Parkban

13. Sajátos építményfajták, egyedi építmények, gépészeti berendezések

Tárnok közigazgatási területén számos **sajátos építményfajta** található.

Oszloptranzformátorok, távvezeték tartó oszlopok a belterületen

A közterületeken **oszloptranzformátorok**, helyenként **magas antennák** állnak, s a mezőgazdasági területeken **nagyfeszültségű távvezetékek tartóoszlopai** láthatók, a vezetékek pedig átszelik a határt.

Nagyfeszültségű távvezeték tartó oszlopai a külterületen

A magas-építményeken kívül számos **közmű műtárgy** is alakítja a település arculatát. A közterületeken a transzformátor-állomásokon kívül gázfogadók, szennyvízátemelők is megfigyelhetők.

A **felsővezeték tartó oszlopok és a légekábelek** kiváltásával jelentősen javítható a településkép, de a kiváltás költséges megoldás lehet, amit célszerű a közműfelújítási ciklusokhoz igazítva megvalósítani.

Elsőként a régi településmag térségében lenne indokolt megszüntetni a légekábelek és a villanyoszlopokat.

A felhagyott vezetékeket, közmű műtárgyakat lehetőleg fel kell számolni, el kell bontani.

Magas antenna a Berki majorban és szennyvízátemelő a belterületen

Új elektromos és hírközlési vezetékeket a belterület településképi szempontból meghatározó területein lehetőleg föld alatti vezetéssel kell megoldani, a helyi területi védelem alatt álló területeken pedig elektromos és hírközlési kábel csak föld alatti kivitelben létesíthető.

Környezetbe illő, semleges megjelenésű transzformátor-állomás

Szennyvízátemelő föld alatti kialakítással

A közterületeken elhelyezésre kerülő **közmű berendezéseket** lehetőleg takartan, a környezetükhöz alkalmazkodó jellegű, elsősorban természetes anyagokból készült építményben, vagy épületben elhelyezve javasolt megvalósítani. A kialakításnál elsődleges szempont a minőségi építőanyagok alkalmazása és az esztétikus kivitel. A berendezések körül a megfelelő növénytelepítés sokat segít a létesítmény környezetbe illesztésében, természetesen az előírt védőterületek előírásainak figyelembevételével.

Külterületen a közmű műtárgyak elhelyezése lehetőleg tájba illesztve (felszín alá süllyesztve vagy növényzettel takart módon) történjen. A berendezések formai kialakítása és anyaghasználatának kiválasztásakor figyelembe kell venni a terület karakterét.

A **közvilágítás** modernizálása során a fényszmog és a vakítás csökkentését szolgáló – az oldalirányú sugárzást akadályozó – világítótest armatúrát indokolt alkalmazni.

A környezetbarát és takarékos energiafelhasználás elsődleges a köztéri világítótestek kiválasztásánál

Önálló antennatartó szerkezet, torony a helyi területi védelem alatt álló területeken nem létesíthető, egyéb területeken látványterv készítését javasoljuk, amely alapján meg lehet ítélni, hogy az építmény a településképi arculat szempontjából zavaró-e.

A belterületen az **épületek gépészeti berendezései** is erősen befolyásolják a város arculatát. A falból kilógó kémények, a klímaberendezések, a parabolaantennák közterületről látható homlokzaton történő elhelyezése, a föld feletti elektromos bekötések látványa rontja az utcaképet, eltereli a figyelmet az épület igazi arcáról.

Utcai homlokzatra helyezett klímaberendezések, falból kilógó kémény és vezetékek dzsungele

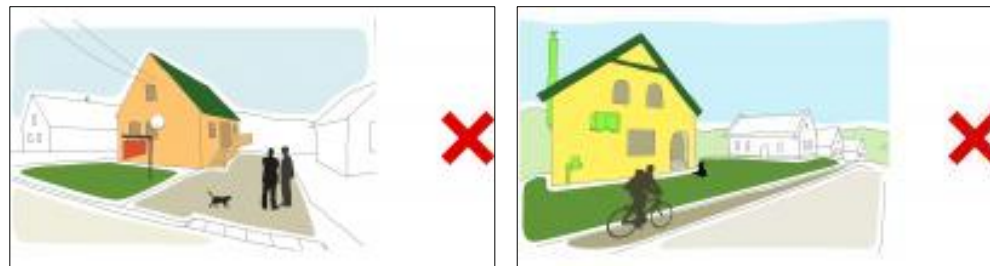
Ezeket a berendezéseket lehetőleg úgy kell elhelyezni az épületeken, hogy azok közterületről látható homlokzatra ne kerüljenek. Új épületek közterület felőli homlokzatára technológiai létesítményt (pl. antenna, klíma-, vagy szellőző-berendezés kültéri egysége, árnyékoló stb.) csak a homlokzathoz illeszkedő, takart kialakítással szabad elhelyezni.

Az épület tervezésekor e berendezések elhelyezését is előre meg kell tervezni, és a központosított gépészeti berendezések alkalmazását kell előtérbe helyezni.

Közműszekrények utcai homlokzatokon történő elhelyezését szintén kerülni kell.

A **klímaberendezés** kültéri egységei számára kevésbé hangsúlyos, takart és védett helyet kell keresni. Ez az utcai homlokzat és a tetőfelület helyett lehet félreeső eresz alatt a homlokzaton, az épület melletti terepre telepítve, lehetőleg növényzettel takarva, vagy akár az oldalkertben.

Parabolaantenna elhelyezésére számos, az utcai homlokzattól távol eső hely áll rendelkezésünkre, látványával ne csúfítsuk el az utcaképet.

Ideális hely lehet a hátsó homlokzat, a melléképület, a tető utcától távolabb eső felülete, vagy akár a kert egy takart szeglete. Ha a tetőre kerül, a tetősík fölé ne nyúljon ki egy méternél többet. Fontos szempont, hogy az antennák ne zavarják a szomszédok mindennapi tevékenységét, pihenését sem.

A **riasztóberendezés** külső egysége a legszebb homlokzatot is tönkre tudja tenni. Tény, hogy a legkevesebb gondolkodást és felkészülést igénylő, kézenfekvő megoldás a főhomlokzat közepére való elhelyezése, melynél sokkal esztétikusabb, és városképileg is szerencsésebb hely lehet az oldalhomlokzat, vagy egy takart, burkolattal körülépített hely is – hiszen a legtöbb esetben nem a fény, hanem a hangjelzés és a biztonsági szolgálathoz való közvetlen kapcsolat a lényeges a riasztás folyamatában.

Amennyiben **hőszivattyú egységet** kültérre kell telepíteni, azt se az utcai homlokzaton, vagy a tető utcaképbé eső részére helyezük el. Erre alkalmasabb egy kevésbé hangsúlyos, a műszaki szempontoknak is megfelelő védett hely, a homlokzat takart része, vagy az épület melletti terepre telepíthető (növényzettel takarva). A hely kiválasztásánál a településképi szempontok mellett a kifújó oldalra vonatkozó kellemetlen (hő, zaj) hatásokat is figyelembe kell venni.

Az kétségtelen, hogy egyre inkább ki kell használni a **megújuló energiaforrások** előnyeit. Hazánkban ma még az utólag, a tetőre rögzítő-elemekkel felszerelt napkollektorokkal, napelemekkel, egyéb napenergia szolgáltató berendezésekkel találkozunk.

Ezeket az utcakép védelmében az utcafronttól a lehető legtávolabb, lehetőleg a hátsókerti tetőfelületen, vagy a közterületről egyáltalán nem, vagy csak kevésbé láthatóan kell elhelyezni.

Ügyelni kell arra, hogy a napelemek, napkollektorok mindig az épület egészébe komponálva jelenjenek meg. Magastetős házaknál a tető hajlásszögével megegyező szögben, annak síkjában javasolt telepíteni. Attól bármilyen irányban történő elforgatása már zavaró képet nyújt. Lapostetős épület esetében lehetőleg az épület attikájának (az épület főpárkánya fölötti mellvédszerű fal) takarásában javasolt elhelyezni. Célszerű ezeket a berendezéseket egy tömbben telepíteni, a lépcsőzés és az ugráló vonalvezetés nem szerencsés, mert megbontja a tető egységes, nyugodt látványát, és rendetlen hatást kelt.

Védett utcakép, vagy homlokzat esetén, vagy ha a déli tájolással a fentiek nem egyeztethetők össze, akkor a hátsókertben, melléképület tetőzetére, támfalra, vagy a hátsó, esetleg oldalsó kerítésre való telepítésük javasolható.

Amennyiben más megoldás nem lehetséges, az épületek utcai homlokzatán is elhelyezhetőek a napenergiát hasznosító panelek, de ilyenkor fontos, hogy az épület részeként, sajátos építészeti elemeként legyenek kialakítva. Ezzel kapcsolatban már a tervezés fázisában javasolt konzultálni a Polgármesteri Hivatallal. Létezik már magyar találmányú napelemmel rendelkező cserép is, ami esztétikusabb megoldást biztosít.

Példák korszerű megoldásokra

A jövőt azonban az épületbe integrálható (héjazat, homlokzat-burkolat), a hatékonyság és a fenntartás szempontjából is kívánatosabb napelem és napkollektor telepek jelentik.

14. Jó példák a sajátos építményfajták köréből

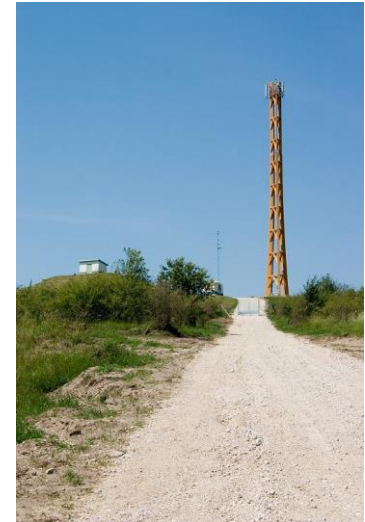

A sajátos építményfajták közül számos jó példa is bemutatatható. Ezeknél elsősorban az anyaghasználat lehet meghatározó.

A fából készült szerkezetek jobban illeszkednek környezetükbe, mint a tájidegen, sok esetben piros-fehérre festett fém anyagú antennatartók, átjátszó tornyok.

Fa főszerkezetű telefon átjátszó torony a Szentendrei-szigeten, a Tahitótfalui temető mellett
<http://static.panoramio.com/photos/large/76947554.jpg>

Kaukázusi fenyőből készült átjátszó torony Ácsteszer határában
<http://m.blog.hu/ta/tartalmaskor/image/acsteszeritorony.JPG>

A Makovecz Imre által tervezett Árpádház emlékhely és országzászló Diósdon valamint kilátótorony antennákkal
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/Orsz%C3%A1gz%C3%A1szl%C3%B3_Di%C3%B3sd.JPG,
http://www.turistamagazin.hu/UserFiles/k/i/kilorf003_664x443t5_ic.jpg

Kilátótorony szép példája
<http://img1.hvg.hu/image.aspx?id=ba2bc4ae-24e6-496a-b435-e521d7eadd09&view=d687bb3a-509a-49ca-b43e-cbc038e76e5b>

Az antennák, átjátszóállomások legkedvezőbb elhelyezési módja – az esztétikai szempontok figyelembevételével – vagy meglévő építményeken, víztornyokon, esetleg kéményeken, takart kialakítással templomtornyokban, vagy egyéb más rendeltetésű építménnyel, például kilátótoronnyal egybeépítve javasolható.

A következő oldal képei már a jövő építményeit mutatják. Ezen építményfajták kiválóan alkalmasak lehetnek különleges geometriai formák megvalósítására, egyedi építészeti jel elhelyezésére a település valamely hangsúlyos részén.

<http://img1.hvg.hu/image.aspx?id=2a338c32-d4c7-4bd3-91c0-739f0fc27b7f&view=da658e97-86c0-40f3-acd3-b0a850f32c30>

https://kep.cdn.indexvas.hu/1/0/561/5615/56151/5615160_cfe58d6c4ae8c0cd524b21dccdb18d7b_wm.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c9/Montjuic_Communications_Tower_%282929863754%29.jpg

15. Aláírólap

MEGBÍZÓ

Tárnok Nagyközség Önkormányzata

2461 Tárnok, Dózsa György út 150-152.

Képviseli: Szolnoki Gábor polgármester

Polgármesteri hivatal email-címe:

titkarsag@tarnok.hu

Szakmai felelős: **Szabóné Pányi Zsuzsanna mb. főépítész**

panyi@t-online.hu

Rend-Eng-Terv Építész Iroda Bt.

2030 Érd, János u. 15.

TERVEZŐ

VEZETŐ TERVEZŐ

Szabóné Pányi Zsuzsanna

vezető településrendező tervező

TT/1 13-0404

TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELEM
ZÖLDFELÜLET**Illyés Zsuzsanna**

táj- és kertépítész

TK1-01-5028/12

KÖZLEKEDÉS

Ajtay Szilárd

közlekedéstervező

SZKö, Tkö - 01-15627

16. Impresszum, felhasznált irodalom, köszönetnyilvánítás

• KÉSZÍTETTÉK:

Szöveg: Szabóné Pányi Zsuzsanna, Illyés Zsuzsanna, Ajtay Szilárd

Fotók: Szabóné Pányi Zsuzsanna, Illyés Zsuzsanna (2017), Dr. Gergely Istvánné, Ábel András, Pátrovits Zsolt, internet

Építészeti útmutató ábrái: Az általános építészeti útmutatóban található ábrák a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft. tulajdonát képezik (forrás: <http://tak.lechnerkozpont.hu>)

• FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Tárnok Nagyközség 2014-ben készült, 2017 januárjában módosított Településszerkezeti tervének, Helyi Építési Szabályzatának és Szabályozási tervének munkarészei (Készítette: Rend-Eng-Terv Építész Iroda)
- dr. Gergely Istvánné: Igazgyöngy
- dr. Gergely Istvánné: Kossuth utca, de szép utca című cikk (Tárnokhír, 2002. május-júniusi száma), Szent György emlékmű című cikk (Tárnokhír, 2003. szeptember – októberi száma), Tárnoki kövek című cikk (Tárnokhír, 2004. november – decemberi száma)
- Ábel András: Anasztázia-pusztá régen és ma (<http://tarnokhir.hu/2016/09/05/anasztazia-pusztta-regen-es-ma/>)
- Aszódi Csaba András és Lukics Gábor: Völgyeink gyöngyei
- Tárnok Helytörténet
- Tárnoki Rádióállomásról Kis-Szölgyémi Ferenc állomásvezető nyomán
- A pálinkafőzésről Pillár Győzőné Mészáros Eliz, Dr. Gergely Istvánné nyomán
- <https://www.google.hu/search?q=T%C3%A1rnok+r%C3%A9gi+...>
- <http://iho.hu/hir/elovarosi-dragako-130129>
- <http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=7450>
- <http://tarnokiszlovakonkormanyzat.hu/galleries/galleries/16?locale=hu>
- <http://valyog.uw.hu/b4.htm>
- http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Erd/pages/009_erd_es_kornyeke_a_kozepkorban.htm
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Tárnok_\(település\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Tárnok_(település))
- <http://helyekestortenetek.blogspot.hu/>
- http://tarnok.abelendre.hu/_osszegyujtott_emlekek.html
- <http://tarnok.asp.lgov.hu/rozsafuzer-kiralyneja-templom>
- <https://www.utazzitthon.hu/latnivalo/tarnok/nepomuki-szent-janos-szobor-18111>
- <http://valyog.uw.hu/b4.htm>

- **KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS**

Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik segítettek a kézikönyv elkészítését, többek között Szolnoki Gábor polgármester úrnak, Radics Ernő alpolgármester úrnak, az Önkormányzat képviselőinek, Pátrovits Zsoltnak, a Polgármesteri Hivatal munkatársának és Szalai Nikolett PR menedzsernek.

Hálásak vagyunk a megküldött régi képekért, képeslapokért, elsősorban Ábel Andrásnak és Muskovics Andreának, valamint a rajzpályázat megrendezéséért Bagdiné Dudog Orsolya Annamáriának, a Tárnoki II. Rákóczi Ferenc Sportiskolai Általános Iskola igazgatójának, valamint Rihóné Markó Katalin és Bálint Éva rajztanároknak. Külön köszönetet mondunk Dr. Gergely Istvánnának a Kézikönyv szépítéséhez kapott csodálatos képekért, és a szakmai segítségért.

Nagyon szépen köszönjük Balázs Bálint, Bíró Jennifer, Borsos Henriett, Budai Szófia, Erdős Brigitta, Fónai Bálint, Héthy Korina, Juhász Evelyn, Kádár Anna, Kozel Benedek, Kulcsár Dorottya Csilla, Polony Kincső, Székely Boglárka, Tóth Livia, Varga Nóra, Zsíros Réka tanulóknak a csodálatos rajzokat, amelyek színesebbé teszik e Kézikönyvet!

Köszönjük a kapott írásos javaslatokat, valamint köszönetet mondunk minden helyi lakosnak, aki észrevételeivel, javaslataival segítette a kézikönyv összeállítását.

- **KEDVES OLVASÓ!**

Reméljük, hogy Tárnok Településképi Arculati Kézikönyvének elolvasása felkeltette az érdeklődését a településünk szépsége, értékei iránt, és segítséget tudunk nyújtani Önnek egy környezetéhez illeszkedő épület tervezéséhez és megépítéséhez.

Mivel Tárnok arculata állandóan változik, így e könyv sem lehet végleges, lezárt. Ezért fontos, hogy a Településképi Arculati Kézikönyv írása folytatódjon annak érdekében, hogy minél inkább teljesíteni tudja kitűzött céljait.

Ezért kérjük, hogy véleményével és javaslataival, valamint további jó példák megküldésével támogassa a megkezdett munkát, járuljon hozzá a Kézikönyv fejlesztéséhez!

Budapest, 2017. december hó

